

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

**ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН
БА НОМИ САДРИДДИН АЙНӢ**

УДК: 802.0 (075.3) (575.3)

ББК: 81.АНГ Я73

М-65

Ба ҳукми дастнавис

МИРЗОЕВ ШУҲРАТ САИДАҲМАДОВИЧ

**ХУСУСИЯТҶОИ ТЕХНОЛОГИЯИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР
СИНФҶОИ ИБТИДОИИ МУАССИСАҶОИ ТАҶСИЛОТИ МИЁНАИ УМУМӢ
ТАВАССУТИ ДАСТГИРИИ КОМПЮТЕРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Ихтисоси 13. 00. 02 - назария ва методикаи таълим ва тарбия
(забонҶои хоричӢ) (илмҶои педагогӢ)

ДИССЕРТАТСИЯ
барои дарёфти дараҷаи
илмии номзади илмҶои педагогӢ

Роҳбари илмӢ: Ҷумъахон АлимӢ, доктори
илмҶои филологӢ, профессор, Корманди
шоистаи Тоҷикистон

МУНДАРИЧА

МУҚАДДИМА.....	4
БОБИ 1. ХУСУСИЯТИ ХОСИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР ДАВРАИ МУОСИРИ РУШДИ ҚОМЕА БАРОИ ХОНАНДАГОНИ ХУРДСОЛ.....	18
1.1. Муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ.....	18
1.2. Моҳияти мақсади интерактивии таълими забони англисӣ ба хонандагони хурдсол дар қомеаи иттилоотӣ.....	41
1.3. Дастгирии компютерӣ ҳамчун қисмати муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти забонӣ хоричӣ	58
Хулосаи боби якум.....	79
БОБИ 2. ТАЪМИНИ ТЕХНОЛОГИИ ДАСТГИРИИ КОМПЮТЕРИИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ.....	81
2.1. Омода намудани барномаҳои компютерие, ки таълими забони англисиро дар синфҳои ибтидоӣ дастгириӣ мекунанд.....	81
2.2. Метод, принцип ва воситаҳои дастгирии компютерии таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ.....	100
2.3. Қори назоратӣ-озмоишӣ оид ба самаранокии технологияи дастгирии компютерии таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ.....	133
Хулосаи боби дуюм.....	143
ХУЛОСА	145
Рӯйхати адабиёти истифодашуда.....	151

НОМГҶИ ИХТИСОРА ВА АЛОМАТҶОИ ШАРТӢ:

ТИК-технологияи иттилоотӢ-коммуникатсионӢ

МТИ-мактаби тахсилоти ибтидоӢ

МИТ-муҳити иттилоотӢ-тахсилотӢ

ЗА-забони англисӢ

ЗХ-забони хориҷӢ

БТК-барномаҳои таълими компютерӢ

ТИУ-тахсилоти ибтидоии умумӢ

ҚИ-ҷомеаи иттилоотӢ

ФИ-фарҳанги иттилоотӢ

ФИТ-фазаи иттилоотӢ-тахсилотӢ

СМК-салоҳияти маъмули коммуникативӢ

СИ-саводнокии иттилоотӢ

ТИ-тахсилоти ибтидоӢ

ТБУ-тахсилоти бунёдии умумӢ

ТМ-тахсилоти миёна

ТОК-тахсилоти олиии касбӢ

ДК-дастгирии компютерӢ

ВТК-воситаҳои таълими компютерӢ

ЗМ-забони модарӢ

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Ислоҳоти системаи маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушду такомули мундариҷа ва сохти маълумот, аз ҷумла муоширати забонӣ, байнифарҳангӣ ва фаҳмишу баргардониши он ба забони модарӣ равона карда шудааст. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020 ва тамдиди он то соли 2030», «Барномаи давлатии компютерикунонии мактабҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015», Консепсияи миллии маълумот ва Стандартҳои давлатии таҳсилот ҳуҷҷатҳои мебошанд, ки системаи маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба сатҳи ҷаҳонӣ бардошта, рушду инкишофи минбаъдаи соҳаи маорифро муайян мекунад. Дар Консепсияи миллии маълумоти кишвар зарурати омӯзишу фаҳмиши забони хориҷӣ барои инкишофи ҷомеа чунин таъкид шудааст: «Зарурати омӯзиши забони хориҷиро ҳамчун сарчашмаи дониш барои омӯхтани илму фарҳанги дунё, прогресси илмию техникӣ ва воситаи муоширати байни миллатҳо бояд ба эътибор гирифт»[78.с74].

Масъалаи дастгирии компютерӣ ё дигаргунсозии таҷрибавӣ, таҳлил ва ташкили проблемаҳои компютеркунонӣ ҳамеша дар маркази тавачҷуҳи ҷомеаи кишвар қарор дошта, яке аз вазифаҳои марказии педагогикаи муосир ба шумор меравад, ки ин бо заминаҳои таърихӣ ворид шудан ба асри XXI дар шароити тағйирёбии кулӣ дар ҳаёти иҷтимоию фарҳангии ҷомеа, яъне тамоили умумии истифодаи самараноки дастгоҳҳои мултимедӣ муайян карда мешавад. Дар робита ба ин таҳсилот ҳамчун самти афзалиятнок, бо фарҳанги ҷомеа алоқаманд буда, шарт ва зарур аст, ки ҳалли проблемаи компютеркунонии муассисаҳои таълимӣ тезонида шуда, омӯзиши наврасон ва ҷавонон дар ин самт тақвият ва танзим карда шавад. Дар ҷавонон ба вучуд овардан ва ташаккул додани мафҳумҳои ҷаҳонбинии илмӣ бидуни омӯзиши мукаммали забонҳои хориҷӣ ва технологияҳои муосир, асосҳои илм ва

малакаҳои ҳаёти ва саҳм гузоштан дар рушду инкишофи ҷомеаи кишвар ғайриимкон аст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Тоҷикистон тағйиротҳои ҷаҳониро таъкид карда, зикр намуданд: «Вақте мо дар бораи тарбияи насли наврас мегӯем, набояд фаромӯш кунем, ки онҳоро бояд дар мактабҳо бо таҷҳизотҳои муосир, аз ҷумла компютерҳо таъмин намоем»[19].

Дар «Барномаи давлатии компютерикунони мактабҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015» ҳамчун вазифаҳои асосӣ ва вазифаҳои таҳсилоти иттилоотӣ-коммуникатсионӣ чунин қисматҳои таркибӣ муайян карда шудаанд: - ба ихтиёри муассисаҳои таълимӣ гузоштани таҷҳизоти компютерӣ ва телекоммуникатсионӣ; - гузаронидани корҳои методӣ доир ба татбиқи технологияҳои нави компютерӣ дар ҷараёни таълиму тарбия; - омодагардонии ҳайати муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ҷиҳати истифода ва дар амал татбиқ намудани технологияҳои нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ; пайвастании муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба интернет ва дар асоси он воридшавӣ ба фазои ягонаи таҳсилот; - бунёди низоми ягонаи идоракунии иттилоотии таҳсилоти умумӣ; таъмини манфиатҳои шахс, давлат ва ҷомеа дар раванди татбиқи технологияҳои нави компютерӣ ва телекоммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ[19,с.4-5].

Имрӯз дар Тоҷикистон ба мушкилоти иттилоотикунонӣ ҳамчун самти асосии навсозии низоми таҳсилот, ки проблемаи асосии стратегияи рушди тамаддун арзёбӣ мегардад, диққати бештар дода мешавад. Марбут ба ин, дар солҳои истиқлолият дар доираи сиёсати давлатӣ дар соҳаи таҳсилот як қатор барнома, қонун ва концепсияҳои давлатӣ қабул карда шуданд, аз ҷумла: 1.Барномаи давлатии компютерикунони мактабҳои миёнаи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015; 2.Стратегияи давлатии «Технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ барои рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки бо

Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 5 ноябри соли 2003, таҳти рақами 1174 ба тасвиб расидааст; 3. Барномаи давлатии рушд ва татбиқи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 3 декабри соли 2004, таҳти рақами 468 тасдиқ гардидааст; 4. Стратегияи миллии рушди таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 ва ғайра.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот боз дар он зоҳир мегардад, ки дар сатҳи таҳсилоти умумии ибтидоӣ мувофиқи мақсад будани истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ бо нияти беҳтар намудани самаранокии таълими забони хориҷиро омилҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ба миён овардаанд. Давраи муосири рушди сиёсӣ ва иҷтимоӣ-иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷомеа таъмингардонии омодагии насли наврасро ба зиндагӣ дар ҷомеаи иттилоотӣ, ба вуҷуд овардани қобилияти инсонро барои қаноатманд намудани талаботи чунин ҷомеа тақозо мекунад. Аз давраҳои аввали таълим толибилм бояд воситаҳои мутобиқатнокии ибтидоиро дар ҷаҳони аз лиҳози таҳаррук тағйирёбанда ва тақомулёбанда азбар намояд ва дастрасии воситаҳо, пеш аз ҳама, ба компютери шахсӣ хос мебошад.

Ҳамзамон, ба ҷомеа шахрвандони баландмаърифати дорои сатҳи кофӣ дониши забони хориҷӣ лозиманд, яъне ҳанӯз дар синфҳои ибтидоӣ масъалаи дар талабагон бунёд гузоштани салоҳияти маъмули коммуникативӣ дар забони дигар ба мадди аввал гузошта мешавад. Салоҳияти мазкур барои таъмини иҷтимоигардонии хонандаи синфҳои поёнӣ, мутобиқшавӣ ба фазои мураккаб ва бисёрзабонии иттилоотӣ таъйин карда шудааст.

Натиҷаи саривақтӣ будан ва аҳамияти фавқуллодаи ҷанбаҳои мазкури иҷтимоӣ барои низоми таҳсилот муттаҳидии талаботи созгор дар ҳуҷҷатҳои меъёрии Ҷумҳурии Тоҷикистони мебошад. Аз ҷумла, зарурати оmodасозии хонандагони хурдсол барои истифодаи фаъолонаи асбобҳои нутқ ва технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ (ТИК) ҷиҳати ҳалли вазифаҳои коммуникативӣ зикр карда мешавад. Дар баробари ин, барномаҳои таълимии

хама субъектҳои синфҳои ибтидоӣ бояд ба ин талабот ҷавобгӯ бошанд: танҳо дар чунин ҳолат талабагон таҷрибаи кор бо субъектҳои гипермедиа ро ба даст меоранд. Машқ додани хонандагони хурдсол оид ба роҳҳои гуногуни ҷустуҷӯ (дар манбаъҳои маълумотдиҳӣ ва фазои иттилоотӣ дар интернет), ҷамъ овардан, таҳлил кардан, ташкил намудан, интиқол додан ва тафсир кардани иттилоот оид ба вазифаҳои коммуникативӣ ва маърифатӣ ва технологияҳои субъектҳо мувофиқи мақсад аст.

Дарачаи коркарди масъала. Дар муносибат бо фанни «Забони хориҷӣ» истифодаи компютери алоҳида барои афзоиши маҳсулнокии таълими коммуникатсияи ғайризабонӣ, воқеан, имкониятҳои васеъ пешниҳод мекунад. Гувоҳи ин асарҳои фарогири таҳқиқотӣ дар соҳаи мушкилоти педагогӣ (В. П. Беспалко, Б.С. Гершунский, А.В. Жожиков, Е.П. Полат, И.В. Роберт, Е.В. Захаров, Е.А. Барахсанова, Е.И. Машбитс, Е.Д. Нелунова, Н.Ю. Пахомова ва дигарон), методикаи таълими ЗХ (И. А. Смоляникова, Е.С. Полат, М. Г. Бондарев, М. Н. Евстигнеев, Е.Е. Горшкова, Е.В. Дозоров, П. В. Сисоев, М. В. Баканова, Е.В. Виноградова ва дигарон) мебошанд. Асарҳои мазкур нишон медиҳанд, ки технологияҳои марбути компютерҳо ба тезонидани ташаккули қобилият ва тақомули маҳоратҳои нутқӣ, воридсозии хонандагон ба заминаи фарҳанги ғайризабонӣ, беҳтаргардонии қори мустақилона бо забони англисӣ мусоидат менамоянд.

Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ вобаста бо таълим дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ (МТИ) ҳам дар маҷмӯъ ва ҳам нисбат ба таълими забони англисӣ омӯхта мешавад. Аз ҷумла, ба масъалаҳои истифодаи имкониятҳои компютер бо мақсади омодакунонии талабагони синфҳои ибтидоӣ чунин олимони машғул шудаанд: С. Л. Мищенко, В. В. Трофимова, А. П. Федосеева, Н. Г. Тарасова, М.Раҷабов, У.М.Мирмамадов, П. Лутфуллоева, Ф.Ҳасанов, Ф.Қурбонова ва дигарон. Омӯзиши асарҳо шаҳодат медиҳад, ки мушкилоти таъмини дастгирии компютерии раванди омодагии хонандагони синфҳои поёни бо мавзӯҳои нисбатан камтар омӯхташуда

марбут аст. Имкон даст медиҳад осореро пайдо намоем, ки паҳлуҳои муайяни мушкилоти мазкурро фаро гирифтаанд. Масалан, Т. В. Багаева корҳои худро оид ба ташаккули қобилиятҳои луғавии талабагони синфҳои ибтидоӣ тавассути ТК (технологияҳои компютерӣ) сомон додааст [18]. Пажӯҳишгар Солопова Е.В. раванди ташаккули салоҳиятро чиҳати коммуникатсияи хонандагони хурдсол бо забони компютери ба дигар забонҳо истифодашаванда таҳқиқ карда, ба имтиҳон назари васеътар нигаронидааст [138]. Муҳаққиқи тоҷик Ф.Ҳасанов зимни тавсифу баррасии масъалаҳои вобаста ба технологияҳои муосири таълими забони англисӣ 4 гурӯҳи ҷузъҳои асосии технологияи таълимро чунда намудааст: «1. Воситаҳои техникӣ ва ғайритехникӣ таълим. 2. Ҳамкориҳо байни донишомӯз ва омӯзгор. 3. Шаклҳои ташкили кор, ба вижа, кориинфироӣ, дунафара, гурӯҳи, оммавӣ. 4. Интиҳоби дурусти иттилоот барои ҳар як гурӯҳи алоҳидаи донишомӯзон» [102, с. 27-31].

Пажӯҳишгар Солопова Е.В. раванди ташаккули салоҳиятро чиҳати коммуникатсияи хонандагони хурдсол бо забони компютери ба дигар забонҳо истифодашаванда таҳқиқ карда, ба имтиҳон назари васеътар нигаронидааст. Муҳаққиқи тоҷик Ф.Ҳасанов зимни тавсифу баррасии масъалаҳои вобаста ба технологияҳои муосири таълими забони англисӣ 4 гурӯҳи ҷузъҳои асосии технологияи таълимро чунда намудааст: «1. Воситаҳои техникӣ ва ғайритехникӣ таълим. 2. Ҳамкориҳо байни донишомӯз ва омӯзгор. 3. Шаклҳои ташкили кор, ба вижа, кориинфироӣ, дунафара, гурӯҳи, оммавӣ. 4. Интиҳоби дурусти иттилоот барои ҳар як гурӯҳи алоҳидаи донишомӯзон».

Ин таҳқиқотчиён имкониятҳои компютерро, ки ба маҳсулнокии таълими забони хориҷӣ барои хонандагон таъсири мусбат мерасонанд, ошкор месозанд, шароитҳои педагогиро, ки ба истифодаи самарабахши технологияҳои компютерӣ оид ба омодагии хонандагони хурдсол ба забони англисӣ (ЗА) мусоидат мекунанд, муқаррар менамоянд.

Дар маҷмӯъ, зикр бояд кард, ки раванди таълими забони хориҷӣ (ЗХ) дар синфҳои ибтидоиро аз мавқеи баланд бардоштани истеҳсолнокии он дар асоси истифодаи дастгирии комилан коркардшуда, муносиб, тавҷам (ҷиҳати дастрас ва сарфакорона будан) таҷдиди назар кардан мувофиқи мақсад аст. Тавре манбаъҳо нишон медиҳанд, мушкилоти мазкур аз ҳалли мусбати истифодаи технологияи мултимедӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҚТ ғанӯз дур аст, бинобар ин, он пураҳамият мебошад ва аз лиҳози илмӣ ба тақомулдиҳӣ ниёз дорад.

Бояд қайд кард, ки низоми имрӯзаи таълими забони англисӣ дар МТИ бо сабаби якчанд далели ба ҳам **ихтилофдошта** арзи ҳастӣ дорад, аз ҷумла:

-дар байни талаботе, ки ҳуҷҷатҳои меъёрӣ бо мақсади баланд бардоштани сатҳи азхудкунии ЗА аз ҷониби талабагон тавҷеҳ кардаанд ва истифодаи номуносиби технологияҳои иттилоотӣ-коммуникативӣ дар ҳамин марҳилаи таҳсилот;

-дар байни зарурати татбиқи ТИК дар дарсҳои ЗХ ва сатҳи пасти технологияҳои мазкурро азхудкунии омӯзгорон;

-дар байни таҳмини мавҷудаи доимоҳозир (аксар вақт ҳаррӯза) оид ба мақоми технологияҳои иттилоотӣ-коммуникативӣ ва набудани номгӯи комили асоснок, мақсаднок ва аз лиҳози экологӣ матлуби асбобҳои таъминкунандаи дастгирии раванди таълими ЗХ дар синфҳои ибтидоӣ.

Ихтилофоти муқаррар шуда имкон медиҳанд проблемаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ, ки ҳалли худро тақозо менамоянд, тавҷеҳ карда шаванд, ки мувофиқи далелҳои илмӣ муайяншуда воситаҳои ТИК оид ба таълими ЗХ дар синфҳои ибтидоиро интихоб ва муайян кардани технологияҳои дастгирии самараноки компютери раванди таълими забони хориҷӣ барои талабагони хурдсол зарур аст.

Бо вучуди як силсилаи томи асару мақолаҳо, ки ба таҳқиқи истифодаи технологияи муосир дар таълими фанҳои мухталиф дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бахшида шудаанд, дар илми педагогика ва

методикаи таълими забонҳои хориҷӣ масъалаи дар омӯзиши забони англисӣ амалинамоии технологияи мултимедӣ дар доираи синфҳои ибтидоӣ муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҚТ ба таври кофӣ ҳаллу фасли худро наёфтааст.

Ҳамин тариқ, коркарди нокифояи илмии проблемаи мавриди баррасӣ мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионии мазкурро муайян намуд: “Хусусиятҳои технологияи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тавассути дастгирии компютерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”.

Асосҳои назариявӣ-методологии таҳқиқот ба назарияи муносибатҳои низомӣ-сохторӣ (И.Л.Бим), шахсиятӣ-фаъолиятӣ (П.Я.Галперин, И.А.Зимняя, С.Л.Рубинштейн, Л.С.Виготский, А.Н.Леонтев, Д.Б.Элконин) ва салоҳиятмандӣ (Н.Д.Галскова, И.А.Зимняя, Н.И.Алмазова, И.Л.Бим, Е.Г.Тарева, Н.Чомский, А.В.Хуторский, С.Савигнон) зимни таълими ЗХ, назарияи таҳсилоти ғайрзабонии Е.И.Пассов дар замима барои синфҳои ибтидоӣ (З. Н. Никитенко), назарияи фаъолияти таълимӣ (Л.С.Виготский, В.В.Давидов, П.Я.Галперин, Д.Б.Элконин, Ж.Пиаже ва дигарон), асосҳои концепсуалии технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар таълими забонҳои хориҷӣ (Н.М.Балихина, Р.Г.Пиотровский, Е.С.Полат, Р.К.Потапова, М.Г.Евдокимова ва дигарон), назарияи сермаҳсулӣ ва ташкили кори таълими талабагонии хурдсол ҳангоми азхудкунии ЗХ (Н.В.Кузовлев, И.Н.Верещагина, Н.Д.Галскова ва дигарон), ғояҳои асосии лингвистӣ-дидактикӣ оид ба компютер (М.А.Бовтенко, Т.В.Василева, Е.С.Полат), концепсияи истифодаи гуногунсапти технологияи компютерӣ зимни таълими ЗХ (П.В.Сисоев, А.С.Елизаров, Е.С.Полат), аз олимони тоҷик (Л.А.Ғаффорова, Ф.Т.Солиева, М.Раҷабов, У.М.Мирмамадов, П.Лутфуллоева, Ф.Ҳасанов, Ф.Қурбонова, Г.Салоҳиддинова, М.С.Тағайназарова) ва дигарон мувофиқат менамоянд.

Вобаста ба масъалаҳои иттилоотии таҳсилот ва вориднамоии ТИК ба чараёни таълим, корҳои илмию таҳқиқотии олимону муҳаққиқони тоҷик

С.С.Авғонов, Х.М.Аҳмадов, С.Н.Алиев, Ф.С.Комилов, Б.Ш.Шодмонов, Қ.Б.Қодиров, А.Р.Додихудоев, Д.С.Шарофов, Б.Ф.Рачабов, Х.Ғ.Сайфуллоев, Н.Н.Шоев, Ҳ.Ю.Чураева, Б.Қарабоев, С.С.Қосимов, Н.Н.Мавлонназаров, И.И.Олимов, А.Р.Мирзоев, З.Ф.Раҳмонов М.Муллоҷонов ва дигарон баррасӣ гардидаанд.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот: аз ҷиҳати назарявӣ асоснок кардан ва дар ташхис санчида баромадани самаранокии методикаи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ бо дастгирии технологияи компютерӣ.

Объекти таҳқиқот: раванди таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бо истифодаи технологияҳои компютерӣ.

Предмети таҳқиқот: методикаи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бо истифодаи технологияҳои компютерӣ.

Фарзияи таҳқиқот: таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ ҳамаи вақт самара агар:

-хусусияти илмӣ ва татбиқшавандаи он пешниҳод карда шавад;

-муқаррар намудани хусусиятҳои хоси МТИ, бузургиҳои муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти МТИ, ки дар азхудкунии ЗХ хонанда ба он ворид мегардад;

-вобастагии муқаррароти дорои тамоюли коммуникативӣ-иттилоотии омодаسازی талабагони хурдсоласоснок шавад;

- номгӯи барномаҳои маърифатие, ки бо мувофиқати мушаххас ба тартиботи илмӣ исботшуда интихоб ва истифода карда мешаванд таҳия гарданд;

- низом, принсип, метод ва тарзҳои дастгирии компютери тавассути таҷриба тасдиқёфта ва таъмини иҷрои вазифаҳои муҳимтарини таълими ЗХ дар синфҳои ибтидоӣ муайян карда шавад.

Бо назардошти мақсад, объект, предмет ва фарзияи илмӣ **вазифаҳои зерини таҳқиқот** муайян карда шуданд:

1. Ошкорсозии хусусиятҳои хос ва бузургӣҳои, ки технологияҳои иттилоотӣ-коммуникативии МТИ-ро дар бар мегиранд.

2. Нишон додани хусусиятҳои интегративии мақсади таълими ЗХ дар синфҳои ибтидоӣ бо воситаи муайян кардани вобастагиҳои маъмули салоҳиятмандӣ ва саводнокии ТИК.

3. Муайян кардани моҳияти дастгирии компютерӣ ҳамчун қисмати муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ.

4. Дар асоси илмӣ интихоб ва ташкил намудани барномаҳои компютерии маърифатие, ки таълими забони англисиро барои хонандагони хурдсол дастгирӣ мекунад.

5. Мушаххас гардонидани маҷмӯи принцип, метод ва тарзҳои дастгирии компютерии таълими ЗА ба хонандагони хурдсол.

6. Дар рафти кори озмоишӣ тасдиқ намудани маҳсулнокии технологияи дастгирии компютерии раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ.

Барои ҳалли мушкилот ва дақиқ намудани фарзия **методҳои зерини таҳқиқотӣ** истифода гардиданд:

- методҳо доир ба маърифати назариявӣ: омӯзиши адабиёти илмӣ дар бораи мавзӯҳои методологияи таълими ЗХ, психологияи лингвистӣ, забоншиносӣ; таҳлил ва хулосаи маводҳои таҷрибавӣ ва назариявӣ; баррасии тарзҳои компютерии таълим; тағйирдиҳӣ; таҳлили таҷрибаи мусбати педагогӣ;

- методҳо оид ба маърифати таҷрибавӣ: таҳлили китобҳои дарсӣ, барномаҳои таълимӣ-маърифатӣ, стандарт ва китобҳои дарсӣ оид ба ЗХ; суҳбатҳо бо муаллимон ва муҳассилин; мониторинги кори муҳассилин ва муаллимон, худмушоҳидабарӣ; метод оид ба баҳодиҳии коршиносӣ; омодагосозии таҷрибавӣ; методҳои коркарди оморӣ; пурсиши анкетаӣ; пурсиши тестӣ.

Соҳаи таҳқиқот. Мазмуни таҳқиқоти диссертатсионӣ бо соҳаҳои зерини шиносномаи ихтисоси 13.00.02 - "Назария ва методикаи омӯзишу парвариш (забонҳои хориҷӣ: англисӣ, олмонӣ)" мувофиқат мекунад:

- *банди 1.* Таҳияи назарияи таълими фанҳои мушаххас аз ҷумла дар сатҳи байниҷаҳонӣ; фаъолияти навоарӣ ва таҷрибавии омӯзгорони забони хориҷӣ ҳамчун яке аз сарчашмаҳои рушди назария ва методикаи таълим аз рӯйи соҳаҳои дониш ва сатҳи таҳсилот.

- *банди 2.* Таҳқиқи иқтидорҳои инкишофӣ ва тарбиявии фанни забони хориҷӣ дар равандҳои таҳсилотӣ.

- *банди 3.* Таҳияи мундариҷаи концепсияҳои фанни забони хориҷӣ дар сатҳҳои гуногуни таҳсилот; таҳияи мундариҷа, усулҳо ва шаклҳои ташкили таълим дар шароити шакливозкунӣ, иттилоотонӣ ва ҷаҳонишавии ҷараёнҳои ҷомеавӣ, фарҳангӣ ва маърифатӣ.

- *банди 4.* Таҳияи технологияи навоарии таҳсилот ва шаклҳои ташкили омӯзиш.

Давраҳои таҳқиқот. Кори таҳқиқотӣ дар се марҳила сомон дода шудааст. Қорҳои таҳқиқотӣ-озмоишӣ дар синфҳои ибтидоии мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии №1, 2, 3 ва 5-и шаҳри Кӯлоб анҷом дода шуданд.

Давраҳои 1-ум (солҳои 2015-2016) - омӯзиши адабиёти илмӣ ва таълимӣ-методӣ оид ба проблематика ва таҷрибаи педагогии мавзӯи таҳқиқот; омӯзиши самтҳои асосии истифодаи ТИК дар ҷараёни таълиму тарбияи хонандагони хурдсоли муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ.

Давраҳои 2-юм (солҳои 2016-2017) - омӯзиши хусусиятҳои хоси МИТ МТИ ва мақоми он дар таълими забони англисӣ тавассути ТИК барои хонандагони хурдсол. Муқаррар намудани асоси интегративии таълими забони хориҷӣ барои талабагони хурдсол ва мутобиқсозии дастгирии компютерӣ ба сифати заминаи маҳсулнокии муҳити иттилотӣ-таҳсилотӣ.

Давраҳои 3-юм (солҳои 2017-2018) - муқаррар гардонидани меъёрҳои интихоби барномаҳои компютерӣ, ба амал овардани интихоб, мушаххас

кардани тарз, метод ва принципҳои таълими ЗХ дар синфҳои ибтидоӣ тавассути воридсозии онҳо ба муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти таҳсилоти умумии ибтидоӣ. Ташкил ва дар амал татбиқ намудани тафтиши озмоиши маҳсулнокии технологияи дастгирии компютерио чамбаст намуда, натиҷаҳои дар шакли рисола омода карда шуд.

Заминаи таҷрибавӣ-озмоиши таҳқиқот. Дар таҳқиқот 32-нафар омӯзгори фанни забони англисӣ, 4-омӯзгори фанни информатика ва 160-нафар хонанда иштирок варзиданд.

Эътимоднокӣ ва боварбахшии қавоид, хулоса ва тавсияҳо аз ҳисоби таҷрибаи дар илми педагогикаи психологӣ, методология ва назарияи таълими забони хориҷӣ, иттилоотикунони раванди таълим дар муассисаи таҳсилотӣ андӯхташуда; маҷмӯи методҳои таҳқиқотие, ки ба моҳияти проблема мувофиқат мекунад; тавъамии хулосаҳо бо қоидаҳои асосии концепсияи муосири равандҳои таҳсилот, инчунин натиҷаҳо ва хулосаҳо оид ба озмоишҳои педагогӣ таъмин карда шуд.

Навгони илми таҳқиқот аз инҳо иборат аст:

1. Ба таври далелнок нишон дода шудааст, ки зарурати татбиқи низоми таълими хонандагони хурдсол бо истифодаи компютер муҳим аст.

2. Нишон дода шудааст, ки истифодаи барномаҳои компютери маърифатӣ мувофиқи супоришҳои дидактикӣ ба афзоиши фаъолият, мустақилият, шавқи маърифатандӯзӣ ва сифати дониши ба даст овардаи хонандагони хурдсоли мактаб мусоидат мекунад.

3. Мундариҷа, сохтор, роҳҳои имконпазири сомондиҳии низоми маҷмӯи таълим аз лиҳози назариявӣ муайян ва асоснок карда шуданд.

4. Дар замима ба қаринаи махсуси таҳсилот хусусиятҳои МИТ забони хориҷӣ - таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ пешниҳод шуда буд.

5. Низоми интегративии векторҳои асосӣ, аз як тараф марбут бо таълими забони хориҷӣ (вектори робита), аз дигар тараф марбут бо ташаккули

саводнокии ТИК (вектори иттилоотӣ)-и хонандагони синни хурд, барои синфҳои ибтидоӣ исбот карда шуд.

6. Дар асоси илмӣ тартиботи интихоб ва ташкили дастгирии компютери рафти таълими ЗХ дар синфҳои ибтидоӣ гузаронида шуд.

Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот: -бузургҳои МИТ МТИ, ки ба омӯзиши хусусиятҳои МТИ дар марҳилаи имрӯзаи тақомулёбии он мусоидат мекунанд, муайян карда шуданд;

-муқаррароти мундариҷавӣ ва бомақсади таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ муайян карда шуданд;

-тартиботи ташкил ва интихоби БТК оид ба дастгирии раванди таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ мушаххас карда шуданд;

-маҷмӯи принцип, усул ва тарзҳои дастгирии компютери таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ муайян карда шуд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот - коркарди дастгирии компютери КТМ А. Саидов «Забони англисӣ» (синфи 3), А. Саидов, З. Расулова «Забони англисӣ» (синфи 4) барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ, ки бо концепсия ва мантиқи низоми мазкур муттаҳид гардонида шудааст; натиҷаҳои кори таҳқиқотӣ метавонанд зимни гузарондани курсҳо оид ба баландбардории таҳассуси муаллимони ЗА дар синфҳои ибтидоӣ мавриди истифода қарор гиранд; низоми дастгирии компютери коркардшуда метавонад барои коркарди чунин низомҳо ҳамчун намуна хидмат кунад: а) барои марҳилаҳои таълими ЗА, б) барои дигар КТМ-ҳо, в) барои таълими дигар ЗХ.

Барои ҳимоя мулоҳизаҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

1. Самаранокии таълими забони англисӣ барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути сифати муҳити берунаи иттилоотӣ-таҳсилотӣ, ки низоми бисёрсоҳаи пурраю муқаммал, қушода, муътамад, дастраси интерактивӣ мебошад, таъмин карда шудааст:

а) маҷмӯи иттилоот ва мусоидати техникаю таҳсилотиро вобаста ба вақту замон инъикос мекунад;

б) ҳаҷму андозаҳои ҳадафмандона, бисёрсубъективият, вобастагҳои синнусолӣ ва инфиродӣ, тамаркуз ба мустақилияти хонандагон;

в) мутобиқи усулҳои таълим метавонад самаранокии омӯзиши забони англисиро барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ афзоиш диҳад;

г) сохтори мураккаб (модули муташаккил) вобаста ба омӯзиши забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ мебошад.

2.Муҳити иттилоотӣ - таҳсилотӣ, ки забони англисиро фаро мегирад, шарту шароитҳоро барои ҳамоиши тамоюлҳои ҳадафмандона ба фазои ягона таъмин мекунад, ки бо ташаккули салоҳиятнокии маъмулии коммуникатсионӣ аз як ҷониб, алоқаманд буда, аз ҷониби дигар, бо саводнокии ТИК вобаста аст, ки дараҷаи маъмулии идоракунии иттилоотиро тавассути технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ таъмин мекунад.

3.Мусоидати компютерӣ, ки фаъолияти мустақилонаи хонандагонро оид ба азхудкунии забони англисӣ ҳамсафарӣ мекунад, ҷузъи таркибии муҳити иттилоотӣ - таҳсилотӣ мебошад. Афзоиши ангезиши баланд ва самаранокии раванди таълимро таъмин карда, мусоидати компютерӣ ба ташаккули ҷузъҳои салоҳиятноки коммуникатсионӣ нигаронида шудааст.

4.Интиҳоб аз рӯи муҳимияти маҷмӯи усулҳо (мутобиқати мазмунӣ таҳсилоти ибтидоии умумӣ), таъмини ташаккули ҷузъҳои босалоҳияти коммуникатсионӣ, мутобиқати шавқу завқ ва манфиатҳои хонандагони хурдсол ва мутобиқати талаботҳо ба воситаҳои компютери таълим.

5.Самаранокии истифодаи компютер дар дарсҳои забони англисӣ вобаста ба усулҳои умумии демократӣ ва методӣ буда, ҳамчунин бо усулҳои инфиродии мусоидат ва дастгирӣ, тамоюл ба шахсияти талаба мебошанд.

Саҳми шахсии унвонҷӯ дар он аст, ки дар заминаи омӯхтан, таҳлил намудани тадқиқотҳои илмӣ олимони хориҷию ватанӣ, заминаҳои назариявӣ амалӣ, таҷрибаи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ имконияти таъмини дастгирии компютериро дар ташаккули донишу малака ва маҳоратҳои азхудкунии забони хориҷӣ муайян намуд: бо ташкилу

гузаронидани корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ аҳамияти истифодаи воситаҳои технологиро дар таъмини муҳити омӯзишӣ ва самаранокии азхудкунии забони англисӣ муқаррар намуд.

Таъйиди диссертатсия ва иттилоот оид ба истифодаи натиҷаҳои он.

Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар мавридҳои зерин таъйид гаштаанд:

-дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ илмӣ-амалӣ, тренингҳо, мизҳои мудаввар ва семинарҳо оид ба масъалаҳои назария ва амалияи омӯзишу парвариш;

-гузориш ва муҳокимаҳои мунтазам дар ҷаласа ва семинарҳои илмӣ-методии кафедраи забонҳои хориҷии ДДК ба номи А.Рӯдакӣ;

-маърузаҳо дар конференсияҳои солонаи илмӣ-амалии ҳайати профессорону омӯзгорони ДДК ба номи А.Рӯдакӣ;

-суханронӣ дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ доир ба назария ва методикаи таълими забонҳои хориҷӣ.

Интишороти натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосӣ дар маводҳои Паёми ДДОТ ба номи С. Айнӣ, Паёми ДМТ, Паёми ДДК ба номи А.Рӯдакӣ, маҷмӯаҳои маводҳои конференсҳо инъикос ёфтаанд; аз санҷиши зарурӣ гузаштанд, дар конференсҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва тренингҳои васеъ баррасӣ шудаанд, дар 9 мақола инъикос ёфтаанд, аз ҷумла 4 мақола дар нашрияҳои тавсиявии ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъби расидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, хулоса, номгӯйи адабиёти истифодашуда, 11 ҷадвал ва 5 диаграмма иборат аст. Муҳтавои диссертатсия дар ҳаҷми 169 саҳифаи чопи компютерӣ баён шудааст.

БОБИ 1. ХУСУСИЯТИ ХОСИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР ДАВРАИ МУОСИРИ РУШДИ ҶОМЕА БАРОИ ХОНАНДАГОНИ ХУРДСОЛ

1.1. Муҳити иттилоотӣ таҳсилотӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии мактабҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси китобҳои дарсии А. Саидов «Забони англисӣ-3»[123] ва А. Саидов, З. Расулова «English-4»[122] таълим дода мешавад. Китоби дарсии барои талабагони синфи 3 таъйиншуда аз бахшҳои «Рамзҳои Тоҷикистон», «Рамзҳои Британияи Кабир» ва «Рамзҳои Австралия» оғоз ёфта, 63 дарсро фаро мегирад ва дар китоб 13 мавзӯи бо расмҳо ороиш ёфта оварда шудаанд[123,с.3-7].

Китоби дарсӣ барои синфи 4 аз 76 дарс ва 8 мавзӯи мусаввар иборат мебошад.

«Барномаи омӯзиши забони англисӣ барои синфҳои 3-11-и мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ» [22]. Дар қисми муқаддимагии барномаи таълими забони англисӣ зикр мегардад, ки «Таҳаввулотии иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва фарҳангӣ ба тариқи амиқ ба васеъгардии вазифаҳои забонҳои хориҷӣ ҳамчун предмети таълимӣ таъсир мерасонанд. Аз предмети дуҷумдараҷа он ҷо мақомро дар байни предметҳои муосири мактабҳои тоҷикӣ ишғол намуд. Ба давлате, ки робитаҳои худро бо кишварҳои хориҷӣ тавсия медиҳад, мутахассисоне заруранд, ки забони хориҷиро ҳамчун воситаи муошират медонанд. Ин дар навбати худ ба тағйири таъйини ҳадафҳои омӯзиши забони хориҷӣ дар муассисаҳои гуногунавъи таҳсилоти умумӣ таъсир мерасонад» [22]. Дар идома гуфта мешавад, ки «далеле, ки дар мактаби 11-сола омӯзиши забони хориҷӣ аз синфи 3-юм пешбинӣ мешавад, ин эътирофи манфиатмандии иҷтимоии омӯзиши забони хориҷӣ аст, фаъолияти онҳо дар барномаҳои синфӣ инъикос ёфта, барои ҳамаи забонҳои хориҷӣ ягона мебошад» [22,с.4]. Ҷуноне профессор П.Ҷамшедов зикр мекунад: «Тарбияи талаффузи хонандагон дар марҳилаи ибтидоии омӯзиш пешбинӣ мегардад. Таҷрибаи мактабӣ нишон медиҳад, ки хонандагони синфҳои поёни ба забони омӯзгор хуб тақлид

мекунанд. Аз ин мавқеъ овозҳои англисӣ, ки дар забони модарӣ мавҷуд нестанд, бояд ба тариқи алоҳида машқ карда шаванд: (n), (d), (o), (w), (ae), (z), (o) (ə) (θ)... Захираи фаъоли луғавӣ дар синфҳои 3-4-ум бояд иборат аз 550-600 ва захираи луғавии ресептивӣ бояд 70-100 воҳидро фаро гирад» [22,с.6-7].

Чунон чӣ муҳаққиқи тоҷик Саидов С. А. таъкид мекунад, зимни таълими забони хориҷӣ барои ҳалли мақсадҳои гузошташуда чунин принципҳои таълимро дунболоғирӣ бояд кард: - майлони амалиявии коммуникативӣ бо таъкия ба шуур; - муносибати функционалӣ ба интихоб ва пешниҳоди маводи забонӣ ба сифати асоси дидактикӣ барои барномаҳои таълимии компютерӣ; - интихоби матн ҳамчун воҳиди ақалли таълим; - принципи вазъиятӣ-мавзӯии пешниҳоди маводи забонӣ; - баҳисобгирии оқилонаи забони модарии толибилмон; - баҳисобгирии ҷанбаи мамлакатшиносӣ дар ҷараёни таълим; хусусиятҳои психологии толибилмон.

Барои он ки ин ва дигар вазифаҳои хонандагони хурдсол зимни омӯзиши забонҳои хориҷӣ, алалхусус забони англисӣ, мусбат ҳал карда шаванд, истифодаи ТИК дар рафти дарсҳои фанни мазкур мувофиқи мақсад ва натиҷаовар мебошад.

Дар марҳилаи имрӯзаи инкишофи маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон проблемаи истифодаи ТИК ҳангоми омӯзиши забонҳои хориҷӣ ва умуман навсозии раванди таълиму таҳсил шадид аст. Ниёзи мазкур бо рушди суръатноки технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва истифодаи онҳо дар ҳама соҳаҳои ҳаёт муайян карда мешавад.

Чуноне ки муҳаққиқон Л.А.Гаффорова ва Ф.Т.Солиева зикр кардаанд, «Забони англисӣ забони байналмиллалӣ ба ҳисоб меравад, ки донистанаш барои ҳар як мутахассис дар вазифаҳои минбаъдаи он зарур мебошад» [44.Саҳ 5-6].

Дар замони мо инсон бе телефони мобилӣ, интернет ва компютер буда наметавонад. Аксарияти шаҳрвандон аз воситаҳои анъанавии дастрасӣ ба иттилоот (рӯзнома, телевизион, радио ва ҳоказо) парҳез менамоянд. Дар воқеъ,

хар шахрванд дар кораш бо технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ во меҳӯрад ва вазифадор аст, ки онҳоро дар фаъолияти худ бо муваффақият истифода барад.

Ба андешаи муҳаққиқи дигар М.Рачабов «Аз сабаби он ки низомҳои ҷаҳонии иттилоотӣ оламро ба таври бутуну ягона ва ҳамаи давлатҳоро ба ҳам мепайванданд, тавсия дода мешавад, ки нисбати сифати ҳамкориҳои иттилоотӣ дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷомеа аҳамияти бисёр зоҳир карда шавад ва аз тарафи дигар, зарурати ташаккули фазои худии иттилоотии давлатӣ, рушд ва химояи он талаб карда мешавад»[80,с.103-108].

Хусусияти «иттилоотӣ»-и фаъолияти ҳаётии насли ҷавонро ба назар гирифта, мо мефаҳмем, дар шароитҳои, ки иттилоот дар таҳсилоти таҷдидёфта мақоми хоса дорад, аҳамияти он босуръат меафзояд. Диққати махсус торафт ба қисмати мундариҷавӣ, на ба қисмати техникий иттилоот дода мешавад. Рағбатнокӣ ба фаъолияти иттилоотӣ, воситаҳои ҳифз, дастрасӣ, истифодаи иттилоот ба сифати асоси оянда, ки он замон мутобиқшавӣ ва бозомодагӣ меёрад мебошанд, афзоиш меёбад.

Ба андешаи муҳаққиқи У.М.Мирмамадов, «Асри XXI -асри технологияҳои олии компютерӣ аст. Башарият ба марҳилаи нави рушди худ ворид шудааст-ҷомеаи иттилоотӣ ташаккул меёбад, ки дар он иттилоот ва равандҳои иттилоотӣ яке аз ҷузъҳои муҳимтарини ҳаёти инсон ва ҷомеа гаштааст. Рушди раванди ҷаҳонии иттилоотонии ҷомеа ба ташаккули на фақат муҳити нави иттилоотии будубоши одамон, балки тарзи нави зисти иттилоотӣ ва фаъолияти касбӣ бурда мерасонад» [99, с.41-43].

Воқеиятҳои мазкури объективӣ барои устувор ва мураккаб гардонидани қисми муайяни БТ (барномаи таҳсилотӣ)-и барои насли ҷавон тарҳрезӣшуда, ки бо созгории кӯдакон ба фаъолияти ҳаётӣ дар ФИ (фазои иттилоотӣ)-и босуръат тақомулёбанда вобастагӣ дорад, ҳамчун асос хидмат расондаанд. Дар ҳама сатҳҳои низоми таҳсилотӣ муҳити иттилоотӣ ворид мегардад. Махсусан, дигаргунӣҳо оид ба иттилоотикунонӣ ва компютерикунонии муҳити таҳсилотӣ,

ки худро дар сатҳи ТИУ (таҳсилоти ибтидоии умумӣ) нишон доданд, ошкор ва чашмрасанд.

Ба ТИУ воридсозии стандарти давлатии таҳсилот зарур аст, то ки ҳамчун оғози раванди эҳёи қатъии низоми таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ хидмат намояд. Талаботи стандарт ба фармоиши давлатӣ ва талаботи ҷомеа асос ёфтаанд, ба таври зерин: ташаккул ва рушди хислатҳои шахсӣ мутобиқ бо ФИ, иқтисоди инноватсионӣ, мушкилоти ташаккул ва рушди ҷомеаи демократии шаҳрвандӣ, ки таҳаммулпазирӣ, гуфтугӯи тамаддунҳо ва эҳтироми ҷомеаи сермиллат ва мутааллиқи фарҳангҳои гуногунро ба назар мегирад. Аён мегардад, ки таълими шаҳрвандоне, ки дорои қобилиятҳои ибтидоии мутобиқшавӣ ба тағйирёбӣ ва мамлакатҳои рӯ ба тараққӣ дорад ва худро бароҳат эҳсос менамояд, вазифаи асосии низоми ТИУ мешуморанд.

Бо назардошти талаботи мазкури стандарт ва муқоисаи онҳо бо мавзӯи ин таҳқиқот, мо дар ин бахш таҳқиқи муҳити иттилоотӣ-таҳсилотиро, ки омодагии хонандагони синфҳои ибтидоиро ба ҳаёти маҳсулноқ дар шароитҳои гуногуншаклии фазои кушоди иттилоотӣ таъмин месозад, пеши худ вазифа гузоштем. Хулоса ба мо имконият медиҳад, ки қисматҳои муҳити мазкурро муқаррар намоем, ба ҳайати онҳо МИТ-ро, ки хонандаи хурдсол барои азхудкунии ЗА ба он ворид мегардад, илова кунем. Дар бахши мазкур мувофиқи мақсад аст: а) моҳияти концепсияи «МИТ»-ро бо баҳисобгирии тафрикаи аз зухуроти марбут муайян кардан; б) хусусиятҳои фарогири онро нисбати синфҳои ибтидоӣ муқаррар намудан; в) мақоми МИТ ба сифати қисмати МИТ МТИ муайян карда шавад.

Барои он ки проблемаи яқум ҳал карда шавад, сари тафсири мафҳумҳои «ҷомеаи иттилоотӣ» (ЦИ), «фарҳанги иттилоотӣ» (ФИ) таваққуф мекунем. МИТ, ФИТ, ФИ, ки воситаҳо ва тарзҳои таъмини маҳсулнокии воридсозии хонандагони синфҳои ибтидоиро ба МИТ-и фанни «забони хориҷӣ» (дар қаринаи мазкур, забони англисӣ) бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ муайян мекунанд, барои кори диссертатсионии мо муҳим ва асосӣ мебошанд.

Концепсияҳои номбурда аз истилоҳи ҚИ бармеоянд: маҳз ҷомеаи мазкур ташаккули ҚИ-ро муайян менамояд ва маҳз дар он аъзои ҷомеае, ки бо фарҳанги иттилоотии худ тафовут доранд, фаъолият ва зиндагӣ мекунад. Омодасозии онҳо ба чунин фаъолияти ҳаёти тавассути созмондиҳии муҳити вижаи иттилоотӣ-таҳсилотие, ки дар ҳама марҳалаҳои низоми таҳсилотӣ амал менамояд, ба вучуд меояд.

Таҳқиқоти мо нишон дод, ки ёдоварӣ оид ба ҷомеаи иттилоотӣ бори аввал дар асарҳои иқтисодчии австралӣ А. Кларк [169, с.51] пайдо гардидааст, ки ӯ доир ба дурнамои рушди ҷомеаи иттилоот ва хидматрасониҳо навиштааст. Дар солҳои шастум концепсияи ӯро иқтисодчии амрикоӣ Ф. Мачлуп [177,с.57] дастгирӣ кард, ки ӯ оид ба оғози иқтисоди иттилоотӣ ҳикоя намудааст. Асарҳои мазкур барои таҳқиқоти бунёдии «ҷомеаи иттилоотӣ»-и Д.Белл ҳамчун замина хидмат кардаанд. Равияҳои мавҷуда ҷиҳати тафсири истилоҳи мазкур имкон медиҳанд аз он хусус хулоса бароварда шавад, ки барои муайянсозии он айнаи замон се муносибат вучуд дорад.

Муносибати якум иқтисодӣ аст, ки ба назарияи иқтисодии Д.Белл, муаллифи концепсияи машҳури ҷомеаи баъдисаноатӣ, асос ёфтааст. Аз дидгоҳи ӯ, истилоҳи «ҷомеаи иттилоотӣ» (ҚИ) номи нави ҷомеаи баъдисаноатӣ мебошад ва ӯ на мақоми онро дар паёпайии давраҳои инкишофи иҷтимоӣ таъкид менамояд, балки барои муайян кардани сохтори иҷтимоии он иттилоотро асос маҳсуб медонад. Ба ақидаи пайравони назарияи Д. Белл, меъёри саҳми бахши иттилоотӣ дар низоми иқтисодӣ, пеш аз ҳама, масъалаи тавсифи ҷомеаи иттилоотӣ мебошад. Намояндагони ҷомеаи иттилоотии муносибати мазкур ҷомеае номида мешаванд, ки афзоиши маҳсулоти умумиро асосан тавассути истеҳсоли донишҳо таъмин мекунад.

Дар муносибати дуюм ба муайян намудани мафҳуми «ҷомеаи иттилоотӣ» оид ба таркиши иттилоотӣ таъкид карда мешавад. Муносибати мазкур асосан дар Ҷопон коркард карда шудааст, ва чунон ки идеолог Қ. Ито зикр менамояд, он дар Аврупо амалан номаълум аст [175, с. 56]. Ин ҷо мо доир ба афзоиши

сифатии ҳачми иттилооте, ки дар мачмӯъ ба ҷомеа дастрас мебошад, ҳарф мезанем.

Муносибати сеюм ба густариши технологияҳои иттилоотӣ ё технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ мутаваҷҷеҳ аст. Аз рӯйи маълумотҳои таҳқиқотчиӣ британӣ Э.С.Дафф, дар матбуот ҷомеаи иттилоотӣ [170, с. 231-232] ва дар натиҷа мачмӯан дар афкори омма бештар маҳз ба ҳамин маъно фаҳмида мешавад. Таҳиягарони назарияи мазкур олимони фаронсавӣ С.Норр ва А.Минк буданд. Ба ақидаи онҳо, ба «ҷомеаи иттилоотӣ» фарҳанг таъсир хоҳад расонд (тибқи асари Алексеева иқтибос оварда шуд) [5, с. 96].

Бисёр таҳқиқотчиён ба он розианд, ки тавсифи «ҷомеаи иттилоотӣ» бояд аз се муносибати зикршуда иборат бошад. Масалан, Л.Пидойдомо ва Э. Бутурлакин чунин муайян кардаанд: «ҳамчун низоми равобит ва муносибатҳо миёни одамон, ки ба табодули иттилоот дар фаъолияти иҷтимоӣ-иқтисодӣ асос ёфтааст» [109,с.113].

Тавсифи нисбатан густурда ва ҳамзамон умумиро қомуси муосири виртуалӣ медиҳад. «Ҷомеаи иттилоотӣ ин қадамест дар инкишофи тамаддуни муосир, ки бо афзоиши нақши иттилоот ва донишҳо дар ҳаёти ҷомеа, афзоиши ҳиссаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, маҳсулот ва хадамоти иттилоотӣ дар маҳсулоти умумии дохилӣ, ташкили зерсохтори ҳамаҷаҳонии иттилоотии таъмингари ҳамкориӣ босамари иттилооти одамон, дастрасии онҳо ба иттилоот, қаноатмандии талаботи иҷтимоӣ ва шахсии онҳо аз лиҳози маҳсулот ва хидматрасониҳои иттилоотӣ тавсиф карда мешавад» [173].

Аз гуфтаҳои боло хулоса баровардан мумкин аст, ки ҷомеаи иттилоотӣ ҷомеаест, ки дар он технологияҳои иттилоотӣ нақши махсус мебозанд, арзиши асосӣ ва воҳиди ғайриасъорӣ, ки барои ҳисобии онҳо иттилоот ҳаст ва ҳама воқеаҳо ва фаъолияти инсон ба фазои ягонаи иттилоотӣ фаро гирифта мешавад, ки дар он маориф, алоқа, садо, кор ва ғайра алоқаманданд.

Бар изофай ин тавсиф наметавонем ба назар нагирем, ки барои таҳсилот ва коммуникатсия дар чаҳорчӯбаи фазои ягонаи иттилоотӣ, ҳамчун дар дилхоҳ фаъолияти иҷтимоӣ, донишҷӯи фарҳанги муоширати мазкур ва меъёрҳои рафтор дар ҷомеаи мазкур зарур мебошад. Пас, фарҳанги иттилоотиро ҳамчун танзимгари ҳамкорӣ ва коммуникатсия дар ҷомеаи иттилоотӣ баррасӣ кардан муҳим аст.

Дар илми муосир якҷанд тавсифи мафҳуми «фарҳанги иттилоотӣ» (ФИ) вучуд дорад. Ҳамин тариқ, А.А.Органов ва И.Г.Хангелдиева онро ҳамчун хусусияти сифатии фаъолияти инсон дар соҳаи пазириш, интиқол, ҳифз ва истифодаи иттилоот, ки дар онҳо саҳми инсон муҳим аст, муайян менамоянд [106, с.12]. Э.А.Медведев фарҳанги иттилоотиро аз ҳамин нуқтаи назар тафсир медиҳад. Аз дидгоҳи ӯ, фарҳанги иттилоотӣ сатҳи донишҷӯест, ки ба олам барои дар фазои иттилоотӣ ҷой иваз кардан, дар ташаккули он ширкат варзидан ва ба ҳамкориҳои иттилоотӣ мусоидат намудан имконият фароҳам меоварад [94,с.29].

Муносибатҳои зикрқарорро таҳлил карда, мо метавонем хулоса барорем, ки фарҳанги иттилоотӣ ин ҷо ба маънои шахсӣ, ҳамчун хусусияти шахс, ки барои самтгирӣ дар фазои иттилоотӣ зарур аст, муайян карда мешавад. Чунин муносибат ба фарҳанги иттилоотӣ дар муаллифони «Луғати педагогӣ» зикр мегардад: фарҳанги иттилоотӣ «маҷмӯи қоидаҳои рафтори инсонӣ дар ҷомеаи иттилоотӣ, муқолама дар низоми инсонӣ-мошинии «зеҳни дурага» аст.

Дигар олимони фарҳанги иттилоотиро ба маънои дигар баррасӣ менамоянд. Ин қисмати иттилоотии фарҳанги инсонӣ дар маҷмӯъ дараҷаи ҳамаравандҳои иттилоотӣ дар ҷомеа ва муносибатҳои мавҷудаи иттилоотиро ба таври объективӣ тавсиф менамояд. Тавре, ки мо хулоса карда метавонем, олимони диққат ба концепсияи маънои фарҳангӣ медиҳанд. Чунин ихтилофот дар тафсириҳо, аз нигоҳи мо, бо гуногунии тафсириҳои мафҳуми «фарҳанг» фаҳмонда мешавад, ки аломатҳои онҳо наҷандон равшананд. Инро эътироф карда, мо ҳарду нуқтаи назарро ҳамчун нуқтаҳои бунёдӣ мепазирем ва дар ин

асос хулоса мебарорем, ки фарҳанги иттилоотӣ дараҷаи азҳудкунии иттилоотро муайян месозад, ҳамчунин он ҳудудҳо ва чаҳорчӯбахоро барои муошират дар ҷомеаи иттилоотӣ муқаррар менамояд, яъне моҳиятан он танзимгари робитаҳо дар фазои ягонаи иттилоотӣ мебошад.

Сари тафсири фазои (ягонаи) иттилоотӣ бештар тавакқуф мекунем. Ин концепсия барои мо бениҳоят муҳим аст, зеро дар адабиёти илмӣ ва ҳуҷҷатҳои меъёрӣ бисёр зикр меёбад, ки фазои (ягонаи) иттилоотиро ҳам дар дохили низоми муайян ва ҳам берун аз он сохтан лозим аст. Масалан, стандарти давлатии таҳсилот оид ба равиши умумӣ талаботи созмондиҳии фазои ягонаи таҳсилотии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар шароитҳои гуногуншаклии низомҳои таҳсилотӣ ва навъҳои муассисаҳои таълимӣ эълон мекунад.

Он гуна, ки таҳлили мо нишон дод, имрӯз мо метавонем оид ба ду тамоюл дар истифодаи истилоҳи мавриди баррасӣ сухан гӯем: ба маънои «танг» ва «васеъ». Дар мавриди аввал ин фазо зимни гуфтугӯ доир ба ягон коргоҳ ё муассисаи таълимӣ аз дидгоҳи дар он ташкил додани шабакае, ки дар он муошират, мубодилаи таҷриба, гардиши ҳуҷҷатҳо ба амал меоянд, ёд карда мешавад. Он чӣ, ки ба низоми таҳсилотӣ дахл дорад, мо метавонем оид ба фазои иттилоотии мактаби мушаххас ё ҳатто оид ба фазои ягонаи иттилоотие, ки бисёр мактабҳоро фаро мегирад, ҳарф занем.

Чунин наовариҳо, ки ба ҳамгирии муассисаҳои таҳсилотӣ дар фазои ягонаи иттилоотӣ марбутанд, бешубҳа, шоистаи таваҷҷуҳ мебошанд, аз ҷумла таҳқиқотҳо. Аммо вобаста ба кори мо тафсири мазкури танги мафҳум баррасӣ намегардад, пас, мо абстраксия мекунем. Мо ба тафсири нисбатан васеи он таваҷҷуҳ менамоем.

Ба маънои бештар васеъ фазои (ягонаи) иттилоотӣ ҳамчун маҷмӯи бонкҳо ва бунёдҳои маълумот, технологияи хадамот ва истифодаи онҳо, низомҳои иттилоотии телекоммуникатсионӣ муайян карда мешавад, ки дар асоси принципҳои умумӣ амал мекунанд ва чунин омилҳоро таъмин месозанд:

- ҳамкориҳои иттилоотии созмонҳо ва шахрвандон;

- каноатмандгардонии талаботи иттилоотии онҳо.

Мухтавои мазкур, чунон ки ба назар менамояд, дар стандарти давлатии таҳсилот зимни истифодаи истилоҳи «фазои кушоди (таҳсилоти) иттилоотӣ» пешбинӣ гардидааст. Сухан оид ба фазои иттилоотие меравад, ки қисматҳои он захираҳои иттилоотӣ, васоити ҳамкориҳои иттилоотӣ ва зерсохтори иттилоотӣ мебошанд. Дар заминаи таҳсилот унсурҳои мазкури фазои иттилоотӣ метавонанд ё махсусан барои мақсадҳои таълим ташкил дода шаванд, ё манбаъҳои тавъам бишаванд, ё барои таҳия ва ҳалли масъалаҳои тамоюли амалӣ ва ё барои захираҳои иттилоотӣ пешбинӣ карда шаванд [34,с.28-29].

Мо онҳоро якҷоя карда, гуфта метавонем, ки захираҳои мазкур фазои иттилоотӣ-таҳсилотиеро ташкил медиҳанд, ки ҳамчун «ягонагии ноғусастани иттилоот, тарзҳои ҳифз ва истеҳсоли он, методҳо ва технологияи кор, ки бадастовариҳои иттилоотро барои субъектҳои мақсади таҳсилот таъмин месозанд», муайян карда мешавад [34,с.29]. Тавсифи мазкурро ба асос гирифта, хулоса баровардан мумкин аст, ки фазои иттилоотӣ-таҳсилотӣ тағйирдиҳии функционалии фазои иттилоотӣ мебошад.

Тавре ки таҳлили адабиёт нишон медиҳад, мафҳуми «фазои иттилоотӣ-таҳсилотӣ» (ФИТ) аз ҷониби бисёр муаллифон ҳамчун муодили истилоҳи «муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ» (МИТ)» тафсир карда мешавад. Барои мо муқаррар сохтани нуқтаи мазкур муҳим аст, зеро тафсири МИТ зимни баррасии мавзӯи таҳқиқот калидӣ мебошад.

Дар ҳақиқат, ба маънои умумии фалсафӣ мафҳуми «муҳити атроф» бо падидаи «фазо» зич алоқаманд аст. Охиран шакли «мавҷудияти модда, маҳз шакли мувофиқати объектҳои моддӣ ва ҳодисаҳо» мебошад. Муҳити атроф ҳамчун «маҷмӯи шароитҳои табиие, ки дар онҳо амалиёти ҷомеаи инсонӣ ва организмҳо сурат мегиранд», тавсиф карда мешаванд [166]. Ин ду тавсифро муқоиса карда, мо ба он тавачҷуҳ намудем, ки муҳити атроф ба субъект

нигаронида шудааст ва бидуни \bar{u} вучуд дошта наметавонад; ин доираи фаъолияти ҳаётии инсон, рушд ва ташаккули \bar{u} ст.

Далелҳои мазкурро ба асос гирифта, хулоса баровардан мумкин аст, ки муҳити таҳсилотӣ ҳамеша «таъсири шароитҳои таълим ба хонанда»-ро пешбинӣ мекунад. Гӯё он аз лиҳози мундариҷаи худ ду қарат субъективӣ аст. Субъекти таъсири мазкур омӯзгор ва субъекте, ки ин таъсир ба вай тааллуқ дорад, толибилм мебошад. Барои тасдиқи гуфтаи худ мо ба ақидаи Е.О.Иванов ва И.М.Осмоловская эътимом менамоем, ки тибқи гуфтаи он муҳити таҳсилотӣ маҷмӯи «шароитҳоест, ки дар онҳо раванди таҳсилот сурат мегирад ва субъектҳои ин раванд бо он робита менамояд» [61,с.29-30].

Мушаххасгардони ин шароитҳо дар асари Н.А.Спичков оварда шудааст, ки чунин бандҳоро дар бар мегирад:

- заминаҳо барои рушди шахсияти талабагон, ки муҳити иҷтимоӣ ва фазой-объективӣ ба вучуд меорад,

- воситаҳои, ки дар раванди таълиму тарбия, методҳо ва технологияи таълим истифода мегарданд [140,с.49].

Аз ҳама гуфтаҳои боло бармеояд, ки муҳити таҳсилотӣ сохтори интегралӣ ва шомили инҳост:

1) субъектҳои раванди таълим - муаллим ва хонанда (қисмати байнишахсиятӣ); [121,с.30].

2) шароитҳое, ки ҳамкориҳои субъектҳоро таъмин мекунад (қисматҳои тартиботӣ ва ташкилӣ).

Ба қавли Е. О. Иванов, бар иловаи қисматҳои дар боло зикршуда муҳити таҳсилотӣ қисмати иттилоотиро фаро мегирад, ки барои таҳқиқоти мо мавриди таваҷҷуҳи вижа аст [61,с.30].

Он гуна, ки таҳлили адабиёт нишон дод, асарҳои зиёде ҳастанд, ки муҳити иттилоотӣ-таҳсилотиро ҳамчун объекти махсуси пажӯҳиш таъкид менамоянд. Масалан, О.С.Илченко МИТ-ро ҳамчун «маҷмӯи аз лиҳози низомӣ муташаккули иттилоот, таъмини техникӣ, таҳсилотӣ ва методологие, ки бо

одам ҳамчун субъекти тарбия ба таври чудонашаванда зич алоқаманд аст», баррасӣ мекунад [64,с.5]. Ба ақидаи Е.О.Иванов ва И.М.Осмоловская така карда, метавон гуфт, ки МИТ ҳамкориҳои субъект-субъектҳои таълим бо инҳост:

- иттилоот оид ба воситаҳои анъанавӣ ва электронии оммавӣ;
- ФИ-технологияи ҳамкорӣ, аз ҷумла китобхонаҳо, бунёдҳои маълумот;
- маҷмӯи дидактикӣ-методологӣ [61,с.31].

Дар баробари ин, ба ақидаи олимон, «сохтор ва мундариҷаи ҳар муҳит аз мақсаде, ки субъектҳо онро месозанд, вобастагӣ дорад» [105,с.32]. Пас, хулоса барвардан мумкин аст, ки вобаста аз мақсади созмондиҳии МИТ қисматҳои муҳити мазкур бояд ҳатман тағйир ёбанд. Аммо новобаста аз чунин тағйирпазирии муҳити атроф, асоси ивазнопазирии он захираҳо ва воситаҳои иттилоотии ҳозиразамон мебошанд. Дар байни чунин воситаҳо китобхонаҳои электронӣ, китобҳои дарсии электронии интерактивӣ, порталҳои минтақавии таҳсилотӣ, бунёдҳои электронии маълумот, қомусҳо ва ҳоказо мавҷуданд. Марбут ба хотиррасонии захираҳои бо иттилооти зарурӣ пур кардани муҳити таҳсилотӣ оид ба анъанаҳо ва воситаҳои кайҳо амалан собитшударо фаромӯш кардан мумкин нест. Қисматҳои инноватсионии муҳити таҳсилотӣ ба қисматҳои аллакай вучуддошта илова карда мешаванд.

Ҳамин тариқ, мо хусусиятҳои асосии ФИТ ва МИТ-ро муайян кардан тавонистем. Хусусиятҳои мазкурро бо ҳамдигар муқоиса намуда, мо ба хулосае омадем, ки зухуроти мазкур бисёр умумиятҳо доранд, вале баъзе фарқиятҳо низ доранд (ниг. ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. Хусусиятҳои хоси фазои иттилоотӣ-таҳсилотӣ (ФИТ) ва муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ (МИТ)

Фазои иттилоотӣ-таҳсилотӣ	Муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ
Умумӣ	
Маҷмӯи Бисёрфунксиявӣ	Маҷмӯи Бисёрфунксиявӣ
Вариантнокӣ (бисёрсоҳавӣ)	Вариантнокӣ
Хусусӣ	
Бисёрсохторӣ Мутобиқат	Кушодӣ Мутобиқат
Тартиботӣ Тағйирёбандагӣ	Бисёрчанба Таъйиноти шахсӣ

Дар асоси таҳлили мафҳумҳои ба ҳам вобаста чунин хулосаҳо баровардан мумкин аст.

Якун, фазои таҳсилоти иштироқи хатмии талабаро дар он назардошт намекунад, бо тафовут аз муҳити таҳсилоти, ки дар он бояд талаба ва ҳамкориҳои муҳит бо субъект ширкат варзад. Маҳз ҳамин фарқиятҳо имкон медиҳанд, ки мавҷудияти бузургиҳои дигари МИТ, ҳамчун кушодӣ, мутобиқатнокӣ, бисёрандозагӣ, ки аз таъйиноти пешакии шахсиятии муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ вобастаанд, фаҳмонда шаванд.

Дуюм, иртиботи ҳамдигарии байни ду мафҳум ва ҳамдигарпурракунии онҳоро дидан осон аст. Фазои таълим захира барои моделсозии воситаҳо, низомҳо, маҷмӯъҳои таҳсилотӣ мебошад. Муҳити таҳсилотӣ - барои моделсозии равандҳои идоракунии рушди инсон. Ин чунин маъно дорад, ки фазои иттилоотӣ-таҳсилотӣ барои коркард ва амалкарди муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ ба сифати модели ҳамкорӣ дар байни субъектҳои раванди таълиму тарбия ҳамчун асос хидмат менамояд. Ба он тавачҷуҳ мекунем, ки таҳқиқотчиёни хориҷӣ бошуурона нишон медиҳанд, ки МИТ воситаи махсуси (тибқи мулоҳизаи мо, заминаи шахсӣ ва субъективӣ доштаи) фазои мутаашаккили иттилоотӣ аст.

Сеюм, мураккабии низоми зухуроти мазкур равшан мебошад, ин ба Е.А.Игумнов имкон додааст, ки сохторҳо ва қисматҳои онҳоро мавриди баррасӣ қарор диҳад, ки ба омӯзиши дараҷа ва таҳлили ҷанбаҳои онҳо оварда мерасонад [62,с.21].

Тавсифи МИТ-ро идома дода, надидан мумкин нест, ки чунин муҳит бояд сифатҳои муайяне дошта бошад. Рӯйхати сифатҳои мазкур хеле калон аст ва айни замон он ҳанӯз мурағаб гардонида нашудааст. Баъзе аз онҳоро, ки аломатҳои хатмии МИТ ба назар метобанд, ин ҷо меоварем. Ба онҳо мутааллиқанд:

- интерактивият - бояд дар мундариҷа ва сохтор робитаи мутқобила вучуд дошта бошад;

- иттилооти низомӣ наметавонад дар шакли суолҳо ва ҷавобҳо пешниҳод карда шавад, аммо бояд дар қисмҳо ва силсилаҳои мавзӯӣ нигоҳ дошта шавад;

- мавҷудият - илова ва коркарди маводи навро бояд бештар аз як муаллим коркард намояд, вале он бояд ҷомеаи пурра бошад, ки дар он муҳассилин бояд имконияти пуррасозии иттилоотро дошта бошанд;

- эътимоднокӣ - ҳама иттилоот бояд бо истинод ба муаллифон собит кунонда шавад, вагарна он наметавонад аҳамияти иттилоотиро шомил бошад;

- муосирӣ - иттилоот бояд «по ба пойи замон қадам занад» - захира наметавонад дар асоси технологияҳои куҳна таҳия карда шавад, пуррасозии фазо бояд равияҳои торафт навтари ТИК-ро инъикос намояд;

- кушодӣ - одамон, ки берун аз МИТ мебошанд, метавонанд захираҳо ва иттилооти гирдовардари истифода баранд, ки ин имкон медиҳад фазои ягонаи иттилоотӣ-таҳсилотӣ сохта шавад.

Боз як хусусияти муҳими МИТ бояд самтгирии иҷтимоии он бошад: муоширати одамон дар муҳити иттилоотӣ барои амалкарди шоистаи он ҳатмӣ мебошад. Барои он ки чунин робита ташкил карда шавад, ҳуди муҳит бояд барои ба амал ҷорисозии он имкониятҳо фароҳам орад. Тавре ки Э.Иванова ва И.М.Осмоловская зикр менамоянд: «муҳити иттилоотӣ ва таҳсилотӣ имкон медиҳад, ки иқтидорҳои дидактикии технологияҳо татбиқ гардонида шаванд, кори инфиродӣ ва коллективии хонандагон самаранок ташкил карда шавад ва бо ҳамин рушди мақсадноки фаъолияти мустақилона ва маърифатии онҳо таъмин карда шавад» [61,с.32]. Аз ҳама ин гуфтаҳо хулоса баровардан мумкин аст, ки муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ низоми комил, кушод, муътамад, дастрас, интерактивии бисёрфункционалиест, ки:

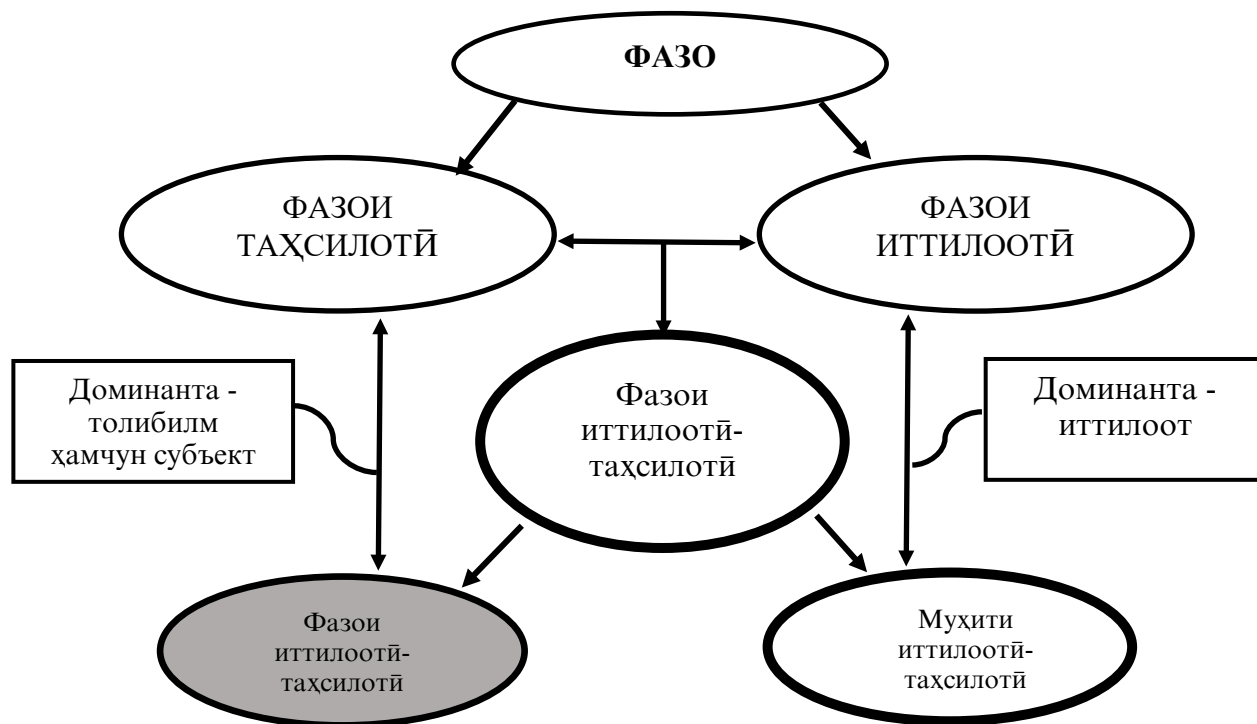
а) маҷмӯи иттилоот, дастгирии техникӣ ва таҳсилотеро, ки ба талаботи замон ҷавобгӯст, инъикос менамояд,

б) одамро ҳамчун субъекти таҳсилот фаро мегирад

в) ба пуркунии иттилоотии раванди педагогӣ мусоидат мекунад.

Дар нақшаи 1 тарҳи умумиятдодаи робитаи низоми мазкур бо зухуроти атрофи он нишон дода шудааст (ниг. нақшаи 1).

Нақшаи 1.

Аз рӯйи нақша дида мешавад, ки МИТ нуқтаи буришест (дар нақша бо самти тирчаҳо нишон дода шудааст) барои векторҳои гуногун, ки марбутанд бо: а) иттилоот, б) майлони шахсӣ (субъективӣ)-и раванди таълим. Ду доминантае, ки дар нақша нишон дода шудаанд, ба ҳам омезиш меёбанд, якҷоя мешаванд ва вобаста бо вазъияти таҳсилотӣ наметавонанд бидуни ҳамдигар баррасӣ карда шаванд.

Тазаккур додан муҳим аст, ки барои амалкарди дурусти низоми мазкур як қатор шароитҳоро иҷро намудан зарур меояд, аз ҷумла:

1. Салоҳиятмандии иштирокдорони раванди таълим.
2. Истифодаи ТИК дар ҳалли вазифаҳои таҳсилотӣ, когнитивӣ ва касбӣ.
3. Мавҷудияти хидматҳои ёридиҳанда барои истифодаи ТИК.

Фаҳмидан душвор нест, ки истифодаи ТИК барои амалкарди МИТ шароити асосӣ мегардад. Технологияҳои мазкур имкон медиҳанд, ки намудҳои зерини фаъолият таъмин карда шаванд:

- тарҳрезии раванди таълим;
- ҷойгирсозӣ ва маҳфузияти маводҳои раванди таълим, аз ҷумла кори талабагон ва омӯзгорон, ки иштирокдорони раванди захираҳои иттилоотӣ истифода мебаранд;
- муқарраргардонии курси раванди таълим ва натиҷаҳои азхудкунии барномаи асосии таҳсилоти ибтидоии умумӣ;
- ҳамкориҳои миёни иштирокдорони раванди таҳсилот, аз ҷумла фосилавӣ, тавассути интернет, имконияти истифодабарии маълумотҳои дар раванди таълим барои ҳалли вазифаҳои идоракунии фаъолияти таҳсилотӣ бадастоварда;
- дастрасии назорашаванда ба захираҳои таҳсилотӣ дар интернет;
- ҳамкориҳои муассисаи таҳсилотӣ бо мақомоте, ки идоракуниро дар соҳаи маориф иҷро менамоянд, инчунин бо дигар муассисаҳо ва созмонҳои таҳсилотӣ.

Дар заминаи феҳристи мазкур зикр намудан муҳим аст, ки МИТ, тавре ки М.А.Горюнова тасдиқ менамояд, бояд афзалияти мақсадҳои таҳсилоти педагогиро нисбати ҳуди технологияҳои иттилоотӣ зимни ба амал ҷорисозии ТИК дар низоми маориф инъикос кунад [46].

Хулосаҳои мазкурро ба асос гирифта, мо дар муаррифии навбатӣ бояд пешниҳод созем, ки чӣ тарз МИТ функсияҳои асосии ҳудро нигоҳ дошта, бо муҳтавои махсус дар заминаи синфҳои ибтидоӣ пур мешавад.

Дар асоси талаботи стандарти давлатии таҳсилот хулоса баровардан мумкин аст, ки дар МИТ-и синфҳои ибтидоӣ ҳама бузургҳои чунин муҳит, ки дар боло тавсиф карда шуд: серҳаракатӣ, кушодӣ, дастрасӣ, функцияи бисёр, интерактивият, субъективият вучуд дорад. МИТ бояд таъмин кунад:

- ташкил ва истифодаи иттилоот (бо фарогирии сабт ва коркарди тасвирҳо ва садо, муаррифӣ бо дастгирии аудио, видео ва дастгирии графикӣ, иртибот бо интернет);

- ба даст овардани иттилоот бо василаҳои гуногун (чустучӯи иттилоот дар интернет, кор дар китобхона ва ғайра);

- таҳияи объектҳои моддӣ, аз ҷумла асарҳои санъат; коркарди маводҳо ва иттилоот бо истифодаи асбобҳои технологӣ; тарҳрезӣ ва сохтмон, аз ҷумла моделҳо бо идоракунии рақамӣ ва робитаи мутақобила;

- банақшагирии раванди таълим, сабти татбиқи он дар марҳалаҳои умумӣ ва алоҳида (суханрониҳо, баҳсҳо, озмоишҳо); ҷойгирсозии мавод ва корҳои онҳо дар муҳити иттилоотии муассисаи таҳсилотӣ.

Фароҳамовариҳои МИТ дар синфҳои ибтидоӣ бар он таъйин мегардад, ки иштирокдорони раванди таълимро дар соҳаи ТИК салоҳиятнок намояд. Онҳо субъектҳои мешаванд, ки дар заминаи муҳити мазкур пурра амал мекунанд, пас, онҳо бояд қисматҳои ҷудоинопазири он гарданд.

Ғайр аз ин, технологияҳои наватарини ФИ (компютерҳо, бунёди маълумот, шабакаҳои робита, маҳсулоти барномавӣ ва ҳоказо), шаклҳои фарҳангӣ ва ташкилии ҳамкориҳои иттилоотӣ ва мавҷудияти хидматҳои ёридиҳанда барои истифодаи ТИК бояд қисматҳои ТИК барои синфҳои ибтидоӣ бошанд.

Тазаккур додан муҳим аст, ки дар синфҳои ибтидоӣ қисматҳои ТИК-и дар боло нишондодашуда зич алоқаманд нестанд, онҳо якҷоя мешаванд, якдигарро бурида мегузаранд ва ба муҳити атроф хусусияти низомнокӣ медиҳанд. Хусусияти низомнокии ТИК-ро ба асос гирифта, талабот ба онро муайян кардан зарур аст. Мо онҳоро бо назардошти таҳқиқоти мавҷуда дар соҳаи мазкур (М.Горюнова, Е.О.Иванова, И.М.Осмоловская, В.В.Трофимов, О.Илченко ва дигарон), инчунин бо таърибаи ташкили ТИК дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии № 1, 2, 3, ва 5-и шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян кардем.

Ба талабот барои МИТ дар синфҳои ибтидоӣ мо инҳоро дохил менамоем:

1.Бомаврид будани МИТ. Муаллим бояд муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти ро мувофиқи мақсади изҳоршуда ҳамчун кулли раванди таълим дар мактаби ибтидоӣ ва ҳам раванди таълими фанни мушаххас ташкил диҳад ва дастгирӣ кунад. Ҳамин тариқ, МИТ қисме аз омилҳоест, ки бадастоварии мақсадҳои фанни академиро таъмин менамоянд (бо истинод ба мавзӯи «забони англисӣ» мо аз ин хусус дар баҳши 1.2-и таҳқиқоти худ ҳарф хоҳем зад).

2.Субъективӣ будани МИТ. Дар муҳитҳои мазкури таълим муҳити атроф ташкили ҳамкориҳои дохилӣ ва беруназтаълимӣ ҳамма иштирокдорони раванди таълим: муаллимон, хонандагони синни хурд, волидонии онҳо, маъмурияти мактаб мебошад.

3.Шартӣ будани МИТ бо хусусият ва фаҳмиши муаллифони КТМ. Қисматҳои КТМ (алалхусус китоби дарсӣ ба сифати асос) барои ташкил ва хидматрасонии МИТ муназзам мебошанд. Омӯзгор муҳити мазкурро дар атрофи китоби дарсӣ ташкил дода, ба маводи мавриди омӯзиш гуногуншаклӣ изофа ва татбиқ менамояд ва самаранокии раванди иҷрои вазифаҳоро, ки муаллифони КТМ пешниҳод кардаанд, таъмин мекунад.

4.Болосохти инфиродии МИТ. Ҳангоми тарҳрезии муҳит омӯзгор бояд мавқеи субъективии хонандаи хурдсолро дар хотир дошта бошад. Ҳар хонанда ҳамчун субъекти МИТ бояд имконияти идоракунии таҳсилоти худро бо истифодаи ТИК мутобиқи талаботи инфиродияш дошта бошад. Ин чунин маъно дорад, ки баробарсозии ин гуна муҳит бо ташаккули хатти ҳаракати инфиродии таҳсилоти хонанда зич алоқаманд аст.

5.Вазъияти синнусолии МИТ. Бузургҳои муҳити атроф бояд ба хусусиятҳои синнусолии бачагони синни хурди мактабӣ мувофиқат кунанд, ба онҳо ихтилоф наварзанд. Талаботи мазкур бо талаботи асосии эргономӣ ба истифодаи воситаҳои техникӣ (пеш аз ҳама, барои компютер) созгоранд. Тибқи талаботи санитарӣ-эпидемиологӣ, давомнокии истифодаи воситаҳои техникӣ дар дарси мактаби ибтидоӣ ба ҳисоби миёна наметавонад аз 10 - 15 дақиқа зиёд бошад. Мувофиқи талабот дар синфҳои ибтидоӣ баъди истифодаи

воситаҳои техникӣ барои рафъи ҳастагии умумӣ машқҳои ҷисмонии махсусро таъмин кардан зарур аст. Истифодаи воситаҳои техникӣ бо таваккали афзун барои саломатии хонандагони хурдсол вобастагӣ дорад ва танҳо истифодаи оқилонаву сазовори стандартҳо метавонад ба беҳтаршавии натавонҳои сифати таҳсилот, балки инчунин ба беҳтаршавии саломатии ҳам ақлонӣ ва ҳам ҷисмонии муҳассилин оварда расонад.

6. Тамоюли ҳатмии МИТ ба кори мустақилонаи хонандагон. Асоси муҳити атрофро кори мустақилонаи хонанда ташкил медиҳад.

Бузургиҳои асосии МИТ-ро, ки барои самарабахшии таҳсилоти ибтидоии мактабӣ заруранд, муайян карда, дар анҷоми бахш мо оид ба таснифи боз ҳам мушаххастари зухуроти «муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ» таваққуф менамоем. Муттасил аз кулл (МИТ) ба чузъ (МИТ дар синфҳои ибтидоӣ) гузашта, мо ба мавзӯи асосии баррасиамон дар қисми мазкури кор - тавсифи муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти забони англисӣ (минбаъд - МИТ) наздик омадем, ки барои таълими забони англисӣ ба хонандагони синни хурд зарур аст. Муҳити мазкур барои фароҳамсозии шароитҳо ҷиҳати таълими мусоиди забони англисӣ дар марҳилаи аввали таълим - синфҳои ибтидоӣ тайин карда шудааст. Ғайр аз ин, бо истифодаи қисматҳои муҳити мазкур аз ҷониби муаллим, ки нақши вай ҳамчун «тарҷумони донишҳо», ки акнун «мушовир», «мададгор», «шарик» гаштааст, метавонад раванди таълимро бештар замонавӣ, дорони тамоюли коммуникативӣ ва табиӣ кунад.

Дар ҳоли ҳозир дар адабиёти муосир якҷанд муносибат ба баррасии МИТ вучуд дорад. Аммо, мутаассифона, ҳама корҳои марбут бо ҷанбаи мазкури тафсир ба сатҳи таҳсилоти олии касбӣ бахшида шудаанд [64]. Кореро, ки ба баррасии тарҳҳои МИТ дар синфҳои ибтидоӣ вобаста бошад, ёфта натавонистем. Дар робита бо воқеиятҳои мазкури ошкоргардонидашуда мо пеши худ вазифа гузоштем таҳлили кори мавҷударо оид ба вобастагии қоидаҳои асосии онҳо бо хусусиятҳои хоси МИТ-и синфҳои ибтидоӣ, ки бузургиҳояш дар боло зикр ёфтаанд, таҳлил намоем.

Таҳлили адабиёт имкон дод хулоса бароварда шавад, ки таҳқиқотчиён муҳити (иттилотӣ) таҳсилоти тавре меомӯзанд, ки дар чаҳорчӯбаи он муоширати забони хориҷӣ аз дидгоҳҳои гуногун омӯхта мешавад. Самти аввали таҳқиқоти МИТ бо фароҳамоварии иқтисодии чунин муҳит нисбат ба афзоиши самаранокии таълими забони англисӣ вобастагӣ дорад. Марбут ба ин, онҳо имкониятҳои зерини лингвистӣ-дидактикии ҳамин гуна муҳитро таъкид менамоянд:

1. Суръатбахшии таълим дар шароитҳои вақти маҳдуди таълим.

2. Бавучудоварии муҳити таҳсилотии аз лиҳози технологӣ баландсифат, ки ба муҳити воқеӣ тавҷам аст.

3. Баланд бардоштани фаъолиятмандии коммуникативии субъектҳои раванди таълим дар шароитҳои татбиқи амалии фаъолияти таҳсилотӣ.

4. Самаранокии таҷдиди мундариҷаи таълим.

5. Тарҳрезии ҳатти ҳаракати инфиродии таълим.

6. Коркард ва истифодаи мониторинги созгори натиҷаҳои таълим.

И.Е.Гречихин истифодаи низомӣ ва маҷмӯии технологияҳои иттилоотӣ-коммуникативиро барои афзоиши самаранокӣ дар соҳаҳои зерин, ки бо забони хориҷӣ вобастаанд, хулоса мекунад:

- коркарди иттилоот дар муошират
- ҳамкориҳои коммуникатсионӣ
- дастгирии коммуникатсия
- дастгирии омӯзиши забон [49, с.90].

Ин гуфтаҳо тавассути дидгоҳи хусусиятҳои хоси таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ баҳо дода, мо хусусиятҳои хоси лингвистӣ-дидактикии зеринро дар шароитҳои мазкур таҳсилотӣ тавҷеҳ мекунем:

- суръатнокии таълими ЗА дар шароитҳои вақти маҳдуди таълим: миқдори соатҳо барои ЗА ҳам дар синфи 3 ва ҳам дар синфи 4-и мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ дар низомии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон 2 соат дар як ҳафта ро ташкил медиҳад, кулли барнома ба 68 соат таъйин гардидааст.

Маълум, ки раванди таълимеро, ки барои бадастоварии мақсадҳои дар назди таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ истода имкон медиҳад, фаъл гардонидан зарур меояд;

-афзоиши фаълитямандии коммуникативии хонандагони хурдсол: асбобҳои ТИК ҳамчун хусусияти муҳим ва ҷудоинопазири МИТ афзоиши миқдор ва гуногуншаклии вазъиятҳои коммуникативииро, ки дар онҳо муошират бо забони англисӣ талаб карда мешавад, таъмин менамоянд. МИТ тарсу ҳароси муошират бо забони хориҷӣ, шармгинӣ, монеаҳои забонӣ ва психологӣ - зухуроти манфии зимни муошират бо забони хориҷӣ ногузирро коҳиш медиҳад;

-фаврияти таҷдиди мундариҷаи таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ: МИТ фазои амали забони «зинда»-ро ба вуҷуд меорад. Фарҳанг низ босуръат тағйир меёбад. Ба тӯфайли МИТ тағйироте, ки марбут ба забон ва фарҳанг мебошанд, ба заминаи таълим ворид мегарданд, ки ин мундариҷаи муҳтавои таълимро ба муошират бо забони англисӣ илова менамояд;

-афзоиши доираи методҳо, тарзҳо ва асбобҳои таълими забони англисӣ: ба шарофати МИТ технологияҳои навтарине, ки бо истифодаи воситаҳои телекоммуникатсионӣ вобастаанд, ба раванди таълим, воситаҳо ва тарзҳои интиқоли забон ва иттилооти дигари фарҳангӣ, ки барои бадастоварии мақсад ва вазифаҳо мусоидат мекунад, ворид мешаванд;

-коркарди ҳатти ҳаракати инфиродии таълими забони англисӣ ба хонандагони хурдсол: МИТ барои қонеъ гардонидани ҳама гуна талаботи хонандаи хурдсол дар азхудкунии забони дигар ва фарҳанги дигар таъйин карда шудааст; дар раванди воридшавӣ ба фазои иттилоотӣ-таҳсилотии забони англисӣ хонандаи хурдсол тибқи ҳати худии нодири танҳо барои ҳатти ҳаракати таҳсилот хос «ҳаракат карда», зимнан манбаъҳои «худӣ»-и иттилоотро интихоб мекунад, воситаҳои «шахсӣ»-и ҳудашро барои қонеъ соختани мақсадҳои коммуникативии худ истифода мебарад;

-коркард ва истифодаи мониторинги муносиби натиҷаҳои таълим: МИТ барои мониторинги «мақсаднок»-и сатҳи ташаккули салоҳияти маъмули коммуникативӣ шароитҳо фароҳам меоварад; метавонад воситаҳои нодири мутобиқати қисматҳои худ дар қобилияти нутқи забони ҳар хонандаи хурдсол интихоб карда шаванд. Назорат на универсалӣ (дар мавриди мазкур бисёр ҷанбаҳои салоҳияти коммуникативӣ баробар карда мешаванд), балки кифоятан муваққатӣ мешавад ва маҳз воситаҳои ТИК имкон медиҳанд, ки шаклҳои назорат диверсификатсия карда шаванд.

Тамоюли дуюм дар таҳқиқи МИТ дар ҷаҳорҷӯбаи кори методологӣ ба муқаррарсозии талабот нисбати чунин муҳит мувофиқат менамояд. Пеш аз ҳама, муаллифон ба зарурати мутобиқати он бо принципҳои таълими забони англисӣ ишора мекунанд. Дар байни принципи хушмуомилағӣ (О.А.Черкашина), принципи баҳисобгирии хусусиятҳои инфиродии психологии шахс (Е.А.Лвова), принципи тамоюли касбии таҳсилот (Е.В.Лобанова), принципи функционалӣ будани таълим (О.А.Черкашина), принципи тамоюли таълим ба инсон; принципи фаъолият, тамоюли иҷтимоӣ-фарҳангӣ/фарҳангшиносӣ, коммуникативӣ-маърифатии таълим; принципи ягонагӣ ва яқлухтии муҳити таҳсилотӣ; принципи шуур, фаъолияти эҷодӣ ва мустақилияти толибилмон ҳамчун субъектҳои таълим; принципи аёнӣ, бо назардошти истифодаи технологияҳои муосири иттилоотӣ; принципи асли будан, иртиботи таълим бо ҳаёт, маҳсулнокии таълим; принципи идорашавандагӣ, моделшавӣ ва таҳаррук қобили тавачҷуҳанд[157,с.129].

Зоҳиран, тобеият ба принципҳои мазкур барои МИТ хусусияти хос ато менамояд, ки аз махсусияти фанни «забони англисӣ» бармеояд. Барои шароитҳои таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ мувофиқати мустақими МИТ бо принципҳои таълими ЗХ, албатта, талаботи ҳатмӣ мебошад. Ба таҳқиқоти олимоне, ки хусусиятҳои хоси раванди таълими ЗА-ро дар синфҳои ибтидоӣ меомӯзанд, таъя карда, мо як қатор принципҳои муқаррар намудем, ки аз

хусусиятҳои хоси давраи мазкур вобастагӣ доранд. И.Л.Бим, Н.Д.Галскова, А.А.Леонтев, З.Н.Никитенко, Е.И.Пасов ва дигарон ба онҳо мутаалиқанд:

-принсипҳои умумидидатикӣ: баҳисобгирии хусусиятҳои инфиродии психологии шахсият, аҳамиятнокии фарҳангӣ, функционалӣ будани таълим, шуур, амалӣ будан, мустақилият ва тафаккури эҷодӣ, аёнияти таълим, идорашавандагӣ:

-методӣ: коммуникативӣ будан [82, с.22-24], фаъолиятнокии нутқӣ, инфиродикунонӣ, функционалӣ будан, ҳолатнокӣ [107, с.208], вобастагӣ аз забони модарӣ [39, с. 240], интерактивият, пайдарҳамӣ [53,с.158].

Мувофиқати МИТ бо принсипҳои мазкур ба он хусусияти илмӣ, лингвистӣ-дидатикӣ медиҳад ва раванди таълими забони англисиро ба ҳонандагони синни хурд дар заминаи муҳити мазкур, то андозае, ки имконпазир аст, самарабахш мегардонад.

Тамоюли сеюми таҳқиқоти МИТ бо пешниҳоди сохтори имконпазири он марбут аст. Масалан, Е.И.Гречихин дар ин сохтор чунин амсилаҳоро мебинад:

- амсилаҳо барои робитаи бисёрзабонӣ. Ин ҷо мо метавонем доир ба навъҳои гуногуни амсилаҳои иттилоотӣ ва маълумотӣ суҳан ронем;

- амсилаҳои дастгирии таълими забон. Гурӯҳи мазкур машқҳои забониеро ташкил мелиҳад, ки бо мушкилоти махсуси лексикӣ, грамматикӣ ва дигарҳо, инчунин бо малақаҳои вижа оид ба қисмати муайяни дискурс вобастагӣ доранд;

- амсилаҳои таҳлилӣ ва ташхисӣ. Дар ҷаҳорҷӯбаи гурӯҳи мазкур функцияҳои бо ҳамдигар робитадоштаи таҳлили талабот ва муайянсозии ихтисосҳои муҳассилин, ташхиси дараҷаи азхудкунии забон, баҳодиҳии пешрафт фарқ мекунад;

- амсилаҳо барои муаррифӣ ва коркарди маводҳои мултимедиавии таълимӣ. Амсилаҳои мазкур маводҳои гуногунро дар бар мегиранд (матн, аудио, видео), ки бо мақсадҳои таълимӣ (вобаста бо минтақа, мавзӯъ, функцияи коммуникативӣ, сохтори лингвистӣ, мураккабӣ) дар сохтори

гипермедиа, ки тавассути тартиботи муқтадири навигатсионӣ дастрасанд, дарч гардидаанд;

- амсилаҳои идоракунии таълими забон. Низомҳои гурӯҳи мазкур ба иҷрои кори ҳамоҳанги ҳама низомҳои дар боло номбаршуда ёрӣ мерасонанд ва мувофиқан бояд бо онҳо дар сатҳ бошанд ва якҷоя рушд ёбанд [49,с.92-93].

Таҳлили мо маҳсулнокии тарҳи амсилавии МИТ-ро нишон дод: амсила ҳамчун воҳиди мухтори ташкилӣ-методӣ метавонад масъалаҳои мушаххаси таълими ЗА-ро ҳал намояд. Дар дохили амсилаи мазкур бояд ТИК-ҳои барои ҳалли масъалаи мазкур таъйиншуда пешниҳод гарданд. Дар баробари ин, амсила ба талаба ва омӯзгор имкон медиҳад, ки зимни интихоби ТИК-и мушаххас, ки раванди таълими ЗА-ро ба ҳислатҳои шахсии талаба тобеъ мегардонад, таъсиргузор бошанд.

Дар маҷмӯъ, ақидаи Е.И.Гречихинро мусбат арзёбӣ карда, бо вучуди ин наметавон тазаккур дод, ки тавсифи амсилаҳо ба тартиби қиддии низом тобеъ намешавад, маҷмӯи онҳо аз ихтилофот ороӣ нест. Аз ҷумла, начандон равшан аст, ки муаллиф ҳамчун «амсилаи дастгирии иртиботи бисёрзабонӣ» ва «амсилаи дастгирии забон» чиро мефаҳмад. Тавсифҳои дастраси амсилаҳо оид ба махсусиятҳои онҳо тасаввуроти дақиқ намедиханд.

Дар таҳқиқоти худ мо хусусиятҳои хоси МИТ-и дар синфҳои ибтидоӣ ташкилдодашударо тавсиф ва муаррифӣ карда, ба қонуни асосии таълим - ҳукуқи мувофиқи мақсад будан тавачҷуҳ менамоем. Дар заминаи мазкур робитаи сохти МИТ дар асари мо қиддан мувофиқи мақсади муосири таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ муаррифӣ мегардад.

Ҳамин тавр, аз гуфтаҳои боло мо метавонем тавзеҳ диҳем, ки муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти ғайриточикӣ дар шароитҳои таълим дар синфҳои ибтидоӣ чист. Ин низоми комил, кушод, эътимоднок, дастрас, бисёрфунксияи интерактивист, ки:

- дар худ маҷмӯи маводҳои иттилоотӣ, техникӣ ва таълимиро, ки ба талаботи замон ҷавобгӯянд, инъикос менамояд;

- бо бузургҳои мақсаднокӣ, бисёрсубъективият, сабабияти шахсӣ ва синнусолӣ, тамоюл ба мустақилияти толибилмон тавсиф карда мешавад.

1.2.Моҳияти мақсади интегративии таълими забони англисӣ ба хонандагони хурдсол дар ҷомеаи иттилоотӣ

Категорияи мақсад дар низоми таҳсилот маҷмӯан ва таҳсилот ба забони англисӣ ҳамеша нақши муайянкунанда мебозид ва бозида истодааст. Ба ақидаи И.Л.Бим, бо категорияи мақсадҳо мафҳумҳои талабот ва натиҷа мувофиқат мекунанд. Мақсад «ҳамчун талаботи бошуурона, ҳамчун натиҷаи андешидашудаи фаъолият муайян карда мешавад... мақсад ҳамчун механизми «бакордароранда»-и фаъолият амал менамояд» [30,с.42].

Ба ақидаи муҳаққиқи тоҷик Лутфуллоева П. «Дар методикаи таълими забонҳои хориҷӣ воситаҳои пешакии рушди қобилиятҳои иртиботӣ-муоширатӣ (коммуникатсионӣ) маълуманд... Аммо саволе пайдо мешавад, ки зарфияти технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ барои рушди салоҳияти иртиботии дигарзабонаи донишомӯзон чӣ гуна истифода гардад, чӣ гуна ба рафти омӯзиши забони хориҷӣ технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсиониро ворид намоем, ки таркибан ба мақсад мувофиқ бошанд, ки дарсу машғулият шавқовар, соҳиби тобиши рангин гардад ва зимнан сохтори мантикии он шикаста нагардад?»[88,саҳ.59-64]

Тавре ки маълум аст, ба интихоби мақсадҳо бисёр омилҳо таъсир мерасонанд: тартиби иҷтимоии ҷомеа барои таҳсилот дар маҷмӯъ, тартиби иҷтимоии ҷомеа барои омӯзиши он, дараҷаи рушди методология ва илмҳои ба ҳам наздик. [42,с.43]. Айни замон дигаргунӣ, ки дар ҷомеаи тоҷикон ба амал меоянд, ба мундариҷаи омилҳои мазкур бе таъсир намерасад. Яке аз дигаргунӣҳои нисбатан пураҳамият ривочи босуръати технологияҳои компютерӣ мебошад. Ҳоло ба истилоҳ компютеркунӣ чароғи таълим рафта истодааст. Ҳамзамон тамоюли мазкур натавонанд аз рушди суръатноки технологияҳои компютерӣ, балки инчунин аз тартиби ҷомеа низ вобастагӣ дорад. Барои ҷомеа шахрвандоне лозиманд, ки имкониятҳои бисёрфунксиявӣ

ва беҳудуди технологияҳои компютерио самаранок истифода бурда тавонанд. Ин исбот мекунад, ки ҳатто дар синфҳои ибтидоӣ барои ба шахрванди хурдсол омӯзондани технологияҳо на ба хотири дилхушӣ, балки ба хотири ҳалли вазифаҳои дар пеш гузошташуда ва ба даст овардани мақсадҳои оғоз намудан мебошад.

Бо сабаби он ки мавзӯи баррасии мо технологияи истифодаи асбобҳои ТИК барои таълими забони англисӣ ба хонандагони хурдсол мебошад, дар ин бахш мо назди худ таҳқиқи мақсадҳои таълими ЗА-ро дар заминаи ба низоми таҳсилоти ибтидоии умумӣ ворид сохтани натавонандамонро тамоюлҳои иттилоотикунонӣ, балки инчунин компютерикунонӣ вазифа гузоштем. Қатъиян таъкид кардан муҳим аст, ки иттилоотикунонӣ ва компютерикунонӣ аз низомҳои, ки нақши васоити азхудкунии санъатро мебошанд, тадриҷан ба дохили муқаррароти мақсадҳои роҳ ёфта, бо вазифаҳои воқеии объективӣ якҷоя мешаванд. Мо дар ин бахш мекушем хусусияти интегративии мақсадҳои умумии таълими ЗА-ро дар синфҳои ибтидоӣ ба исбот расонем. Масъалаи дар бахши ба миён гузоштаро ҳал карда, мо метавонем нисбатан дақиқтар тасаввуротро оид ба қисмати мақсадии муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ, ки хориҷӣ мебошад, ташкил диҳем. Тавре дар боло муқаррар намудем, он соҳаи татбиқи тамоюли ҷории таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ аст.

Муҳаққиқи тоҷик Ф.Ҳасанов зимни тавсифу баррасии масъалаҳои вобаста ба технологияҳои муосири таълими забони англисӣ чунин 4 гурӯҳи ҷузъҳои асосии технологияи таълимро ҷудо намудааст: «Воситаҳои техникӣ ва ғайритехникӣ таълим. Ҳамкориҳо байни донишомӯз ва омӯзгор. Шаклҳои ташкили кор, ба вижа, кори инфиродӣ, дунафара, гуруҳӣ, оммавӣ. Интихоби дурусти иттилоот барои ҳар як гурӯҳи алоҳидаи донишомӯзон». [102, саҳ. 27-31].

Пеш аз он ки асосҳои барои мувофиқати байниҳамдигарии мақсадҳои таълими ЗА ва таълим дар соҳаи фанни технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ таҳқиқ намоем, мо таҳлили қоидаҳои стандарти давлатии

таҳсилотро бо мақсади ошкорсозии стратегияҳои дастраси ҳамгирӣ дар майдони пеш ниҳодани мақсадҳо сомон додем. Таҳлил нишон дод, ки чунин тамоюлҳо дақиқ нишон дода шуданд:

-таъкиди муҳим будани иттилоотикунони муҳити таҳсилоти синфҳои ибтидоӣ;

- татбиқи фаълони ТИК дар бузургҳои мақсадӣ ва муҳтавоии фанҳои гуногуни синфҳои ибтидоӣ.

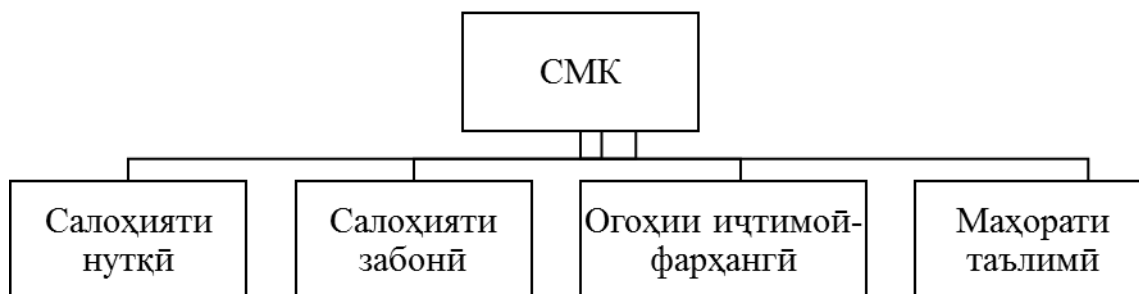
Ҳамин тавр, дар стандарти давлатии таҳсилот дар соҳаи натиҷаҳои метафаннии азхудкунии барномаи бунёдии таҳсилотӣ нишон дода мешавад, ки барномаҳои таҳсилоти ибтидоии умумӣ бояд инъикос намоянд: лаёқати кор кардан дар муҳити моддӣ ва иттилоотии таҳсилоти ибтидоии умумӣ (аз ҷумла бо моделҳои дарсӣ) мувофиқ бо мундариҷаи фанни мушаххаси таълимӣ. Дар стандарти мазкур гуфта мешавад, ки дар мактаби муосир истифодаи технологияҳои иттилоотӣ бояд дар замина ва соҳаи мавзӯи ҳама фанҳои таҳсилотӣ амалӣ карда шавад: технологияҳои мазкур бояд қисми табиӣи кулли раванди таҳсилот шаванд.

Асосҳо барои чунин интерфейс дар стандарт вобаста бо натиҷаҳои азхудкунии барномаи бунёдии таҳсилоти ибтидоии умумӣ дақиқ муқаррар карда шудаанд. Чунон ки дар стандарти давлатии таҳсилот нишон дода шудааст, истифодаи фаълони асбобҳои технологияҳои нутқӣ ва иттилоотӣ-коммуникатсионӣ (ТИК)-ро ҷиҳати ҳалли вазифаҳои коммуникативӣ ва когнитивӣ ба хонандаи синни хурд омӯзондан ҳатмист. Тавҷеҳи мазкур ба мо имкон медиҳад, ки воситаҳои мазкурро дар мақсадгузори ҷона ва ҳамгирӣ аз нуқтаи назари мундариҷаи онҳо баррасӣ намоем. Азбаски ин талабот метасубъект мебошад, ба ҳама субъектҳо бидуни истисно тааллуқ дорад, фанни «забони англисӣ» наметавонад дар канор монад. Беш аз ин, маҳз дар соҳаи фанни худ зухуроти мазкури интегративӣ метавонад барҷастатар намоён гардад. Сари далелҳои таъкиди мазкур таваққуф мекунем.

Дар замони мо амалан тасдиқ ёфтааст, ки мақсади таълими забони англисӣ дар шароитҳои гуногуни таҳсилотӣ бо бузургиҳои салоҳиятмандӣ тафсир карда мешаванд. Мактаб истисно нест. Ҳақиқатан ҳам, дар муносибат бо шароитҳои таҳсилоти умумӣ омода сохтани талабагон ба забони англисӣ ба ташаккули салоҳияти коммуникативие, ки вобаста аз сатҳи таълим муайян мегардад, нигаронида шудааст. Мактаб ташаккули салоҳияти маъмули коммуникативӣ (СМК)-ро пешбинӣ мекунад, ки тибқи намунаи барнома ба забони англисӣ, қобилият ва омодагии хонандаи хурдсолро ба муоширати байнишахсӣ ва байнифарҳангӣ бо ҳомиёни забони англисӣ дар нутқи шифоҳӣ ва шакли хаттӣ дар доираи маҳдуди вазъиятҳои типӣ ва доираҳои умумияти барои хонандаи хурдсол дастрас инъикос менамояд.

Қисматҳои салоҳияти мазкур ҳам дар стандарт муайян карда шудаанд (ниг. нақшаи 2).

Нақшаи 2. Унсурҳои салоҳияти маъмули коммуникативӣ

Ба талаботи стандарт така намуда, олимони гузарондани таҳқиқотро дар соҳаи фаҳмондани унсурҳои салоҳияти мазкур қатъ намекунанд. Тавре ки таҳлили мо шаҳодат медиҳад, дар асар кӯшиши васеъ кардани ҳудудҳои СМК тавассути ба таркиби он воридсозии ТИК, ки ба вазифаҳои тамоюлҳои муосир дар соҳаи иттилоотикунонӣ ва компютерикунонӣ ҷавобгӯянд, равшан нишон дода шудааст. Ҳамин тариқ, дар асари Е. В. Солопова [138,с.214], ки ба СМК-и хонандаи хурдсол бахшида шудааст, тасдиқ мегардад, ки илова ба салоҳияти забонӣ, нутқӣ, иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва шахсӣ СМК инчунин салоҳиятмандии

иттилоотиро дар бар мегирад, ки он ҳамчун сатҳи азхудкунии малакаҳои компютери коркарди иттилооти англисӣ, баҳои тафриқавии он, интихоб ва коркарди мустақилонаи он, истифодаи луғатҳо ва феҳристҳо, аз ҷумла электронӣ, фаҳмида мешавад.

Зарурати омӯзиши салоҳиятмандии иттилоотӣ ҳамчун қисмати СМК моро водор кард, ки барои тафсири он дар назария ва методологияи таълими ЗА асос ҷӯем. Таҳлили мо нишон дод, ки салоҳиятмандии иттилоотӣ мисли салоҳияти ТИК дар соҳаи мазкури илм бисёр маротиба баррасӣ гардидааст. Аммо аксари корҳо ба сатҳи таҳсилоти касбӣ тааллуқ доранд [50]. Дар таҳқиқоти мазкур салоҳиятмандии иттилоотӣ ба чунин сифатҳо тафсир меёбад:

- азхудкунии технологияҳои нави иттилоотӣ, фаҳмиши доираи истифодаи онҳо дар раванди таълим, инчунин муносибати танқидӣ ба иттилооти паҳншаванда;

- қобилияти кор кардан бо иттилоот дар қолабҳои гуногун, дархост намудани иттилоот ва дониши дахлдор дар анбӯҳҳои иттилоотӣ, баҳогузори кардани сифати манбаъҳои иттилоот, имконият доштан ҷиҳати дархост дар низомҳои иттилоотӣ-ҷустуҷӯӣ ва гузарондани пажӯҳишҳои босамар;

- омодагӣ ба ҷустуҷӯии иттилооти нав дар ҷараёни таҳлили вазъиятӣ, азхудкунии малакаҳои ҷудо намудани мушкилот, таснифот, гурӯҳбандӣ, таҳлили муқоисавӣ, маҳорати кор кардан бо манбаъҳои гуногуни иттилоот ва таҳвили иттилоот аз як шакл ба шакли дигар;

- имконияти ҷустуҷӯ, ба даст овардани иттилооти зарурии англисии иттилоотӣ аз лиҳози касбӣ релевантӣ аз манбаъҳои гуногун, тарҷумаи он аз як низоми аломатҳо ба низоми дигар, баҳогузори он ва интиқоли муҳтавои иттилооти мазкур ба мақсади дар пеш гузоштани мувофиқ, инчунин истифодаи самараноки захираҳои интернетӣ дар раванди техникӣ;

- қобилияти истифодаи доираи васеи технологияҳои нави иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар раванди таълими забони англисӣ ва фарҳанги мамлақати забонаш мавриди омӯзиш.

Чунон ки дидан мумкин аст, муносибатҳо ба баррасии салоҳиятмандии иттилоотӣ чихати истифодаи он дар лаёқати муошират кардан бо забони англисӣ бо маҳфузияти баъзе хусусиятҳои умумӣ ба таври назаррас фарқ мекунад. Аввалан, нуқтаи назаре (ва бештари онҳо) мавҷуд аст, ки махсусияти забони англисиро ҳамчун объекти азхудкунӣ ба назар нагирифтааст. Аз як чихат ин воқеияти мусбат мебошад, зеро пуршавии хосаи функционалии салоҳияти маърифатиро, ки қобилияти метасубъективӣ-универсалии одами муосир аст, исбот менамояд. Вале зикр бояд кард, ки муносибатҳои мазкур бо хусусиятҳои хоси соҳаи фанни «забони англисӣ (хориҷӣ)» мувофиқат наменамоянд, ки ин имкон намедихад онҳо ба қаринаи салоҳиятмандии коммуникативӣ ба забони дигар дарҷ гарданд. Дуюм, фикраи 5 пурра ба салоҳиятмандии касбии муаллими забони англисӣ (хориҷӣ) дахл дорад, ки низ барои воридсозии он ба салоҳияти коммуникативӣ ба забони англисӣ (хориҷӣ) асос намешавад. Сеюм, фикраи 4, чун қоида, бо хусусияти хоси фанни «забони англисӣ (хориҷӣ)», дар чунин пешниҳод салоҳиятмандии иттилоотӣ қисми табиӣ салоҳиятмандии коммуникативии мутааллиқ ба забони дигар мегардад. Аммо дар чунин тавҷеҳ таъкид бар таълими муҳандисони оянда карда мешавад, пас, ҳаҷми салоҳияти мазкур ба доираи маҳдуди вазъиятҳои марбут бо коммуникатсияи касбии хориҷӣ дахл дорад.

Хусусиятҳои хоси тафриқадиҳии тафсирҳои мазкурро ба назар гирифта, мо як қатор хусусиятҳои салоҳиятмандии иттилоотиро, ки барои мавқеъҳои дар боло номбурда умумиянд, чудо менамоем. Функсияҳои мазкур дар маҷмӯи малакаҳое, ки салоҳияти мазкурро бо муҳтавои махсус «пурра месозанд», ифода меёбанд. Ба чунин малакаҳо тааллуқ доранд:

- қобилияти коркард намудани иттилоот;
- қобилияти истифода бурдани технологияҳои нав;

- муносибати танқидӣ ба иттилоот.

Тавре ки мо мебинем, се малакаи зикрѐфта мустақиман бо тамоюлҳои иттилоотикунонӣ мувофиқ меоянд, яке - бо стратегияи компютерикунонӣ. Ҳамин гуна, ин бо воридсозии салоҳияти мазкур ба таркиби мақсадҳои забонии таҳсилотӣ вобаста мебошад, ки имкон медиҳад раванди таълим «навсозӣ» карда ва барои тартиботи ҷамъиятӣ созгор гардонидани шавад. Салоҳиятмандии иттилоотӣ бевосита бо доминантаҳои муҳити иттилоотии таҳсилотӣ мутобиқат мекунад.

Аммо ҷудо кардани малакаҳои мазкур ба фаҳмиши салоҳиятмандӣ дар салоҳияти хориҷии коммуникативӣ мусоидат наменаояд. Мо бо ақидае розием, ки дар айни ҳол:

- тавсифи салоҳиятмандии иттилоотӣ нисбати методологияи таълими ЗА коркард нашудааст;

- таркиби қисматҳо марбут бо методикаи таълими ЗА муайян карда нашудааст;

- номенклатураи малакаҳои коммуникативӣ-маърифатӣ ва коммуникативӣ-нутқие, ки бо ёрии технологияҳои интернетӣ рушд меёбанд, муайян карда нашудааст.

Мо хулосаҳоеро, ки дар заминаи: а) синфҳои ибтидоӣ ва б) таълими забони англисӣ (хориҷӣ) - ташаккули СМК ба сифати мақсади раванди мазкур анҷом додаем, таъя мекунем. Он ҷӣ, ки аввалан бояд дар ҳолати мазкур эътироф бояд кард, зарурати маҳдуд гардонидани мундариҷаи салоҳияти марбут бо иттилоот ва компютерикунонӣ аст, ки бо хусусияти хоси гурӯҳи синнусолии толибилмон муайян карда мешавад. Дар ин робита, оид ба мушаххас намудани мафҳуми «саводнокии иттилоотӣ» (СИ), ки бо салоҳиятмандии иттилоотӣ наздик мебошад, таваққуф мекунем. Истилоҳи номбурда дар адабиёти педагогӣ бисёр вақт истифода мегардад. Камаҳамият нест, ки он дар стандарте, ки сатҳи омодагии хонандаи мактаби миёнаро муайян менаояд, ҷой дода шудааст. Маҳз истилоҳи мазкур объекти асосии

азхудкуниро муайян мекунад ва мақсади таълими хонандагонро оид ба курси «иттилоот» зикр менамояд. Дар барномаи намунавӣ гуфта мешавад, ки саводнокии иттилоотӣ «маҷмӯи малакаҳо дар кор вообаста бо иттилоот» мебошад. Маҷмӯи мазкур чунин малакахоро дар бар мегирад:

- баҳогузори аҳамиятнокии иттилоот;
- муайянсозии манбаъҳои имконпазир ва воситаҳои ҷустуҷӯи иттилоот;
- ҷустуҷӯи иттилоот дар феҳрастҳо, луғатҳо, қомусҳо, китобхонаҳо, интернет;
- таҳлили иттилооти бадастовардашуда;
- мураттабгардони иттилоот аз лиҳози мавзӯъ, аз рӯи алифбо, аломатҳои шуморавӣ;
- густириш додани донишҳои худ, муқоиса кардан, хулоса намудан ва ба низом даровардани иттилоот ва донишҳои мавҷуда, дар заминаи мафҳуми робитаҳои сабабӣ-пайомадиро таҷдид кардан;
- таҳияи объектҳои худии иттилоотӣ (хабарҳо, қорҳои хурд, қорҳои графикӣ);
- истифодаи иттилоот барои омодагии мулоҳиза ва қабули қарорҳо;
- истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ зимни кор бо иттилоот.

Чунон ки дида мешавад, номгӯ ба он қисматҳои салоҳиятмандии иттилоотӣ, ки пештар аз ин муайян карда шуданд, ихтилоф надорад. Ва маҳз:

- имконияти ҷустуҷӯи иттилоот ба воситаи таҳлили манбаъҳои гуногун, тавсифи он бо бандҳои 2 ва 3-и номгӯ мувофиқат менамояд;
- қобилияти қорқард намудани иттилоот;
- имконияти истифодабарии технологияҳои нав - бо фикраи 9;
- қобилияти муносибати танқидӣ ба иттилоот - бо фикраи 1.

Пас, тафсири салоҳиятмандӣ ва саводнокии иттилоотӣ ба ҳамдигар муҳолиф нест. Бо вучуди ин, барои тафриқа кардани онҳо асос ҳаст, онҳо моҳиятан тафсири мафҳумҳои «салоҳиятмандӣ» ва «саводноқӣ» мебошанд.

Дар илми муосир ба омӯзиши масъалаи падидаи «салоҳиятмандӣ», ифшои мундариҷаи моҳиятӣ ва муайянгардонии хусусиятҳои афзалиятдоштаи он таҳқиқоти зиёд бахшида шудаанд. Як қатор муносибатҳои муосирро чихати тафсири зухуроти мазкур меорем.

Ба ақидаи И.А.Зимняя, салоҳиятмандӣ «баъзе ташкилаҳои нави ботинӣ, эҳтимолӣ, пинҳонии психологӣ: донишҳо, ғояҳо, барномаҳои (алгоритмҳои) амалиёт, низомҳои арзишҳо ва муносибатҳо» мебошад [57,с.16]. А.В.Хуторский чунин меҳисобад, ки «салоҳият дар худ маҷмӯи сифатҳои ба ҳамдигар марбути шахсият (донишҳо, малакаҳо, методҳои фаъолият)-ро, ки барои доираи муайяни мавзӯҳо ва равандҳои барои фаъолияти сифатии истеҳсолӣ оиди муносибат бо онҳо заруранд, фаро мегирад» [156]. Дар адабиёти маълумотӣ салоҳиятмандӣ чунин тафсир мегардад: «методҳои умумии амалиёт, ки иҷрои маҳсулноки фаъолияти касбиро таъмин мекунанд ... дар сохтори салоҳият иловатан ба донишҳо, малакаҳои фаъол (тартиботӣ) инчунин доираҳои анғезавӣ ва эмотсионалӣ-соҳавӣ дохил мешавад».

Тавре ки аз тавсифҳои дар боло овардашуда пайдост, салоҳият чунин қисматҳои барои ҳама муаллифон умумӣ, аз қабилӣ: донишҳо, малакаҳо, қобилиятҳо, таҷриба ва ғайраро, ки ба намуди муайяни фаъолият нигаронида шудаанд, шомил аст. Қисматҳои мазкур барои кори сифатнок ва маҳсулнок заруранд. Ҳиссаи зиёди онҳо бо донишҳо, малакаҳо вобастаанд. Маҷмӯи мазкури ахириҳо дар адабиёти педагогӣ саводнокӣ номида шудааст. Дар тафсири нисбатан васеи худ саводнокӣ ҳамчун «дарачаи муайяни донишҳо дар ин ё он соҳа ва қобилияти истифодабарии онҳо» тафсир карда мешавад [36, с-73]. Маҳз маънои тавъам дар истилоҳи мазкури С. М. Вишнякова ҷо дода шудааст. Ӯ саводнокиро ҳамчун доро будан ба фаҳмиш, донишҳо ва малакаҳои зарурӣ барои фаъолияти муваффақона дар ҳама гуна соҳа баррасӣ менамояд. Истилоҳи «саводнокӣ» дар манбаъҳои лексика хеле зиёд бо ибораҳои гуногун истифода мегардад: «саводнокии ҳуқуқӣ», «саводнокии компютерӣ», «саводнокии иқтисодӣ», «саводнокии экологӣ», саводнокии

функционалӣ, саводнокии педагогӣ, саводнокии имлоӣ, саводнокии коммуникативӣ, саводнокии технологӣ. Таҳлили тавсифҳои ибораҳои мазкури истилоҳотӣ пешбинӣ мекунад, ки саводнокии маҷмӯи донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳо дар соҳаи муайян назардошт менамояд. Ба маънои мазкур саводнокии бо мафҳумҳои «таҳсилот», «идрок», «фаҳмиш доштан», «дарачаи омодагӣ» айният дода мешавад.

Истилоҳи «саводнокии компютерӣ»-ро муфассалан (бо баҳисобгирии хусусияти хоси таҳқиқоти худ) мавриди баррасӣ қарор медиҳем. Зери мафҳуми саводнокии компютерӣ фаҳмида мешавад:

- маҷмӯи донишҳо оид ба ҷомеаи иттилотӣ ва компютеркунонӣ, малакаҳои кор бо компютер ва сифатҳои шахсие, ки муваффақияти сохтани зеҳни гибридро таъмин менамояд;

- донишҳои мафҳумҳои асосии иттилоот; донишҳои сохтори бунёди ва имкониятҳои функционалии техникаи компютерӣ; донишҳои низомҳои муосири амалиётӣ ва азхудкунии фармонҳои асосии онҳо; донишҳои қабатҳои муосири барномавӣ ва асбобҳои корӣ барои истифодаи умумӣ (Norton Commander, Windows) ва ҳақиқи моликият барои функцияи онҳо; азхудкунии лоақал як муҳаррири матнӣ; тасаввуроти ибтидоӣ оид ба алгоритмҳо, забонҳо ва бастаҳои барномасозӣ; таҷрибаи ибтидоии истифодаи барномаҳои амалии таҷрибавӣ;

- имконияти истифодабарии технологияи электронии протсессорӣ барои ҳифз, коркард ва истифодаи иттилоот; он се қисматро фаро мегирад: донишҳои асосҳои назариявӣ ва фаҳмиши принципҳои амалкарди технологияҳои компютерӣ; имконияти истифодабарии забонҳои барномасозӣ; маҳоратҳои амалиётӣ бо рамзифодакунӣ, ворид намудан ва коркарди маълумотҳо.

Тавре ки мо мебинем, саводнокии компютерӣ маҷмуи мураккабест, ки қатори пурраи қисматҳо фаро мегирад, ки аз онҳо дониш калидӣ мебошад, инчунин малакаҳои иловагӣ, тасаввуроти ибтидоӣ, таҷрибаи ибтидоӣ.

Саводнокии компютерӣ бо қобилият танҳо дар луғат, ки мафҳумҳои калидӣ ва шароитҳои таҳсилоти касбиро гирд меорад, вобастагӣ дорад.

Воқеияте барои мо муҳим аст, ки саводноки фақат таҷрибаи аввалияи истифодабарии донишхоро лозим меонад (ниг.болотар тавҷеҳи «таҷрибаи ибтидоӣ», «азхудкунии лоақал як...», «муаррифии ибтидоӣ»). Аз рӯйи гап, дар ҳамин аст моҳияти тафриқадиҳии мафҳумҳои «салоҳиятмандӣ» ва «саводноки»: аввалӣ, омодагии пурра ташаккулёфтаи инсонро ба кор назардошт мекунад, дуҷумлӣ - танҳо қадамҳои аввалро дар азхудкунии фаъолият. Ба даст овардани саводнокиро ҳамчун давраи якум дар ташаккули салоҳиятмандӣ баррасӣ намудан мумкин аст, саводноки яке аз қисматҳои ахирӣ мебошад, қисми таркибии когнитивии он дар қатори низоми тамоюлҳои арзишӣ, тарҷеҳи шахсӣ, муносибати устувори мусбат ба фаъолият, низоми амалиёти зеҳнӣ мебошад.

Дар робита бо гуфтаҳои дар боло баёншуда хулоса мебарорем, ки ин фанни омодагии хонандагони хурдсол ба истифодабарии технологияҳои компютерӣ аст. Бешубҳа, бояд саводнокии компютерӣ бошад ва муқаррароти мазкур бо василаи талаботи стандарти давлатии таҳсилот тасдиқ меёбад, ки дар он мақсад ба даст овардани ғояҳои ибтидоӣ оид ба саводнокии компютерӣ мебошад.

Мароқангез аст, ки дар намунаи барномаи концепсияи саводноки бо саводнокии компютерӣ иваз карда мешавад. Ин ба идроки тавҷам ва фаҳмиши мафҳумҳои мазкур нисбати синфҳои ибтидоӣ ишора менамояд. Ҳамзамон истилоҳоти мазкур оид ба кӯшиши татбиқгардонии якҷағҳаи ҳам тамоюли компютеркунонӣ ва ҳам тамоюли иттилоотикунонӣ бо мақсади фароҳамоварии муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ шаҳодат медиҳад. Ин кӯшишро дастгирӣ карда, мо бо вучуди ин меқӯшем, ки мафҳумҳои мазкурро мувофиқи мундариҷаи онҳо тақсим намоем. Агар саводнокии иттилоотӣ барои донишҳо, малақаҳои кор бо иттилоот бештар муҳим бошад, саводнокии компютерӣ ба донишҷӯи имкониятҳои компютерӣ, инчунин ба малақаҳо ва қобилиятҳои

истифодабарии онҳо нигаронида мешавад. Ноҳамгунии маъно дар истифодаи шароитҳои мазкур моро ба ғояи истифодаи истилоҳе овард, ки:

- дар он муҳтавои семантикиро бо саводнокии иттилоотӣ ва компютерӣ муттаҳид кардан имконпазир бошад;

- он ба заминаи СМК-и хонандаи хурдсоле, ки забони англисиро меомӯзад, табиатан ворид шуда тавонад.

Таҳлили адабиёт, муқоисаи дидгоҳҳо, инчунин андешаҳои шахсӣ моро ба хулосае оварданд, ки мафҳуми мазкур метавонад саводноки дар соҳаи ТИК бошад.

Таҳқиқот нишон медиҳад, ки мафҳуми мазкур комилан нав нест, ҳарчанд мақоми он дар истилоҳшиносии илмҳои педагогӣ ва методологӣ то охир муайян карда нашудааст. Аксари муаллифон розиянд, ки саводноки дар соҳаи ТИК истифодабарии технологияҳои рақамӣ, воситаҳои робита ва ё шабакаҳо барои дастрасӣ ба иттилоот, идоракунии он, ҳамгиройии он, баҳодихӣ ва ташкили он барои татбиқ дар ҷомеаи муосир мебошад. Ба изофаи ин, М.Н.Евстигнеев ба саводнокии ТИК «малакаҳои муайяни айниятдихӣ, ҷустуҷӯ, дастрасӣ, идоракунӣ, ҳамгиройӣ, баҳодихӣ, ташкил ва таҳвили иттилоот»-ро дохил менамояд [54,с.33]. С.Горячев ҳамчун маҷмӯи «малакаҳои мустақилона ҷустуҷӯ кардан, таҳлил кардан, баҳо додан, ташкил кардан, муаррифӣ кардан, интиқол додани иттилоот, воситаҳои муосири технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсиониро моҳирона истифода бурда, нақшаҳои худро бо ҳисси масъулиятнокӣ ба амал баровардан» мефаҳмад [47,с.4]. Вай махсусан таъкид мекунад, ки «саводноки дар соҳаи ТИК малакаҳои муайяни техникиро талаб менамояд» [19,с.4].

Бар изофаи он, ки дар боло гуфта шуд, ба асарҳои таҳқиқотчиёни хориҷӣ оид ба моҳияти «саводноки дар соҳаи ТИК» нигаристан мувофиқи мақсад аст. Таҳлили асарҳои И.Р.Катс, П.Буман ва дигаронро сомон дода, мо ба хулосае омадем, ки малакаҳои кор бо асбобҳои техникӣ ва иттилоотӣ қисми ҷудоинопазирӣ саводноки дар соҳаи ТИК мебошанд [176,с.161].

Бад-ин тарик, саводноқӣ дар соҳаи ТИК бо малакаҳои кор бо иттилоот тавассути технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ мувофиқат мекунад. Ба сухани дигар, он донишмандони кор бо иттилоот, коркарди он, таҳлил, тарҷума, тафсир бо ёрии технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсиониро дар бар мегирад. Хулоса баровардан мумкин аст, ки он «саводнокии иттилоотӣ» ва «саводнокии компютерӣ»-ро фаро гирифта, ҳамгироии онҳоро таъмин менамояд ва бо ҳамин ба татбиқи мақсадҳое, ки бо тамоюлҳои компютеркунонӣ ва иттилоотикунони чомеаи муосир созгоранд, мусоидат мекунад. Ҳамзамон истилоҳи «саводноқӣ дар соҳаи ТИК» ба бадастовари ибтидоии субъект бо донишҳои муносиб оид ба таҷрибаи истифодаи ибтидоии онҳо тааллуқ дорад, ки ин ба имконияти ноилшавии чунин саводноқӣ дар синфҳои ибтидоӣ ишора менамояд. Минбаъд саводноқӣ дар соҳаи ТИК барои ташаккул ёфтани салоҳиятмандӣ дар хонандагон ҷиҳати ТИК асос мешавад, ахирӣ таҷдид шуда, татбиқи салоҳиятро дар ТИК таъмин мекунад. Таҳарруке, ки дар расми 3 нишон дода шудааст, пайдарҳамии бадастовари мақсадҳоро дар муассисаҳои гуногуни таҳсилотӣ (таҳсилоти ибтидоӣ-ТИ, таҳсилоти бунёдии умумӣ-ТБУ, таҳсилоти (пурраи) миёна-ТМ, таҳсилоти олии касбӣ-ТОК), то таҳсилот дар тӯли кулли ҳаёт (фаъолияти касбӣ) намоиш медиҳад.

Нақшаи 3.

Порчаи дар нақша интихобшуда - объект нақша ва соҳаи масъулияти синфҳои ибтидоиро дар доираи пешниҳоди иттилоот ва саводнокии компютериро муайян мекунад. Саводнокии моҳиятан ҳамгиройишуда дар соҳаи ТИК як қатор қисматҳоро фуру мебарад, ки ин бандҳоро фаро мегирад:

- қобилияти истифодаи технологияҳои иттилоотӣ барои коркард ва баҳогузори аҳамиятнокии иттилоот;

- қобилияти ташкил додан, таҳлил кардан, тафсир намудани иттилоот бо истифодаи ТИК;

- қобилияти мутобиқгардонии манбаъҳои имконпазир ва тарзҳои ҷустуҷӯии иттилоот бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ;

- ҷустуҷӯии иттилоот дар феҳрастҳо, луғатҳо, қомусҳо, китобхонаҳо, интернет бо ёрии технологияҳои компютерӣ;

- қобилияти истифодабарии малакаҳои компютерӣ барои таҳлили иттилооти бадастомада;

- ташкил додани мавзӯъ, тибқи алифбо ба тартиб даровардани аломатҳои шуморавӣ;

- баланд бардоштани сатҳи дониши худ тавассути муқоиса, хулосабарорӣ ва муназзамсозии иттилоот ва донишҳои мавҷуда, таҷдиди мафҳуми иртиботи сабабӣ-пайомадӣ;

- сомондиҳии объектҳои иттилоотӣ (хабарҳо, корҳои хурд, корҳои графикӣ) тавассути асбобҳои махсуси ТИК;

- донишҳои концепсияҳои асосии иттилоот ва технологияҳои компютерӣ;

- зимни истифодаи иттилоот воситаҳои иттилоотӣ-коммуникатсиониро истифода бурдан.

Саводнокӣ дар соҳаи ТИК метасубъективӣ буда, бояд бо фанни воқеии азхудкунӣ, бо фарогирии қисматҳои СМК, мақсади асосии таълими забони хориҷӣ (англисӣ) таъсири мутақобила расонад.

Асосҳо барои чунин ҳамкорӣ басо ошкор мебошанд. Аз рӯи табиати худ СМК ҳамчун қисми (ниг. ҷадвали 2) мустақиман бо мундариҷаи саводнокӣ дар соҳаи ТИК мувофиқат мекунад. Он чиро, ки дар ҷадвали 2 нишон дода шудааст, ба маъраи мегузорем, ки он ҷо саводнокии ТИК бо қисматҳои СМК мувофиқат менамояд. Тавсифи онҳо дар барномаи давлатии таҳсилот ва барномаи намунавӣ оид ба забонҳои хориҷӣ пешниҳод карда шудааст.

Чадвали 2. Ҳамгиройии қисматҳои СМК бо қисматҳои саводнокии ТИК

Унсурҳои СМК		Унсурҳои саводнокии ТИК
Салоҳияти нутқӣ	↔	Ташкили объектҳои худии иттилоотӣ тавассути воситаҳои махсус
Салоҳияти забонӣ	↔	Қобилияти истифодабарии малакаҳои компютерӣ барои гузаронидани таҳлили маълумотҳои бадастовардашуда
Огоҳии иҷтимоӣ-фарҳангӣ	↔	Маълумотҳои ба дастамада ва донишҳои мавҷударо муқоисаву хулоса карда ва ба низом дароварда, тасаввуротро оид ба робитаҳои сабабӣ-пайомадӣ таҷдид карда, донишҳои худро афзоиш додан
Маҳоратҳои таълимӣ	↔	Қобилияти танқидомез муносибат кардан ба иттилоот, ҷустуҷӯи иттилоот қайд кардани маълумотҳо тавассути воситаҳои гуногуни техникӣ, мубодилаи хабарҳои гипермедиавӣ тавассути воситаҳои ТИК

Ҷанбаҳои ҳамкориҳои байни саводнокии ТИК ва салоҳиятмандии маъмули коммуникативиро муфассалтар баён месозем. Талаботеро, ки дар барномаҳои маъмулии дарсӣ барои фанҳои мактабӣ барои синфҳои ибтидоӣ ва бо натиҷаҳои назарраси таҳқиқи ЗА вобастаанд, ба ҳисоб гирифта, мутобиқатро бо саводнокӣ дар соҳаи ТИК дидан мумкин аст (ниг. ҷадвали 3).

Чадвали 3. Мутобиқати унсурҳои саводнокии ТИК бо мундариҷаи фанни ЗА

Талаботи мавзӯӣ дар соҳаи омӯзиши ЗА	Унсурҳои саводнокии ТИК
Қобилияти ёфтани ва муқоиса кардани воҳидҳои забонӣ мисли овоз, ҳарф, вожа (дар ҳаҷми мундариҷаи курс)	Қобилияти ҷустуҷӯ кардани маълумот дар маълумотномаҳо, луғатҳо, қомусҳо, китобхонаҳо, интернет тавассути техникаи компютерӣ. Қобилияти таҳлил кардани маълумот

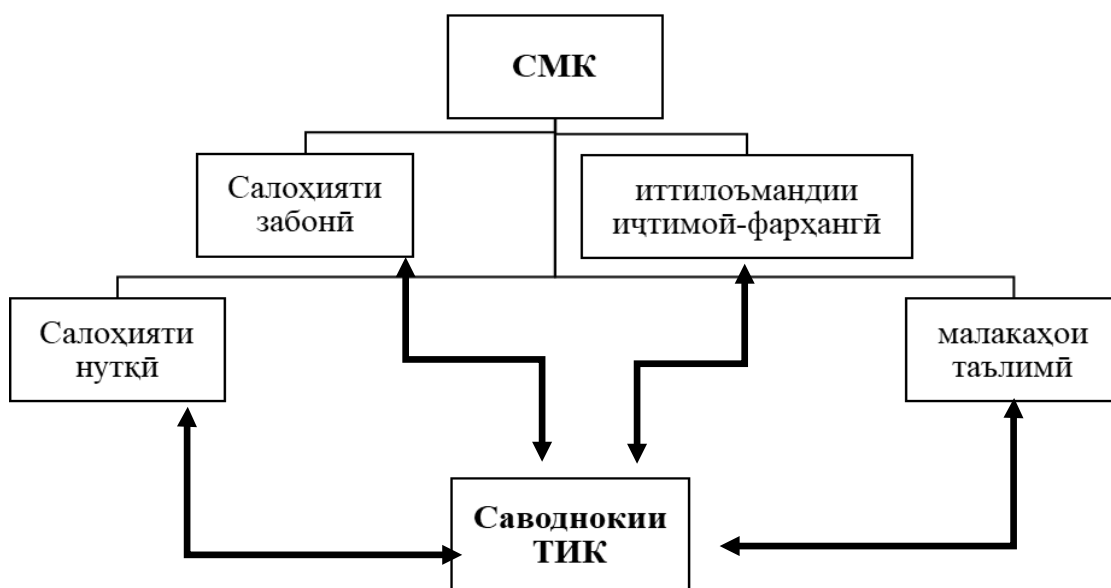
<p>Маҳорати дар сатҳи маъмул ҳикоят кардан оид ба худ, оила, дӯст; тасвир намудани ашё, расм; кӯтоҳ тавсиф кардани персонаж;</p>	<p>Қобилияти таҳия кардани объектҳои худии иттилоотӣ (хабарҳо, иншоҳои хурд, корҳои графикӣ) тавассути воситаҳои махсуси ТИК</p>
<p>Даруни дил хондани матнҳое, ки ҳам маводи омӯхташудаи забонӣ ва ҳам вожаҳои нави алоҳидаро фаро мегиранд, фаҳмидани муҳтавои асосии онҳо; дар матн ёфтани иттилооти зарурӣ</p>	<p>Қобилияти муайян кардани манбаъҳои имконпазир ва тарзҳои чувтучӯӣ иттилоот тавассути воситаҳои иттилоотии техникӣ</p>
<p>Бо таъя ба намунаи табрикоти идона мактуби кӯтоҳи шахсӣ навиштан</p>	<p>Қобилияти таҳия кардани объектҳои худии иттилоотӣ (хабарҳо, иншоҳои хурд, корҳои графикӣ) тавассути воситаҳои махсуси ТИК</p>
<p>Қобилияти пайгирӣ кардани нақшаи пешбинишуда дар меҳнати таълимии худ</p>	<p>Қобилияти аз рӯи мавзӯ ташкил кардани иттилоот, аз рӯи алифбо, аломатҳои шуморавӣ ба тартиб даровардан</p>

Дар талаботи мазкур алоқамандии байни мундариҷаи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ бевосита аз қисматҳои саводнокӣ дар соҳаи ТИК вобастагӣ дорад. Малакаҳои худро беҳтар гардонидани ва маҳоратҳои иттилоотии худро инкишоф дода, хонандагони хурдсол дар дарси ЗА ба муҳити иттилоотӣ-таҳсилоти таҳсилоти ибтидоии умумӣ, ки хориҷӣ нест, ворид мешаванд, пас, онҳо чувтучӯ кардан, таҳлил кардан, сабт кардан, ташкил кардани иттилооти дар забони хориҷӣ пешниҳодшударо меомӯзанд.

Маълумотҳои пешниҳодшуда исбот менамоянд, ки соҳаҳои бархӯрди СМК ва саводнокӣ дар соҳаи ТИК бисёр густарда мебошанд. Дар миёни ташкилаҳои мазкур коммуникатсияи яктарафа не, дутарафа вучуд дорад: ташаккули СМК бидуни дастрасии хонандагон дар соҳаи саводнокӣ дар доираи ТИК имконпазир нест ва баръакс, саводнокии ТИК дар раванди инкишофи СМК ташкил меёбад.

Ҳамин тавр, дар натиҷаи гуфтаҳо хулосаҳои муҳим баровардан мумкин аст. Дар парадигмаи муосири таҳсилоти саводноки дар соҳаи ТИК ва салоҳиятмандии маъмули коммуникативиро ҳамгиро кунонидан мувофиқи мақсад мебошад, ки ин ба ҳамгирории малакаҳо, қобилиятҳо ва маҳоратҳо оварда мерасонад (ниг. нақшаи 4).

Нақшаи 4. Ҳамгирории саводнокии ТИК ва унсурҳои СМК

Ҳамкориҳои мазкур байни СМК ва саводнокии дар соҳаи ТИК ва дар натиҷа, иҷрои якҷояи мақсадҳо барои раванди таълимиро бештар замонавӣ кардан, ба вазифаҳои воқеии мавриди ҳаллу фасл наздик шудан мусоидат менамояд. Вобаста бар ин ду объект ва ҳамзамон мақсадҳои таълими забони хориҷӣ ва ТИК муттаҳид мешаванд.

Хулоса карда, зикр намудан мебошад, ки дар натиҷаи баррасии масъалаи ҳамгирории мақсадҳои таълими ЗА ва фанни информатика ҳамгирории дучанда ошкор карда шудааст. Яқум, онҳо ба саводнокии дар соҳаи ТИК дахл дорад: вобастагии ҳамдигарии саводнокии «компютерӣ» ва «иттилоотӣ» муқаррар карда шудааст, дуҷум - дар байни СМК ва саводнокии ТИК.

Ба чунин хулосаҳо омада, асосҳои назариявии барои иншои минбаъда муҳимро муқаррар намудем, ки ин ба мо ёрӣ медиҳад дар бахши навбатӣ моҳияти концепсияи калидии таҳқиқотро ошкор созем - «дастгирии

компютери раванди таълим барои забони хориҷии (англисии) хонандагони хурдсол».

1.3 Дастгирии компютерӣ ҳамчун қисмати муҳити иттилоотӣ-таҳсилотии забони хориҷӣ

Дар низоми муосири таълими хонандагони синни хурд масъала оид ба интихоби воситаҳо ва методҳои нисбатан босамари таълим торафт шадид мешавад. Вобаста ба компютеркунонии оммавии ҳама соҳаҳои фаъолияти одам ва таълими ЗА, аз ҷумла ба муаллимон лозим меояд, ки вазифаи мураккаби тафсири воситаҳои самарабахштарии таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ - методҳои марбут ба истифодаи компютерро ҳал кунанд. Қоидаи мазкур, тибқи мантиқи мулоҳизаи мо, аз нуқтаи назари илмӣ барои осонгардонии ҳалли вазифаи мазкур коркард шудааст, ки муттасил проблемаҳои зеринро пешниҳоду ва ҳал кардааст:

1. Баррасии мафҳумҳои алоқаманди «дастгирии компютерӣ» ва «ҳамроҳии компютерӣ», ки аксар вақт ҳамчун муродиф пазируфта шуда, дар натиҷа фаҳмиши нопурраи моҳияти зухуротро бармеангезанд.

2. Дар асоси онҳо муайян кардани истилоҳи нисбатан муносиб барои ҳалли вазифаҳои минбаъдаи мо - дар синфҳои ибтидоӣ фароҳамоварии муҳити ғайрзабонии иттилоотӣ-таҳсилотӣ, ки хориҷӣ нест, ҳамчун омили ҳамгиройии СМК ва саводнокӣ дар соҳаи ТИК.

3. Муайян кардани унсурҳои (воситаҳои таълими компютери ЗА), ки хусусияти хоси муҳтавои концепсияи калидиро таъмин менамоянд.

Мафҳуми «дастгирии компютерӣ» ва «ҳамроҳии компютерӣ» ба соҳаи истилоҳшиносии дидактикаи лингвистии компютерӣ тааллуқ доранд. Чунон ки дар адабиёт зикр мегардад, «истилоҳоти «омӯзиши забон тавассути компютер», «дастгирии компютери таълими забон», «методи таълими забон тавассути компютер» ва «дастгирии компютерӣ дар таълими забон» бо муовизаи ҳамдигар мавриди истифода қарор мегиранд, табиат ва хусусияти

хар яки онҳо тавсиф карда намешавад, ки ин мавҷудияти баробари онҳоро муайян менамояд».

Муҳаққиқи тоҷик Ф.Қурбонова дар бораи технологияи таълими ҳамгирии забони англисӣ мулоҳиза ронда, чунин андеша баён мекунад: «Бо мақсади интихоби муваффақонаи шароити педагогӣ бояд шартҳои зерин мадди назар гирифта шаванд: -сатҳи дониши ибтидоии (аввалия) оид ба забони хориҷӣ; -тақсим ва истифодаи самаранокии вақт ҳангоми таълими қисматҳои гуногуни забони хориҷӣ ба ҳонандагон бо назардошти ҳаҷми соатҳои таълим; -чанбаи коммуникативии раванди таълими забони хориҷӣ ба ҳонандагон; -истифодаи методҳои муосир ва ҳамгирии таълим» [80, саҳ. 103-108].

Воқеияти баробарандозагии зухуроти мазкурро мо насанҷида, қабул карда наметавонем. Ин бо он вобастагӣ дорад, ки дар айни замон низоми истилоҳшиносии таҳқиқоти лингвистии компютерӣ омӯхта шуда истодааст. Барои муайян кардани равандҳое, ки дар чараёни таълими ЗА бо истифодаи компютер ба амал меоянд, истилоҳоти зиёде ҳам дар илми ватанӣ ва ҳам дар илми хориҷӣ вучуд доранд. Баъзе мушкилоти истилоҳшиносӣ, инчунин, бо он марбутанд, ки ташаккул ва рушди истилоҳшиносии назарияи таълим бо истифодаи компютерҳо «бо истилоҳшиносии технологияҳои ҳисобкунанда зич вобастаанд, ва ин, аз рӯйи қор, проблемаи дарёфти маънои дидактикӣ ва лингвистӣ-дидактикиро зимни тафсири мафҳумҳои мувофиқ душвор мегардонад.

Гуфтаҳои боло барои моҳияти мафҳумҳои «дастгирии компютерӣ» ва «ҳамроҳии компютерӣ» тавсиф иқтисо мекарданд. Барои ҳалли проблемаи мазкур концепсияи «дастгирӣ» ва «ҳамроҳӣ»-ро ҳамчун категорияҳои алоҳида баррасӣ кардан муҳим аст. Дар луғати С. Ожегов ҳамчун «мадад, ҳамкорӣ» [104, с.436], «дастгирӣ» - барои чизе ҳамчун дастгир хидмат расондан», «дастгирӣ кардан» - «ба ягон кас ёрӣ расондан» [99, с. 600] муайян карда мешавад. Дар луғати Д.Н.Ушаков «ҳамроҳӣ кардан» маънои «пайдо шудан,

дар сари роҳи касе будан, аз дунбол рафтан, касеро гусел кардан»-ро дорад [146,544].

Ҳангоми муқоисаи ду истилоҳ дида мешавад, ки дастгирӣ мадад расондан ба ҳама гуна фаъолият мебошад, ки ин дар раванди таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ хеле муҳим аст. Талабаи мактаби миёна ЗА-ро ба баъзе лавозимоти дарсӣ: қисматҳои ТИК, асбобҳои аёнӣ, хидматҳои аудиоӣ, видеоӣ ва ҳоказо тақия карда меомӯзад.

Аз тарафи дигар, дар парадигмаи муносири таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ ва мутобиқи стандарти давлатии таҳсилот нақши омӯзгор аз тарҷумони донишҳо ба нақши одами ҳамроҳикунанда, роҳнамо, ки маводро дақиқ менамояд ва ба хонанда дар ҷодаи омӯзиши мавод ёрӣ мерасонад, тағйир ёфтааст. Агарчи дар МИТ хонандаи хурдсолро, аз як тараф, муаллим ҳамроҳӣ менамояд, аз тарафи дигар, муҳите, ки ӯ ба он ворид аст ва тӯли ҳама вақти таҳсили ибтидоӣ худ дар он вучуд дорад.

Далелҳои мазкур имкон медиҳанд ба натиҷае расем, ки мафҳумҳои бо ҳам марбут, ки дар муносибати наздикии ниҳони маъноӣ қарор доранд, ба ҳар сурат, аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Хулоса баровардан мумкин аст, ки фарқиҳои мазкур худро дар сатҳи зоҳиршавии фаъолияти субъектии талаба намоиш медиҳанд.

Дар мавриди дастгирии компютерӣ муносибатҳо дар миёни «хонанда - компютер» «фаъолиятнокӣ»-и зиёди қисмати дуҷумро назардошт менамоянд, хонанда дар ҳолати муайяни душворӣ қарор мегирад, имкониятҳои компютерӣ ва имкониятҳои ТИК барои аз он баромадан ёрӣ мерасонанд. Ҳамзамон ташаббускори ин ёрмандӣ муаллим аст, ки дастгириро таъмин мекунад ва барои ин захираҳои компютериро ҷалб менамояд. Чунон ки Э. В. Кувакина менависад, дастгирии компютерӣ «хусусияти дутарафаи пешбурди воситаҳои компютерӣ дар раванди таълими забони русӣ бо ҳамкориҳои муаллим ва шогирд мебошад» [79,с.63]. Дар робита бо гуфтаҳои боло, муносибатҳои байниҳамдигарӣ тағйир меёбанд ва симои дигар мепазиранд: «талаба (ва) -

муаллими компютер». Ҳамин тавр, мо тамоюли бузурги объектии асбобҳои компютери ро таъкид мекунем, ки ҳамчун фан истифода мегарданд: талаба ба василаи компютер объекти таъсир қарор мегирад, ки ташаббус муаллим аст.

Оид ба таъсири истифодаи компютер ва дигар воситаҳои таълим мулоҳиза ронда, муҳаққиқи дигари тоҷик Г.Салоҳиддинова ҷанбои сифатии онро чунин тавсиф намудааст: «Истифодаи технологияи муосир бо муҳтавои баланд ва беҳ гардонидани сифати таълим ва фарогирии паҳлуҳои гуногунисабку шеваи таълим ба муаллими забони англисӣ кӯмаки зиёд мерасонад»[129,с.185-188].

Албатта, раванди дастгирии компютерӣ барои таълими забони англисӣ дар марҳалаҳои аввалини азхудкунии он муҳим аст, яъне вақте ки хонанда низомҳои барои худ принсипан нави поликодӣ: семиотикӣ ва фарҳангшиносиро бори аввал воমেҳӯрад. Бад-ин тариқ, дастгирии компютерӣ асбоби ивазнашавандаест, ки қобилияти рафъ кардани душвориҳои зимни азхудкунии ЗА (якҷоя бо муаллим) таъмин менамояд.

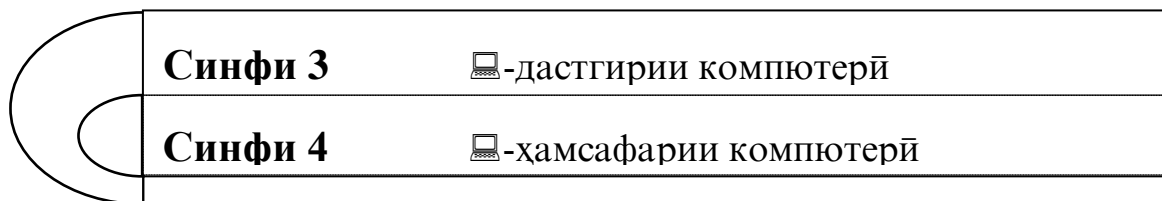
Концепсияи «дастгирии компютерӣ»-ро баррасӣ карда, муносибатҳои байниҳамдигарӣ дар миёни «талаба - компютер» тағйир меёбанд: ин дафъа талаба мақоми субъектии худро нигоҳ медорад, компютер бошад, мададгорест, ки дар ҳалати зарурӣ талаба ба он рӯ меоварад. Муносибатҳои мазкурро аз рӯи тавҷеҳи «компютери талабагӣ» хулоса кардан мумкин аст. Худи талаба субъекти раванди интиҳоб, пазириши қарорҳо оид ба истифода, ва ниҳоят, ҷалбсозии захираҳои компютерӣ мешавад.

Муҳаққиқи тоҷик М.С.Тағайназарова барҳақ зикр кардааст, ки «Ба гузаронидани дарсу машғулият омодагӣ дида, омӯзгор бояд дар бораи он ғамхорӣ кунад, кимазмуну муҳтавои дарс ба маводи омӯхташаванда ва имкониятҳои донишомӯзон мувофиқат кунад. Бинобарин, барои такмили маҳорати худ омӯзгор бояд зиёд меҳнат кунад, мунтазам предмети худро омӯзад, бо амалияи пешрафтаи педагогӣ шинос шавад, техникаи таълимро такмил диҳад»[145, саҳ.66-68].

Бо сабаби мураккабии раванд ва зарурати бадастовариҳои балоғати муайяни академии хонандагони хурдсол, инчунин дар соҳаи азхудкунии забони англисӣ таҷрибаи ҳадди ақал ҳосил кардани онҳо, мо раванди дастгирии компютери дар синфҳои 3-4, яъне солҳои аввали таълим, ба қайд мебарем. Дар давраи мазкур хонандаи хурдсол аллакай низоми муайяни донишҳо, малакаҳо ва маҳоратҳоеро балад аст, ки онҳо барои муоширати ҳадди ақал бо забони англисӣ зарур мебошанд, ба ин бунёд иттилооти нав илова мегардад. Ғайр аз ин, хонанда аллакай донишҳои ибтидоӣ ва малакаҳои истифодабарии компютер бо мақсадҳои таҳсилоти ташаккул додааст. Ба тӯфайли ин ҳазми иттилооти нав, ки бо ёрии дастгирии компютерӣ таъмин мегардад/беҳтар мешавад. Иттилоот оид ба забони англисӣ маҳз ҳамин гуна татбиқ меёбад ва муҳити таҳсилотӣ бо дастгирии компютерӣ пурра ҳамкорӣ мекунад, дар натиҷа ҳамгирӣ қисматҳои падиояндаи СМК ва қисматҳои саводнокӣ дар соҳаи ТИК ба амал мепайвандад.

Ҳамин тариқ, дар чаҳорҷӯбаи таҳқиқоти худ мо «минтақаи масъулияти мафҳумҳои вобаста»-ро муайян кардем (ниг. нақшаи 5).

Нақшаи 5.

Мавзӯи таҳқиқотро, ки дар муқаддима тавҷеҳ шудааст, ба назар гирифта, ҳодисаҳои тавсифкардари баррасӣ менамоем. Ба дигар маънӣ, дар маркази тавачҷуҳи мо дастгирии компютери фаъолияти хонандаи хурдсол, ки забони англисиро меомӯзад, қарор дорад. Зимни дастгирии компютерӣ, мо раванди истифодабарии асбобҳои компютери барои ҳуди талабагон, ки фаъолияти мустақилонаи онҳоро оид ба азхудкунии забони англисӣ (хориҷӣ) ҳамроҳӣ мекунанд, мефаҳмам. Дар натиҷа муҳити иттилоотӣ-таҳсилотие ташкил

меёбад, ки ташаккули ҳамгиरोёнаи саводнокии СМК ва ТИК-ро таъмин мекунад.

Тазаккур додан месазад, ки дар адабиёти англисизабон мухтавое, ки ба истилоҳи «дастгирии компютерӣ» дода мешавад, дар истилоҳоти таълими компютерӣ ифода меёбад (CAL). Ба ақидаи М. А. Бовтенко, дар мавриди мазкур таҳқиқотчиён кӯшиш менамоянд, ки «омӯзиши кадом як чиз тавассути компютер»-ро таъкид кунанд ва ҳамзамон нақши асосии талабаро дар раванди бадастоварии донишҳо таъкид мекунанд [32, с. 8]. Воқеан, дар адабиёти хориҷӣ, инчунин дар адабиёти ватанӣ асосҳо барои тафриқадиҳии мафҳумҳо дар соҳаи таҳсилоти компютерӣ норавшан ва духӯраанд. Олимони Аврупо [175], ки таълими компютериро меомӯзанд, таъкид менамоянд, ки мафҳуми «ComputerAidedInstruction» ва «ComputerBasedInstruction»-ро тафриқа кардан душвор аст.

Бо вучуди наздикии маъноии мафҳумҳои дар боло зикрёфта таҳқиқотчиён кӯшиш кардаанд, ки таълими компютериро ҳамчун «методи таълим ба василаи компютер» муайян намоянд. Дар ҳолати мазкур хусусияти мутафовити ин навъ «ҳамкорӣ» мебошад, ки ҳамкориҳои технологияҳои таълимӣ ва компютерӣ, ҳамкорӣ бо муҳити атроф ва омӯзгориро фаро мегирад.

Н.Гаррет дар мулоҳизаҳои худ пештар рафта, мафҳуми мазкурро дар нисбати забони таълим нишон медиҳад. Мавзӯи баррасӣ **Computer Assisted Language Learning** (CALL) қарор мегирад. Он мегӯяд, ки CALL на тариқи ба амал ҷорисозии технологияҳо, балки воситаи таълими забони хориҷӣ бо истифодаи технологияҳоест, ки бо истифодаи методҳо ва назарияҳои муосир созгоранд [171,с.720].

Дидгоҳҳои пешниҳодшуда имконпазирӣ ва зарурати баррасии воситаҳои компютериро дар нақши ҳамроҳикунандаи онҳо, ки фаъолияти толибилмро ҳамчун субъекти таълим мушояат мекунанд, исбот менамоянд. Ин истилоҳҳои «дастгирии компютерӣ» (ДК), «ComputerAssistedLearning» (CAL), ки

метавонанд муҳтавои мазкурро муайян кунанд, нақши хосаи компютерро дар низоми таҳсилоти муосир ифода месозанд. Ғайр аз ин, дар асоси таҳлили адабиёт барои баррасии ДК дар робита бо таълими ЗА асос вучуд дорад. Дар ҳолати мазкур ихтисораи ДК-ро (ба CALL дар истилоҳшиносии хориҷӣ тавъам кунонда) истифода бурдан лозим аст.

Таҳлили маълумотҳои ба даст овардашуда имкон медиҳад аз он бобат хулоса барорем, ки таълими ЗА тавассути технологияҳои муосир, ба ақидаи олимон, дар ҳамкориҳои зичи муҳассилин ва ҳуди технологияҳо сурат мегирад. Муаллим шогирдро ба самти дуруст хидоят намуда, дар нақши мураббӣ амал мекунад ва раванди СМК-ро тавре ба роҳ мемонад, ки ҳуди шогирд мавқеи фаъолонаи субъективиро ишғол карда, забонро бо василаи технологияҳои муосир омӯзад.

Тафсири дастгирии компютери таълими ЗА-ро ба назар гирифта, мақсади бисёрандозаи функционалии (ҳамоҳанги) онро дидан осон аст, ки ин барои муайянгардонии мақоми он дар низоми методологии таълими ЗА муҳим мебошад.

Якум, ДК маҷмӯи асбобҳои компютериеро фаро мегирад, ки онҳо бо мақсади таълими ЗА, синну сол, рағбат ва талаботи хонандагон, дар мавриди мо, хонандагони хурдсол мувофиқат мекунад. Ба маънои мазкур, ДК табиатан ба категорияҳои лавозимоти дарсӣ оид ба забони хориҷӣ, воситаҳои ташаккулдиҳии СМК ворид мегардад.

Дуюм, ДК дар раванди ташкили кори мустақилона истифода мегардад, бо ҳамин шакли мазкури таълими ЗА-ро муфассал ва беҳтар намуда, ба ташаккули малақаҳои вижаи таҳсилотие, ки барои кори мустақилонаи маҳсулноқ заруранд, мусоидат мекунад.

Сеюм, дар ҷанбаи фаъолият ДК бо фаъолияти хонандаи хурдсол ҳамчун субъекти таълим, фаъолгардонӣ ва ташкилдиҳии мустақилияти ӯ, таъсир ба анғезаи фаъолияти таҳсилотӣ, баландбардории анғезаи ботинӣ ва фароҳамоварии шароитҳо барои муносибати мусбат ба азхудкунии ЗА

мувофиқат менамояд. Дар дурнамои мазкур ДК-ро ҳамчун воситаи афзоиши ангежа ва тарбия баҳогузорӣ кардан мумкин аст.

Чаҳорум, ДК мекӯшад фаъолияти таълимии хонандагонро беҳтар гардонад, самаранокии онро баланд бардорад ва раванди азхудкунии забони хоричӣ, дар мавриди мазкур, забони англисиро тезонад. Дар ин ҷо ДК ҳамчун воситаи баландбардории самаранокии раванди таълим арзёбӣ мешавад.

Ниҳоят, панҷум, ҳама дурнамоҳои имконпазири таҷдиди назари ДК-ро дар чаҳорчӯбаи низоми методологӣ ҷамъбаст намуда, ба хулосае омадан мумкин аст, ки ДК воситаи асосии созмондиҳии МИТ ва ҳамзамон қисмати калидии он буда, тамоюлҳои иттилоотикунонӣ ва компютеркунониро, ки ба марҳилаи муосири рушди низомҳои таҳсилотӣ хосанд ва ба ташаккули ҳамгиройии саводнокии СМК ва ТИК мусоидат мекунанд, намояндагӣ менамояд.

Аз хусусиятҳои номбаркардашудаи функционалии ДК ба таври ошкор қоида оид ба нақши афзалиятноки функсияи якум - функсияи воситаҳои ташаккули СМК бармеояд, дигар ҳама функсияҳо аз он ҳосил гашта, ба татбиқи амалии он мусоидат мекунанд.

Раванди омӯзиши ЗА-ро тавассути дидгоҳи ташкили МИТ ба ҳисоб гирифта, мо равшан мебинем, ки дастгирии компютери ба қисмати ёрирасони (аз ин сабаб ғайриҳатмӣ)-и таълими ЗА ҳамроҳикунанда хусусияти ногузирӣ муҳити мазкур, ки дар он муаллим аз тарҷумони донишҳо ба мушовир, мададгор, шарик табдил меёбад, мешавад. Ҷорисозии дастгирии компютерӣ дар раванди таълим онро комил, кушод, дастрас, замонавитар, дорои тамоюли коммуникативӣ ва табиӣ менамояд. Беш аз ин, дастгирии компютерӣ татбиқи хатти ҳаракати инфиродии таҳсилоти талабагонро, ки талаботи маърифатии онҳоро қонеъ мегардонад, таъмин мекунад.

Ҳама таъйиноти функционалии худро иҷро намуда, ДК ҳамчун воситаи умумӣ - қисмати низоми омодагии методӣ бо маҷмӯи воситаҳои таълими компютерӣ (ВТК) тавсиф карда мешавад. Аз миёни чунин асбобҳо мо,

албатта, танҳо ба қисме, ки бо заминаи таълим мувофиқат менамояд ва онро мо меомӯзем, - таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ бо мақсади ташаккули СМК, таваҷҷуҳ мекунем. Ин объекти баррасии мо, чунон ки дар боло муқаррар кардем, дараҷаи аввалияи таҳсилот не, балки марҳилаи пешравӣ/ниҳои синфҳои ибтидоӣ (синфҳои 3-4) мебошад.

Оид ба интихоби ВТК ба сифати қисматҳои ДК таваққуф менамоем. И.Роберт низоми асбобҳои таълимиро ҳамчун «мачмӯи унсурҳо ва (ё) қисматҳои бо ҳамдигар вобаста ва таъсиргуздор (дар ҷаҳорҷӯбаи методологияи истифодаи онҳо), ки яклухтӣ, ягонагии муайянро ташкил медиҳад», муайян мекунад [119, с. 81]. Дар мавриди мазкур асбобҳои таълимиро ҳамчун «объектҳои моддӣ ва идеалие, ки дар раванди таълим ҳамчун ҳомиёни иттилоот ва асбоби фаъолияти хонандагон ва муаллимон ширкат меварзанд», фаҳмидан мувофиқи мақсад мебошад. Дар заминаи гуфтаҳои боло, воситаҳои компютери таълим бояд ҳамчун таъминоти барномавӣ ва дастгоҳие, ки ба принсипҳои асосии дидактикии ташкил ва амалқарди раванди таҳсилот дар асоси дастовардҳои муосир дар соҳаи илмҳо (психология, педагогика, информатика) ҷавобгӯянд ва як қисми функсияи муаллимро амалӣ месозанд ва идоракунии интерактивӣ ташкили фаъолияти таҳсилоти талабагонро татбиқ менамоянд, муайян карда шаванд.

Ин мантиқ ва ҳамчунин мавзӯи баррасии моро ба назар гирифта, имконпазир аст, ки оид ба ДК аз рӯйи ду ҷанбаи мушаххас ҳарф занем:

а) тавассути тавсифи низоми таълими компютерӣ, ки дастгирии компютери ро пур месозад;

б) тавассути ташкилдиҳии ВТК, ки ташаккули СМК-ро таъмин менамоянд.

Барои амали гардонидани мақсади мазкур барномаҳои таълими компютери ро интихоб кардан лозим, ки бо таълими ЗА (БТК) вобаста буда, зуҳури вижаи БТК мебошанд. Ҳамин тавр, мо қоидаҳои қонуни универсалии эпистемиологӣ: аз умумӣ (ДК-КС) то ҷузъӣ (ВТК) ва дар идома ба фард (БТК)-ро дунболагирӣ мекунем.

Асбобҳои таълими компютерӣ, бо фарогирии ВТК, кайҳо боз омӯхта ва тасниф мешаванд. Он чӣ ба таълими забонҳои хориҷӣ дахл дорад, баррасӣ ва типологикунонии онҳо аз ҷониби чунин муаллифон, мисли А. П. Беляева, В. П. Беспалко, М. А. Бовтенко, Э. А. Власов, Я. А. Ваграменко, М. Г. Евдокимова, А. П. Ершов, В. М. Зеленин, В. А. Извозчиков, Е. В. Кувакина, А. А. Кузнетсов, Ю. К. Кузнецов, И. А. Маковецкая, И. Роберт, Э. В. Солопова, П. В. Сисоев, Е. В. Трофимова, Л. С. Тсветкова, Е. С. Полат ва дигарон сомон дода шудааст. Ғайр аз ин, сайтҳои мавҷуданд, ки дар онҳо истифодаи барномаҳои муайяни компютери маърифатиро барои синфҳои ибтидоӣ, аз ҷумла зимни таълими забони хориҷӣ (масалан, <http://schoolguide.ru/index.php/main.html>) пешкаши мо намудаанд.

Чамъбасти иттилооте, ки дар натиҷаи таҳлили асарҳои муаллифони мазкур ба даст омаданд, ба мо имкон доданд барномаҳои компютери зеринро, ки истифодаи онҳоро хусусияти хоси фанни «забони хориҷӣ» тақозо менамояд, ҷудо кунем: Барномаҳои таълим ва таҳким; Барномаҳои таълим; Барномаҳои моделсозӣ; Бозиҳои маърифатӣ; Барномаҳои Shell; Мувофиқаҳо; Барномаҳои мақсадноки азнавсамтгирӣ; Луғати таълимии компютерӣ; Барномаҳои санҷиш ва танзим; Барномаҳое, ки ба омӯзиши паҳлуҳои гуногуни забон нигаронида шудаанд; Барномаҳои лингвистӣ-мамлакатшиносӣ; Барномаҳои қомусӣ; Дастгоҳҳои машқи электронӣ; Китобҳои дарсии электронӣ; Низомҳои маълумоти ҷустуҷӯи иттилоот; Алифбо ва ҳарфҳои компютерӣ.

Рӯйхати мазкурро аз мавқеи аҳамиятнокии ВТК-и мушаххас дар марҳилаи таълиме, ки мавриди баррасии мо аст, таҷдиди назар бояд кард. Барои ин меъёрҳои ҷоизи интихобро истифода бурдан лозим аст. Бо мақсади тавсифи онҳо мо як қатор омилҳои муайян намудем, ки хусусияти илмии тартиботи интихоби меъёрҳо ва татбиқи онро дар асоси мазкури воқеии интихоби ВТК таъмин карда метавонанд.

Омили якум бо таҷрибаи илми методология оид ба муқаррарсозӣ ва истифодабарии талабот нисбати маводҳои бегона бо сабаби методҳои умумӣ ва ҷузъии таълими ЗХ вобастагӣ дорад. Ба ақидаи И. Л. Бим мавод ба забони хориҷӣ бояд:

- иҷропазир бошад, ба мароқ ва талаботи хонандагони муосир ҷавоб гӯяд, онҳоро ба мероси фарҳангии мамлакати худ ва мамолики дигар ҷалб созад, асли бошад, манзараи комили оламро дар байни хонандагон ташаккул диҳад, ба иҷтимоигардонии онҳо мусоидат кунад;

- ба таҷрибаи шахсии хонандагон, эҳсосот ва эмотсияи онҳо рӯчӯ намояд, барои ифода кардани ақидаҳои худ, баҳогузорӣ ва ҳавасманд кардани равишҳои арзишӣ, инчунин, рушди пурраи шахсият дар маҷмӯъ барангезад, ба тарбияи ватандӯсти ӯ ва шаҳрванди ҷаҳон, таҳаммулпазирӣ нисбати зуҳуроти менталитет ва фарҳанги дигар мусоидат кунад;

- бо андак зиёдатӣ будан тавсиф карда мешавад, ки ин барои татбиқи муносибати тафриқадиҳӣ ва ҳатто инфиродӣ ба хонандагон бо назардошти талабот, қобилиятҳо ва имкониятҳо шароити воқеӣ фароҳам меоварад;

- мақоми субъективии хонандагонро дар таълим таҳрик бахшад, иттилооти проблемавиро пешниҳод кунад, то муҳассилинро водор созад, ки онҳо мустақилона ҳосил ва хулоса намоянд, инчунин онҳоро барои ҷустуҷӯи мустақилонаи иттилоот (аз ҷумла бо истифодаи захираҳои интернетӣ) мутаваҷҷеҳ кунад;

- ба рушди зарурати худмаърифатомӯзӣ ва худинкишофдиҳии бефосила, рефлексия (худмушоҳидабарӣ, худсанҷӣ, худбаҳодиҳӣ) мусоидат кунад, инчунин ба худмуайянкунӣ ва худтатбиқгардонии хонандагон мусоидат кунад [31,с.222].

Талаботи мазкур ба мо имкон доданд, то омили якумро, ки хусусияти табиии интиҳоби БТК-ро барои шароитҳои синфҳои ибтидоӣ - омили мутобиқат ба методу принципҳои педагогӣ ва шахсӣ муайян мекунад, тавҷеҳ диҳем. Омили мазкурро ба ҳисоб гирифта, маҷмӯи зерини меъёрҳои интиҳоби

БТК-ро муайян кардан лозим аст: иҷропазирӣ, зиёдати будан, тамоюли субъективӣ, қолибият, риояи шароитҳои таълим.

Омили дуҷуми интиҳоби БТК асосҳои назариявие мебошанд, ки дар банди 1.1. нишон дода шудаанд, ин мувофиқати БТК бо функсияҳои асосии МИТ ва талаботи ба онҳо пешниҳодшуда аст. Марбут ба омили мазкур меъёрҳои зерини интиҳобро барои БТК истифода бурдан мувофиқи мақсад мебошад: ҳозиразамонӣ, кушодӣ (пешниҳоди дастрасии озод), эътимоднокӣ (мавҷудияти истинодҳо ба муаллифон).

Омили сеюм бо мутобиқати БТК ба хусусиятҳои иртиботи ҳамгиройии СМК ва саводнокии ТИК, ки мо дар баҳши 1.2 муқаррар намудаем, вобаста аст. Тибқи ин омил истифодаи меъёри мақсаднокии «дучанда» (мутаваҷҷеҳ шудан ба ташаккули а) қисматҳои СМК, ки дар марҳилаи мазкури таълим пешбинӣ карда шудаанд, б) қисматҳои саводнокӣ дар соҳаи ТИК) ба мақсад созгор аст.

Маҷмӯи меъёрҳоро барои интиҳоби БТК, ки барои афзоиши самаранокии таълими ЗА ба хонандагони хурдсол ва таъмини фароҳамсозии МИТ ба сифати қисматҳои чудонашавандаи он лозиманд, муайян кардем. Дар намуди ҷадвали ҷамъбасти 4 хулоса мебарорем.

Ҷадвали 4. Омилҳо ва меъёрҳои барномаҳои маърифатии компютерӣ ҳамчун қисматҳои дастгирии компютерии раванди таълими ЗХ ба хонандагони хурдсол

Омилҳое, ки тартиботи интиҳобро ба амал меоранд	Меъёрҳои интиҳоб
Омили 1-ум: Мувофиқат ба принципҳои умумипедагогӣ ва қисманметодӣ	<ul style="list-style-type: none">• алоқадори ҳол будан,• мувофиқат бо табиат,• мувофиқат бо предмет,• мувофиқат бо шавқу завқи талабагон,• барзиёдӣ,• мақсаднокии субъектӣ,• қолибият,• мувофиқат бо шароитҳои таҳсилот
Омили 2-юм: Мувофиқат ба хусусиятҳои асосии МИТ ва талаботи нисбати он	<ul style="list-style-type: none">• ҳозиразамонӣ будан,• кушодӣ, (Шаффофият)• боварнокӣ

Омили 3-юм: Мувофиқат ба хусусиятҳои хоси робитаи интегративии байни СМК ва саводнокии ТИК	• мувофиқати «дучанда» бо мақсад
---	----------------------------------

Тибқи омилҳо ва меъёрҳои мазкур мо тартиботи интихобро барои БТК нисбати шароитҳои таълими ЗА, ки дар асари мо (ниг. ҷадвали 5) баррасӣ гардидаанд, сомон додем. Дар ҷадвал аломати «Х» мувофиқати БТК-ро бо меъёрҳои эълонкардашудаи интихоб ифода мекунад. Зимни муайян кардани дараҷаи мувофиқат мо ба тавсифи БТК, ки дар асарҳои муаллифоне мисли М. А. Бовтенко, А. Л. Денисова, В. А. Извозчиков Е. В. Кувакина И. А. Маковецкая, И. Роберт, Э. В. Солопова, Е. В. Трофимова, Л. С. Тсветкова ва дигарон пешниҳод шудааст, таъя намудем. Дар натиҷаи мувофиқати БТК бо меъёрҳои интихоби барномаҳои компютерӣ мо муайян кардем, ки аз рӯйхати дар боло овардашудаи БТК 5 нави барномаҳо қиёсан бо аксари дигар барномаҳо бештар ба меъёрҳои интихоб мувофиқат мекунад. Барномаҳоеро интихоб кардаем, ки ба меъёрҳои нишондодашуда мувофиқанд ва на кам аз 80 % дараҷаи мувофиқатро фаро мегиранд.

Ҷадвали 5. Мувофиқати барномаҳои таълимдиҳандаи компютерӣ (БТК) бо меъёрҳои интихоб

Омилҳои интихоб	Омили 1	Омили 2	Омили 3
-----------------	---------	---------	---------

Меъёри интиҳоб Барномаҳои компютери таълимӣ	Алоқадори ҳол будан	Мувофиқат бо табиат	Мувофиқат бо ашё	Мувофиқат бо шавқу завқ	Барзиёӣ	Субекти мақсаднок	Қолибият	Мувофиқ бо шароитҳо	Муосирият	Возех (Қушода)	Эътиборноқӣ (сахех)	«Дучанд» мувофиқи мақсад будан
Машқҳои муштаҳкамкунӣ	X		X		X			X	X	X	X	
Тюторӣ	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X
Моделсозанда			X		X	X			X	X	X	X
Бозиҳои таълимӣ	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Барномаҳои қабаат	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Конкордансҳо			X					X	X	X	X	
Барномаҳои барои азхудкунии ҷанбаҳои гуногуни забон	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X
Лингвистӣ-мамлакатшиносӣ	X	X	X	X			X	X	X	X	X	
Қомусӣ					X		X		X	X	X	
Асбобҳои машқҳои электронӣ	X	X	X		X				X	X	X	
Китобҳои дарсии электронӣ	X		X	X	X		X		X	X	X	
Механизмҳои маълумоти иттилоотӣ-ҷустуҷӯӣ	X				X		X		X	X	X	
Алифбоҳои компютерӣ	X	X	X			X		X	X	X	X	X
Барномаҳои мақсаднок			X		X	X			X	X	X	
Луғати компютери таълимӣ	X	X	X		X			X	X	X	X	X

Барномаҳои нишондодашуда фаро мегиранд:

1. Барномаҳои тадрис (дараҷаи мувофиқат бо меъёрҳо - 83 %).
2. Барномаҳои Shell (дараҷаи мувофиқат бо меъёрҳо - 100 %).
3. Бозиҳои маърифатӣ (дараҷаи мувофиқат бо меъёрҳо - 100 %).

4. Барномаҳои азхудкунии чанбаҳои гуногуни забон (дараҷаи мувофиқат бо меъёрҳо - 83 %).

5. Барномаҳои лингвистӣ-мамлакатшиносӣ (дараҷаи мутобиқат бо меъёрҳо - 83 %).

Хусусияти хоси ҳар яке аз барномаҳои интиҳобшуда мухтасар баён карда мешаванд (муфассал ва бо мисолҳои мушаххас барои марҳилаи муқарраркардашудаи таълим оид ба онҳо дар боби минбаъдаи таҳқиқот баррасӣ карда мешавад).

Барномаҳои тадрис маводҳо ва супоришҳоеро фаро мегиранд, ки муаллим наметавонад барояшон дар синф вақти бисёр сарф созад, пас, ин навъи барнома ба инфиродиқунонии раванди таълим ба таври идеалӣ созгор аст. Азбаски барномаҳои тадрис, асосан, ба кори мустақилона нигаронида шудаанд, ба хонандагон зарур меояд, ки малақаҳои саводнокии компютериеро барои истифодаи онҳо истифода баранд. Ин истифодаи барномаҳои компютериеро таълимии шомили дараҷаи 3-ро ғайриимкон мекунад, чунки малақаҳои компютерӣ бо мақсади маърифатӣ ҳанӯз то сатҳи зарурии худкорӣ расонда нашудаанд. Аз синфи 4, яъне аз соли 2-юми таълими забони англисӣ, сар карда, миқдори кофӣ вақт наметавонад ба барномаҳои репетитор чӯро карда шавад. Онҳо нафақат барои бадастоварии мақсадҳои таълими ЗА ва инкишофи малақаҳои саводнокӣ дар соҳаи ТИК ёрӣ мерасонанд, балки инчунин, барои бунёд ниҳодани малақаҳои саводнокӣ ва худсанҷӣ кӯмак мекунанд, ки ин навъи мазкури барномаро барои истифода дар синфҳои ибтидоӣ хеле муҳим гардонида, асосҳои қобилияти хондан ва қобилияти ташкилдиҳии фаъолияти худро таъмин менамоянд.

Барномаҳои **Shell** ба гурӯҳи барномаҳои асбобӣ, яъне барномаҳои барои коркарди супоришҳои худӣ ва курсҳо барои муаллимон таъингардида тааллуқ доранд. Барномаҳои қабатҳо ба муаллим имкон медиҳанд, ки супоришҳои худ ва машқҳоро бо муҳтаво пур кунанд, ки ин бисёр муҳим аст, имкон медиҳад, ки барнома натавонад ба шакли хаттии матнӣ, балки инчунин бо

маводҳои аудиоӣ ва видеоӣ пур карда шавад. Барномаҳои ин навъ, чун қоида, қабати барҷаста, эргономӣ доранд, ки ин корро дар онҳо аҷиб ва шавқовар менамояд. Аз боиси содагии муошират ва эргономика барномаҳои мазкур ба сатҳи рушди хонандагони хурдсол, ҳатто дар марҳилаи барвақттарини таълим, ихтилоф намевазанд. Аммо ҳангоми кор бо онҳо малақаҳои бунёдии кор бо компютер заруранд. Тазақкур додан муҳим аст, ки дар давраҳои нисбатан дертари таълим (синфи 4) хонандагоне, ки барномаҳои қабатро истифода мебаранд, ҳудашон метавонанд вазифаҳо ва машқҳои ба сатҳи азхудкунии забон таъсиргузор таҳия кунанд, анғезаи хонандагонро афзоиш диҳанд, ба хонандагон мустақилият омӯзонанд. Инро стандарти давлатии таҳсилот талаб мекунад, ки дар он натиҷаҳои шахсии азхудкунии барномаи бунёдии маърифатии таҳсилоти ибтидоии умумӣ ба зарурати инкишофи мустақилият ва масъулияти шахсӣ барои амалиёти худ, аз ҷумла дар фаъолияти иттилоотӣ, ишора мекунад.

Бозиҳои маърифатӣ барномаҳое мебошанд, ки имкониятҳои нодиреро барои таҳқиқот, тақлид ба равандҳои гуногун (тибқи замон тӯлкашида, хатарнок, гаронбаҳо) фароҳам меоваранд, онҳо ба талабагон имкон медиҳанд, ки дар раванди фаъолияти мустақилонаи худ равандҳои фикрро таҳрик бахшанд, ба фикрронии мантиқӣ мусоидат кунанд. Бозиҳои маърифатӣ қисматҳои ҳамкорӣ ва рақобатро дороянд, ки ин барои хонандагони хурдсол хеле муҳим аст. Чунин бозиҳо анғезанокии хонандагонро афзоиш медиҳанд, ба вазъи эмотсионалии таълим таъсири мусбат мерасонанд.

Барномаҳои омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни забон ба рушди малақаҳои фонетикӣ, грамматикӣ ва лексикӣ нигаронида шудаанд. Ин барномаҳо, асосан, дар барномаҳои васеъ истифода бурда мешаванд, мутаассифона, фаъолгардонандаҳои кулли маводи забонӣ дар айни ҳол хеле каманд. Имрӯз БТК-ҳои бештар густаришёфта ба омӯзиши як ҷанба мусоидат мекунанд ва аксари барномаҳои зикршуда ба курси мушаххаси таълим вобаста мебошанд.

Зикр кардан месазад, ки бештари ин барномаҳо барои бадастовариҳои натиҷаҳои назаррас дар таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ нигаронида шудаанд.

Барномаҳои лингвистӣ-мамлакатшиносӣ барномаҳоеанд, ки ба омӯзиши ЗА тавассути соҳаҳои иҷтимоӣ, маишӣ, таърихӣ равона карда шудаанд. Барномаҳои мазкур ба талабагон дар синфҳои ибтидоӣ ёрӣ мерасонанд, ки дар асоси шиносӣ бо ҳаёти ҳамсолони худ дар дигар мамлакатҳо, бо фолклори бачагона ва намунаҳои дастраси фантастикаи бачагона муносибати дӯстона ва таҳаммулпазирро нисбати ҳомиёни забони дигар ташаккул диҳанд. Ҳамин тавр, барномаҳои мазкур талаботи СДТ-ро оид ба натиҷаҳои объективӣ ва шахсии азхудкунии ЗА иҷро менамоянд. Аксар замон чунин барномаҳо тавассути ягонагии табиӣ бо барномаҳое, ки ба азхудкунии ҷанбаҳои гуногуни забон нигаронида шудаанд, дар амал ҷорӣ мешаванд. Зикр кардан муҳим аст, ки кор бо ҳарду навъи барномаҳо аз хонандаи хурдсол ҳадди ақали донишхоро дар соҳаи ТИК тақозо мекунад.

Ҳадди ақали зарурии БТК-ро интихоб намуда, мо қисмати муҳими дастгирии компютери раванди таълими ЗА-ро дар синфҳои ибтидоӣ муайян кардем. Вазифаи ниҳони кори мо дар бахши мазкур муайянсозии донишҳо, малакаҳо, қобилиятҳо, инчунин муносибатест, ки дар миёни толибилмон дар кор бо маълумоти БТК ташаккул меёбад.

Дар таҳқиқот мо маҷмӯи донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳоеро, ки барои ташаккули саводнокии иттилоотӣ дар раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ пешниҳод мешаванд, ба ҳисоб гирифтем. Намунаи барнома гувоҳӣ медиҳад, ки дар ҷаҳорҷӯбаи «технология»-и фаннӣ донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳои метаобъектии шомили хусусияти универсалӣ ташаккул меёбанд, ки онҳо муваффақияти кор бо иттилоотро дар ҳама гуна фаъолият таъмин менамоянд. Аз ҷумла, дар вақти таълими технологияҳо:

- пешниҳоди донишҳо дар соҳаи сохти асосии компютер, барномаҳои компютерӣ, ташкили ҷорабиниҳо дар мизи махсус, донишҷӯи қоидаҳои навиштан бо компютер, донишҷӯи бехатарӣ зимни кор бо компютер;

- ташаккули малакаҳои кор бо мушаки компютер, клавиатура, ба кор даровардан ва хомӯш кардани компютер, оғозбахшии барнома, анҷомдиҳии барнома, иҷрои амалиёт бо файлҳо ва чузвдонҳо (фехрастҳо), таҳияи матн дар компютер, ҳифзи иттилоот, ҷустуҷӯи тасвирҳо, ҳифзи тасвирҳо;

- ташаккули малакаҳои оmodасозии расмҳо дар компютер, матнҳо ва интишороти матбуотӣ дар компютер, истифодаи гиперистинодҳо дар интишорот, истифодаи садо, видео ва аниматсия дар интишороти электронӣ, таҳияи муаррифиҳо, ҷустуҷӯи иттилооти компютерӣ, тавзеҳи дархостҳо барои бадастоварии иттилоот;

- хусусияти байнифаннии таҳсилотро дар синфҳои ибтидоӣ ба назар гирифта, омӯзгори забони хориҷӣ метавонад ба маҷмӯи мазкури донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳое, ки ҳангоми таълими технологияҳо ташаккул меёбанд, таъя намояд ва дар ҳамин асос донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳоро ташаккул диҳад.

Барои таҳқиқоти мо муайян кардани донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳое, ки ба хонанда зимни кор бо БТК заруранд, муҳим аст. Вақте ки онҳо айният дода мешаванд, метавон ба таҳқиқоти муаллифоне, аз қабили Е.И.Булин-Соколова, Т.А.Рудченко, А.Л.Семёнов, Е.Н. Хохлова, И. Роберт, Э. С. Полат ва дигарон эътимод кард. Дар натиҷаи ҷамъбасти иттилооте, ки ҳангоми таҳлили корҳои мазкур ҳосил карда шудаанд, инчунин бо баҳисобгирии натиҷаҳои таҳқиқоти худ мо тавонистем маҷмӯи донишҳои барои хонандаи хурдсол, ҳамчун иштирокдори фаъоли МИТ-ро, ки дастгирии компютери раванди таълим қисмати он мебошад, муайян бикунем. Ин бояд дониши маъмулие бошад, ки ба мундариҷа ва шакли пешниҳод бо хусусиятҳои марҳилаи поёнии таълим мувофиқат намояд:

- оид ба нақши компютер дар азхудкунии ЗА, фарҳанги мамлакати забонаш мавриди омӯзиш;

- оид ба барномаҳои компютерӣ ба сифати воситаи таълими ЗА;

- оид ба хусусиятҳои хоси ҳар яке аз ин барномаҳои компютерӣ, ки истифодаи онҳо ба азхудкунии ЗА мусоидат мекунад;

- оид ба барномаҳои компютерие, ки дар марҳилаи муайяни таълим пешниҳод карда мешаванд;

- оид ба тамаркузи ҳар барнома барои қисматҳои муайяни ҳама қисматҳои СМК.

Ғайр аз донишҳо хонандагони хурдсол бояд дорои чунин малақаҳо бошанд:

- ҷустуҷӯи иттилооте, ки ба азхудкунии ЗА тавассути компютер мутааллиқ аст;

- воридсозии калима, ибора, ҷумла, матни хурди хориҷӣ (англисӣ) бо истифодаи клавиатура;

- малақаҳои кор бо иттилооти хориҷӣ бо истифодаи компютер (ҳифз, сабт, интиқол, тафсир, бақайдгирӣ ва ҳоказо);

- малақаҳои кор бо маводҳои аудиоӣ ва видеоии шомили хусусияти лингвистӣ ва минтақавӣ.

Ҳангоми интихоби малақаҳо натиҷаҳое, ки пештар ба даст оварда шудаанд, ба ҳисоб гирифта шуданд ва маҳз рӯйхати малақаҳои интегративие, ки аз дидгоҳи ташаккули ҳам СМК ва ҳам саводнокии ТИК аҳамиятноканд, ба ҳисоб гирифта шуданд[109]. Ғайр аз ин, малақаҳое ворид карда шуданд, ки онҳо ба кор бо БТК нисбат доранд:

- имконияти интихоб кардан дар байни барномаҳои компютерие, ки ба муаллимон пешниҳод карда мешаванд, ки ин ба вазифаи таъингардидаи таълим мувофиқат мекунад, инчунин, ба талаботи шахсии талаба мувофиқат мекунад:

- интихоб бо мадади омӯзгор;

-интихоб бе мадади омӯзгор;

- қобилияти таҳлил кардани БТК аз нуқтаи назари марказонидани тавачҷуҳ ба ҳалли мушкилоти мушаххаси таълим дар соҳаи таълими ЗА;

- қобилияти мустақилона баҳогузорӣ кардани натиҷаҳои кор бо БТК аз мавқеи муваффақияти ташаккули қисматҳои СМК;

- баҳодихии танқидии БТК аз мавқеи таваҷҷуҳмандии он ба ҳалли мушкилоти таълим ва қонеъ гардонидани талаботи инфиродӣ.

Зимни кор бо БТК талабагон бояд ба фаъолият оид ба корфармоии барномаҳои компютерӣ дар раванди азхудкунии ЗА муносибати мусбат зоҳир намоянд. Ангезаи баланд, шавқу завқ ба чунин навъи фаъолият барои муваффақияти дар амал ҷорисозии дастгирии компютерӣ дар раванди таълими ЗА шартҳои зарурианд. Дар осори бисёр муаллифон (Л.И.Карташов, Ю. В.Самсонов, В. А.Урнов, Т.В.Крупа, Е.Б. Беляева, Н.А.Корниенко) иқтидори кор бо компютер, ки ангезаро таъмин месозад, дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ меафзояд: маърифатӣ, тартиботӣ, ангезаи истифодабаранда. Фаъолияти мазкур барои «бачаҳои насли рақамӣ», аъзои садаи «шабакавӣ», ки бо «суръатнокшавии иттилоот» тавсиф карда мешавад, минтақаи роҳат ва ҷолибиятро доро мебошад. Пас, кор бо компютер дар чаҳми талабагони хурдсол «ранг»-и мусбат дорад. Ин майлу мароқро истифода бурдан зарур аст, то ки сифати СМК беҳтар гардонида шавад.

Ҳамин тавр, дар натиҷаи таҳқиқот мо тавонистем хусусиятҳои хоси дастгирии компютерии таълими забони хориҷӣ (англисӣ) ба хонандагонро, ки барои татбиқи МИТ дар синфҳои ибтидоӣ зарур аст, мушаххас намоем. Хулоса, дар баҳши мазкур мо мафҳумҳои «дастгирии компютерӣ» ва «ҳамкории компютер»-ро баррасӣ намудем, мафҳуми «дастгирии компютерӣ» ва муҳтавои мушаххаси онро бо истинод ба таълими ЗА дар синфҳои ибтидоӣ кушодем. Дар боби минбаъдаи таҳқиқот технологияи дастгирии компютерии раванди таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ мавриди баррасӣ қарор мегирад.

Ҷадвали 6. Бузургиҳои ҳамсафарии компютерии таълими забони хориҷӣ дар синфҳои ибтидоӣ

1-Муносибати мусбат

2-БТК	3-Донишҳо	4-Малакаҳо	5-Қобилиятҳо
-------	-----------	------------	--------------

<ul style="list-style-type: none">• барномаҳои тьюторӣ,• барномаҳои о-қабатҳо,• бозиҳои таълимӣ,• барномаҳои оид ба омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни забон,• барномаҳои лингвистӣ-мамлакатшиносӣ.	<ul style="list-style-type: none">• оид ба аҳамияти компютер дар азхудкунии ЗА, фарҳанги мамлакати забони мавриди омӯзиш,• оид ба барномаҳои компютерӣ ба сифати воситаҳои таълими ЗА,• оид ба хусусиятҳои хоси барномаҳои алоҳидаи компютери, ки ба азхудкунии ЗА мусоидат мекунанд,• оид ба рӯйхати барномаҳои компютери, ки барои марҳилаи муайяни таълим пешниҳод карда мешаванд;• оид ба тамоюли барномаҳои мушаххас ва алоҳида ба қисматҳои мушаххас/ҳамаи қисматҳои СМК.	<ul style="list-style-type: none">• ҷустуҷӯи иттилооти марбут ба азхудкунии ЗА бо ёрии компютер,• воридсозии матн, ибора, ҷумла, матни хурд тавассути клавиатура;• малакаҳои кор бо иттилоот ба забони англисӣ тавассути компютер, (ҳифз, сабт, интиқол, қайд, тафсир ва ғайра),• малакаҳои кор бо маводи аудиоӣ ва видеоӣ.	<ul style="list-style-type: none">• қобилияти интихоби барномаҳои компютери, ки ба мақсади гузошташудаи таълим мутобиқат мекунанд, инчунин бо талаботи шахсии талаба мутобиқанд;• қобилияти таҳлили БТК аз мавқеи тамоюли он ба ҳалли вазифаи муайян дар қори азхудкунии ЗА;• қобилияти худбаҳодиҳии натиҷаҳои кор бо БТК аз мавқеи натиҷанокӣ ва самаранокии ташаккули қисматҳои СМК;• қобилияти баҳодиҳии танқидноки БТК аз мавқеи тамоюли он ба ҳалли вазифаи таълимӣ ва мувофиқат бо талаботи инфиродӣ.
--	---	--	--

Хулосаи боби якум

1. Таҳлили адабиёти методологӣ ва психологӣ, инчунин ҳуҷҷатҳои меъёрӣ исбот карданд, ки барои таълими босамари забони хориҷӣ, дар мавриди мо, англисӣ, дар сатҳи таҳсилоти ибтидоии умумӣ хонандагони хурдсолро ба муҳити атрофи махсусан ташкилкардашудаи иттилоотӣ-таҳсилотии ғайритаҷрибавӣ ворид намудан мувофиқи мақсад аст.

Дар асоси муқоисаи мафҳумҳои марбут муқаррар кардан мумкин аст, ки муҳити иттилоотӣ-таҳсилотӣ (МИТ) низоми интегралӣ, кушод, эътимоднок, дастрас, бисёрфункционалии интерактивие мебошад, ки а) маҷмӯи иттилоот, дастгирии техникӣ ва таҳсилотиро, ки ба талаботи замони ҷавобгӯянд, инъикос мекунад, б) инсонро ҳамчун субъекти таҳсилот ворид месозад в) ба пуршавии иттилоотии раванди педагогӣ мусоидат мекунад.

Чунин муҳит бояд як қатор талаботро қаноатманд гардонад: мақсаднокӣ, бисёрсубъективӣ, сабабнокии МИТ ҷиҳати хусусият ва концепсияҳои муаллифони КТМ, таълими инфиродӣ, сабабнокии синнусолӣ, тамоюли ҳатмии МИТ ба кори мустақилонаи талабагон.

2. Баррасии МИТ, ҳамчунин талаботи стандарт ӯрӣ расонд, ки мақсади интегративии таълими забони англисӣ муайян карда шавад. Ба исбот расонда мешавад, ки таркиби анъанавии СМК бояд қисмати бо истифодаи технологияҳои муосири иттилотӣ - саводноқӣ дар соҳаи ТИК марбутро фаро гирад. Саводнокии ТИК бо корҳо бо иттилоот тавассути технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ мувофиқат мекунад. Он донишҷӯро кор бо иттилоот, коркард, таҳлил, тарҷума, тасрифро тавассути технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар бар мегирад.

3. Бо назардошти таҷрибаи лингвистикаи дидактикии ватанӣ ва хориҷӣ, инчунин таҳлили сомондодашуда маълум гардид, ки дастгирии компютерӣ барои ҳамкориҳои хонандагони хурдсол бо МИТ бисёр мусоид мебошад. Дастгирии компютерӣ ҳамчун раванди асбобҳои компютерӣ ба худи талабагон мефаҳмонад, ки фаъолияти мустақилонаро оид ба азхудкунии забони англисӣ

хамроҳ намоянд, дар натиҷа муҳити иттилотӣ-таҳсилотие фароҳам оварда мешавад, ки он ташаккули интегративии саводнокии СМК ва ТИК-ро таъмин мекунад.

4. ТИК дорои мақсади бисёрфункционалӣ аст: хидмат расондан ҳамчун воситаи ташаккули СМК, воситаи беҳтаргардонии кори мустақилонаи хонандагон, воситаи баландбардории ангега, воситаи тарбия, воситаи баландбардории самаранокии раванди таълим.

5. Таркиби қисматҳои МИТ-ро омӯхта, муайян карда шуд, ки он барномаҳои таҳсилотии компютериро барои таълими забони англисӣ (БТК) фаро мегирад. Қамъбасти иттилооте, ки дар натиҷаи таҳлили корҳои илмӣ ба даст оварда шуд, имкон дод барномаҳои таълими компютерие, ки истифодаи онҳоро махсусияти фанни «забони хориҷӣ» ба миён меорад, муайян карда шавад. Панҷ навъи БТК, ки барои истифода дар синфҳои ибтидоӣ аз ҷониби хонандагони хурдсол зимни кор дар МИТ мувофиқанд, айният дода шуданд: барномаҳои таълимдиҳанда, қабатҳои барномавӣ, бозиҳои маърифатӣ, барномаҳое, ки ба омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни забон, инчунин ҷанбаҳои забонӣ ва фарҳангӣ нигаронида шудаанд.

6. Кор бо БТК мавҷудияти маҷмӯи донишҳо, малақаҳо ва қобилиятҳоро дар байни хонандагони хурдсол талаб менамояд.

БОБИ 2. ТАЪМИНИ ТЕХНОЛОГИИ ДАСТГИРИИ КОМПЮТЕРИИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ

2.1. Омода намудани барномаҳои компютерие, ки таълими забони англисиро дар синфҳои ибтидоӣ дастгирӣ мекунад.

Дар ин бахш интихоб, ташкил ва хусусияти БТК дар маҷмӯъ (гурӯҳҳои васеъ) дар мувофиқат бо барномаҳои мазкури шомили мақсадҳои интегративии таълим дар чаҳорҷӯбаи муҳити иттилоотии таҳсилотӣ дар ҳудуди муҳити забони ғайр муфассал баррасӣ карда мешаванд. Сухан доир ба вазифаҳои зерини таҳқиқотӣ меравад:

- иҷро кардани тартиботи интихоби БТК мувофиқи принципҳои илман асосноккардашуда;

- тавсифи ҳар яке аз барномаҳои компютерие интихобкардашуда аз мавқеи хусусиятҳои мақсаднокии муҳтаво: нишон додани мақсади барнома, мутаваҷҷеҳ шудан ба таъмини азҳудкунии мундариҷаи мушаххаси таълими забони англисӣ барои марҳилаи муайяни таълим (мутобиқи талаботи барномаи таълимӣ ба забони англисӣ);

- дар амал ҷорисозии тартиботи ташкили маҷмӯи интихобшудаи БТК, муайян кардани бузургиҳои раванди замима барои ҳар яке аз барномаҳо (мувофиқат бо пайдарҳамии маводҳои КТМ);

- муайян кардани дараҷаи мураккабии барномаҳо (тибқи бузургиҳои вақте, ки барои татбиқгардонӣ сарф мешавад) ва муқаррар намудани тамоюли онҳо ба сатҳи донишҳои забони англисии хонандагон.

Мувофиқи вазифаи ба миён гузошташуда тартиботи интихоби БТК, ки барои татбиқи МИТ дар таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ зарур аст, тавсиф карда мешавад. Зимнан ба БТК-е, ки ба типологияҳо айният дода мешаванд, така карда мешавад: барномаҳои таълимӣ, барномаҳои қабат, бозиҳои маърифатӣ, барномаҳои омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни забон ва барномаҳои забонии фарҳангӣ.

Интихоб ва таснифи БТК (тибқи гурӯҳҳои айниятдодашудаи васеъ) аз ҷониби мо мувофиқи чунин давраҳо гузаронида шуд:

1. Айниятдиҳии паҳншавии умумии БТК.

2. Муайянсозии гурӯҳи принципҳои интихоби БТК аз рӯи хусусиятҳои таҳқиқоти мо.

3. Интихоби БТК мувофиқи принципҳои шомили пешниҳоди мундариҷаи ҳар барнома.

Давраи 1-уми интихоб - муайян кардани маҷмӯи умумии БТК.

Тибқи назарияҳо оид ба интихоби мундариҷаи забони хориҷӣ [152] интихоби умумии БТК дар асоси таҳлили манбаъҳои интихоб муайян карда шуд. Дар мавриди мо манбаъҳо инҳо буданд:

- феҳристи барномаҳои компютери маърифатӣ барои тадриси забони англисӣ;

- кори муаллифон дар соҳаи замимаҳои мултимедиавӣ ва ТИК (М. А. Бовтенко, Е. И. Булин-Соколова, Е. В. Кувакина, Т. А. Рудченко, А. Л. Семенов, Н. Г. Семенова, Е. Н. Хохлова, И. Роберт, Е. С. Полат ва дигарон);

- замимаҳо барои КТМ-ҳои мавҷуд ба забони англисӣ барои синфҳои ибтидоӣ (М. З. Биболетова, Н. И. Бикова, Д. Дули, М. Д. Поспелова, В. П. Кузовлев, В. Эванс ва дигарон).

Дар натиҷаи таҳлили манбаъҳои мазкур маҷмӯи умумии БТК муайян карда шуд.

Давраи 2-юм - муайян кардани маҷмӯи принципҳои интихобе, ки бо хусусиятҳои хоси таҳқиқоти мо муайян карда мешаванд.

Интихоби БТК бояд бо мутобиқати ҷиддии талаботи интихоби маводи дидактикӣ барои таълими забони англисӣ зарур гузаронда шавад. Талаботи мазкур, ки ба шакли принципҳои интихоб пешниҳод шудаанд, дар адабиёти методологӣ (И. Л. Бим, Н. И. Гез, Б. А. Лapidус, Р. К. Миняр-Белоручев, И. Д. Салистра, Семенова, В. Л. Скалкин, И. И. Халеева, С. Ф. Шатилов ва дигарон) батафсил баён гардидаанд. Дар мувофиқат бо принципҳои интихоб талаботе фаҳмида мешаванд, ки мустақиман бо қоидаҳои интихоби аввалияи сифатҳои воҳидҳои интихобшуда ё ба сифати воҳидҳо ва ҳам ба таркиби сифатноки

минимуми мазкур дар маҷмӯъ вобастаанд. Он чӣ, ки ба таҳқиқоти мо дахл дорад, принципҳои интихоби БТК барои таълими забони англисӣ ба талабагони хурдсол талаботеанд нисбати таркиби сифатноки маҷмӯи барномаҳои омодагии компютериё, ки барои таъмини муҳити иттилоотӣ ва таҳсилоти муҳити ғайризабонӣ заруранд.

Таҳлили адабиёти илмӣ, инчунин вобастагӣ аз қоидаҳои асосие, ки мо дар боби 1-и таҳқиқот муайян кардаем, имкон доданд рӯйхати принциби интихоби барномаҳои компютериё барои таълими забони англисӣ ба талабагони синҳои ибтидоӣ зарур муайян карда шаванд. Ба онҳо мутааллиқанд:

1. Мутобиқати БТК бо мундариҷаи таҳсилоти ибтидоии умумӣ дар маҷмӯъ ва таҳсилоти забони хориҷӣ дар сатҳи синфҳои ибтидоӣ, аз ҷумла (мутобиқати мундариҷа).

2. Тавассути БТК таъмин кардани рушди малақаҳои намудҳои фаъолияти нутқӣ (ташаккул ва рушди салоҳияти нутқӣ ҳамчун қисмати СМК).

3. Тавассути БТК таъмин кардани ташаккули малақаҳои нутқӣ (ташаккул ва рушди салоҳияти нутқӣ ҳамчун қисмати СМК).

4. Тавассути БТК афзоиш додан ва амиқ гардонидани огоҳии иҷтимоӣ-фарҳангии хонандагони хурдсол.

5. Мутобиқати БТК бо майлу рағбати хонандагони хурдсол, талаботи онҳо дар азхудкунии забони англисӣ (мутобиқат бо майлу рағбатҳо).

6. Мутобиқати БТК бо барномаҳои компютериё таълимӣ, муқаррар намудани талаботи гигиенӣ ба шароитҳои амалисозии барномаи бунёди таҳсилоти таҳсилоти ибтидоии умумӣ.

7. Таъмини инкишофи саводнокии ТИК тавассути БТК (принципи иловагӣ) (инкишофи саводнокӣ дар соҳаи ТИК).

Давраи 3-юм - интихоби БТК мувофиқи принципҳои муқарраршуда.

Барои мақсадҳои тартиботи интихоби БТК таҳлилҳои коршиносӣ истифода бурда шуданд. Ба сифати коршиносон мо 32 муаллими забони англисӣ ва 4 муаллими информатикаро аз мактабҳои таҳсилоти миёнаи

умумии № 1, 2, 3 ва 5-и шаҳри Кӯлоб, ки таҷрибаи беш аз 3-сола доранд, даъват намудем. Пеш аз имтиҳон мо вохӯрӣ барпо кардем, ки дар раванди он ба иштирокчиён оид ба хусусияти хоси дастгирии компютерӣ дар синфҳои ибтидоӣ, оид ба хусусиятҳои хоси МИТ, оид ба донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳои, ки хонандагон дар раванди таълими забони англисӣ бех мебардоранд, иттилоъ дода шуд. Ба қарордиҳандагон пешниҳод карда шуд рӯйхати БТК-ро, ки тавсифи ҳар яке аз барномаҳои ҳамроҳӣ мекунад, таҳлил намоянд. Ҳамзамон оид ба принципҳои интихоби БТК тавзеҳот дода шуданд. Ғайр аз ин, қарордиҳандагон барномаҳои таҳлил карданд ва ба принципҳои интихоб мувофиқи онҳо интихоб намуданд. Дар натиҷаи таҳлил рейтингҳои барномаҳои таҳия карда шуд, БТК-и барои таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ зарур интихоб карда шуд, дар поён тавсифи онҳо оварда мешавад.

1. **Lingua Match (Doc Studio, 2003)** - барномаи таълимӣ барои омӯзиши забони гуфтугӯии англисӣ, ки дар он принциби озодии ниҳоми таълим мавриди истифода қарор мегирад, имкон медиҳад курси таълим мувофиқи салоҳиди муаллим ё талаба таҳия карда шавад. Луғати барнома мавзӯи дар ҳаёти ҳаррӯза бештар истифодашавандаи «Саёҳат ва сафар», инчунин лексикаи ҳаррӯзаро дар бар мегирад. Воҳидҳои лексикӣ ва қоидаҳои грамматикӣ, ки барномаи мазкур ба онҳо нигаронида шудааст, бо лексика ва грамматикаи КТМ «English World 2» мувофиқат мекунад.

2. **Spelling Made Easy (Global Software Publishing, 2008)** - барномаи омӯзиши забони англисӣ, ки барои дар шакли дилхушиву бозӣ шинос шудан бо қоидаҳои ба забони англисӣ навиштан имкон медиҳад. БТК-и мазкур барои хонандагони синфҳои 3-4 таъин гардидааст. Барномаи омӯзиши забони англисӣ **Spelling Made Easy** ба истифодабарандагон имкон медиҳад, ки аз ҳаҷми нисбатан густиришфтаи имлоӣ парҳез намоянд. Ба тӯфайли функцияи худназорат барномаи **Spelling Made Easy** метавонад донишҳои толибилро арзёбӣ кунад ва ба масъалаҳои, ки омӯзиши иловагиро тақозо менамоянд, диққати махсус диҳад.

3. **The Sky Pronunciation Suite (Sky Software House, 2012)** - барномаи омӯзиши забони англисӣ, ки мақсади асосии он ба даст овардан ва тақомул додани малакаҳои талаффуз мебошад. Барномаи компютерӣ чунин навъҳои лавозимоти таълимиро дар бар мегирад: курсҳои видеоӣ, тестҳо, курсҳои аудиоӣ ва ҳатто бозиҳо барои омӯзиши забони англисӣ. Барнома бандхоро фаро мегирад:

- коркарди талаффуз дар асоси роликҳои видеоӣ ва тестгузарониҳои овозӣ (фонемаи алифбоии забони англисӣ);

- омӯзиш ва калимаҳои тестие, ки ба овоз монандӣ доранд (овозҳои бо ҳам мувофиқ);

- омӯзиши стресс дар калимаҳо (стресс дар калимаҳо ва ибораҳо);

- беҳтаргардонии муназзамӣ ва оҳанг (суръатбахшӣ ва муназзамӣ);

- амалияи шунид ва такрори муколамаҳои ҳаррӯза, саргузаштҳои шигифтангез, шеърҳо, латифаҳо ва ғайра.

Ба ғайр аз ин, **The Sky Pronunciation Suite** як қатор функсияҳои интерактивӣ дорад, аз ҷумла, бозиҳо дар услуби киштиҳои ҷангӣ ва интиҳоби вожаҳо, асбобҳо барои таҷдиди ҳуруфоти аудио ва видео, бахшҳо барои такрори маводи аудиоӣ ва видеоӣ. Ҳар талаба имкон дорад, ки сабти баҳисобгирӣ гузаронад. Дар барномаи мазкур кор кардан осон аст, ки ин онро барои кӯдакони то 9-сола дастрас менамояд.

4. Барномаи дилхушкунандаи **Англисии шавқангез барои бачаҳо (Russobit-M, 2001)** - барномаи таълимӣ барои бачаҳои аз 6 то 12-сола мебошад, ки дар он ба бачаҳо лозим меояд, ки гурги пири баҳриро зиёрат кунанд. Машғулиятҳо бо бозиҳо ва супоришҳои рангоранг мегузаранд. Супоришҳои мазкур бо мураккабиҳои гуногун, аз ёфтани вожаҳо дар расмҳо оғоз карда, то гузоштани ҳарфҳои ҳазфшуда дар ҷумлаҳо, таҳия карда мешаванд. Дар курси мазкур низоми рангоранг ва мароқангези баҳогузорӣ барои хонандагони хурдсол вучуд дорад, ки талабагонро барои истифодабарии он боз ҳам бештар ҳавасманд мегардонад. Курс тавре коркард шудааст, ки

онро ба сифати навёдгирҳо барои забони англисӣ (синфи 3) ва идомадиханда (синфи 4) истифода бурдан мумкин аст. Вале аксари супоришҳо ба сатҳи ҳамешагӣ нигаронида шудаанд. Бозиҳои курс ба афзоиши захираи луғавии муҳассилин равона карда шудаанд. Дар барнома 12 бозӣ барои такрор намудан ва ба хотир гирифтани ҷумлаҳо ва вожаҳо ташкил дода шудааст.

5. Story World (Euro talk, 2005) - барнома барои кӯдакони 7 то 10-сола пешниҳод гардидааст. Дар он 8 афсона пешниҳод шудааст, ки ҳар яке аз онҳоро талаба метавонад шунанад, хонад, баъд вазифаҳои бо лексикаи ғаёл марбутро, ки дар афсонаҳои мазкур омӯхта мешаванд, иҷро намояд. Афсонаҳоро силсилаи машқҳои ҳамроҳӣ мекунад, ки онҳо ба ғаёлгардонии маводи лексикӣ нигаронида шудаанд. Интерфейси барнома ба таври кофӣ мурағаб гаронида шудааст, ки барои хонанда дар кор бо дастури мазкур ёрӣ лозим нест. Дар ҷаҳорҷӯбаи барнома низоми шавқовари баҳогузори вазифаҳо коркард шудааст, ки хонандаро барои истифодабарии дастури мазкур водор месозад.

6. Lingva Land - барномаи компютериест, ки имкони шунидани муколамаҳо бо забони англисиро пешниҳод менамояд, то тарҷумаи онҳо шинохта шавад. Ҷама маводҳо мусаввар гардонида шуда, аз ҷониби ҳомиёни забон овоз дода шудаанд. Барномаи мазкур расмҳои пуробуранг ва интерфейси эргономӣ дорад. Курс хонаи виртуалии бозиге дорад, ки ҳафт супориши бозиро таъмин мекунад: қалъа, сайёд, харитаҳо, кроссворд, гулҳо ва наворҳо. Талабаи дар ин ҳуҷраи виртуалӣ ҳузурдошта тавассути микрофон ба саволҳо ҷавоб медиҳад, супоришҳоро иҷро менамояд. Хонанда метавонад талаффузи вожаҳо ва талаффузи онҳоро ба забони англисӣ муқоиса кунад. Дар барномаи мазкур имконияти такрор кардани натавонҳо маводҳои аудиоӣ, балки аниматсия вучуд дорад, ки ба талабагон барои иҷрои супоришҳо суръати худиашонро интиҳоб кардан имкон медиҳад.

Хусусиятҳои хоси барномаи мазкур:

- он наздики 1000 вожа ва 10 муколамаро фаро мегирад;

- дар он 10 мавзӯъ барои таълим (одамон, ҳайвонот, табиат, хона, матаб, варзиш, ғизо, шаҳр, фароғат) вучуд дорад;

- муколамаҳо ва вожаҳо бо расм ороиш ёфта, аз ҷониби ҳомиёни забон овоз дода шудаанд;

- барнома 7 бозии интерактивӣ барои коркарди лексика ва таълими коркарди ҷумлаҳо дар бар мегирад;

- шумо метавонед садои худро дар микрофоне, ки бо динамик барои рушди талаффуз қиёс мешавад, сабт намоед.

7. Tilly's WordFun 1.2 (Oxford University Press, 2007-2008 - барномаи интерактивии таълими забони англисӣ барои кӯдакон, ки дар курсҳои 2 ва 3-и таълим коркард шудааст. Курс ба беҳтарсозии дониши забони англисӣ нигаронида шудааст, дарк ва фарқи овозҳо, фаҳмиши матнҳо ва муоширатро меомӯзонад. Барномаи мазкури интерактивии таълимдиҳанда ба забони англисӣ сохти мавзӯҳои: «Ҳайвонот», «Мактаб», «Ғизо», «Бозичаҳо», «Аъзои бадан»-ро дорад. Барнома ба рушди малакаҳои лексикӣ ва фонетикӣ равона карда шудааст. Хусусияти хоси барнома:

- барнома ба васеъ намудани захираи луғавии хонандагон, инчунин ба беҳтар гардонидани малакаҳои шунид ва талаффуз нигаронида шудааст;

- ҳама маводҳоро ҳомиёни забон овоз додаанд;

- талаба имкон дорад, ки овози худро сабт кунад ва онро бо сабти асосӣ муқоиса намояд;

- мавод тавассути 9 супориш пайгирӣ карда мешавад;

- дар бахши имло тарзи дурусти навиштани вожаҳоро омӯхтан мумкин аст.

8. Enjoy Listening and Playing (Унвон, 2006) - барнома барои КТМ аз ҷониби М. З. Биболетова «**Enjoy English**» таҳия карда шудааст. Мақсади он ташаккулдиҳии малакаҳои шунид ва хониш дар бачаҳо дар заминаи шавқи ниҳонии онҳо мебошад. Машқҳои барномаи таҳсилотии мазкур бо аудио-замимаҳо барои **Enjoy English 1, 2, 3** қисман мувофиқат мекунад. Тазаккур

додан муҳим аст, ки барномаи **Enjoy Listening and Playing** тавре сохта шудааст, ки онро бе китоби дарсӣ ҳам истифода бурдан мумкин аст, яъне онро ба сифати замимаи худомӯзии мултимедиавӣ барои таълими забони англисӣ дар хона ё кор бо ҳама гуна КТМ истифода бурдан мумкин аст.

9. **Doki English (Easy Speak Ltd, 2004)** - барномаи компютериест, ки ба васеъ гардонидани бунёди лексии талабагон нигаронида шудааст. Бо барномаи мазкур кор карда, талабаи мактаби миёна ба мамлакати аниматсиякунонидашуда сафар мекунад, ки дар он ҷо ба қаҳрамонон барои ҳалли вазъиятҳои мураккаб тавассути донишҷӯи забони англисӣ ёрӣ мерасонад. Барнома аз ду қисм иборат мебошад, ки ҳар яки он 14 мавзӯро барои омӯзиш фаро мегирад. Барнома барои овозро сабт кардан ва онро бо стандарт муқоиса намудан, вожаҳоро дар асоси луқмаҳо, ки персонажҳо пешниҳод мекунанд, омӯختан ва танҳо баъди ин супоришҳоро (тестҳоро) иҷро кардан имконият медиҳад. Хусусияти хоси дастури мазкур аз он иборат аст, ки дар олами виртуалӣ ҳузур дошта, хонанда ба ҳолатҳои воқеие, ки дар ҳаёти ҳаррӯза - дар меҳмонхона, дар беморхона, дар боғи ҳайвонот, дар маркази шаҳр, дар метро, дар боғи фароғат, дар тарабхона ва ғайра рӯй медиҳанд, ворид мешавад.

10. **Болек ва Лелек забони англисӣ меомӯзанд (Aidem Media, 2004)**. Барнома барои кӯдакони аз 8-сола боло таъйин карда шудааст. Он бештар аз даҳ дараҷаи мавзӯро таъмин менамояд. Ба тӯфайли иҷрои супоришҳо барои ҳар дараҷа захираи луғавии хонандагон доимо пурра мешавад, малақаҳои талаффуз ва қобилияти истифодабарии вожаҳо дар ҳолатҳои зарурии коммуникативӣ беҳтар мегарданд. Ҳама донишҷӯи бадастовардашуда дар вақти бозиҳои хурд ба қайд гирифта мешаванд.

11. **Дракош ва англисии шавқангез (G.O.G. Games, 2005)**. Барнома ба хонандаи хурдсол ёрӣ мерасонад, ки ӯ малақаҳои лексикӣ ва грамматикӣ худро беҳтар намояд, инчунин малақаҳои шунидро инкишоф диҳад. Бозӣ ба 6 дараҷаи мавзӯӣ тақсим карда шудааст, ки ҳар яке аз онҳо дар худ ҳам тавзеҳи

маводи нав ва ҳам коркарди шакли бозигии онро фаро мегирад. Барнома барои бачаҳои 8-10-сола пешбинӣ карда шудааст. Истифодаи барномаи мазкур дар марҳилаи ибтидоии таълим ва такрори маводе, ки дар давоми соли аввали таълим дарс дода шудааст, самараовар хоҳад буд.

12. **Забони англисӣ аз А то Z (Russobit-M, 2004)** - бозии забонӣ-фарҳангии таҳсилотӣ, ки ба таълимгиранда натавонад барои омӯзиши воҳидҳои нави лексикӣ ва дуруст сохтани ҷумлаҳои англисӣ мадад мерасонад, балки оид ба Британияи Кабир ҳикоя мекунад. Барномаи мазкур бахшҳои аз қабилӣ «Нақлиёт», «Вақт», «Алифбо», «Рангҳо», «Рақамҳо», «Ҳайвонот», «Хонавода», «Аъзои бадан», «Миллатҳо», «Мамлакатҳо» ва ғайра дар бар мегирад.

13. **Алиса. English in Wonderland (New Disk, 2007)** - барномаи интерактивии таҳсилотӣ бо забони англисӣ барои бачаҳои 7-9-сола. Талабагон натавонад бо қаҳрамонони машҳур бозӣ мекунад, ҳамчунин метавонанд аз китоби хуби мазкур бо забони англисӣ порчае бихонанд. Ба тӯфайли барномаи зикршуда талабагон алифбои англисиро меомӯзанд ва бо вожаҳои марбут ба мавзӯҳои умумӣ «Либосҳо», «Рақамҳо» «Номи растаниҳо ва ҳайвонот» ошно мегарданд. Баъди иҷрои ҳар супориш омори таълим дода мешавад, ки падару модарон метавонанд онҳоро пайгирӣ намоянд. Хусусиятҳои хоси барнома:

- аз лиҳози сифати ранг ва иҷро (хуруфоти калон) оличаноб аст;
- мавҷудияти якчанд навъи мураккабиҳо барои хонандагони синну сол ва сатҳи гуногуни донишҳо;
- истифодаи 15 бозии хурд бо дунболагирии сюжет;
- пешниҳоди алифбои англисӣ тавассути расмҳо;
- мавҷудияти бахши лексикаи умумӣ;
- муаррифии луқмаҳои аниматсияшуда ва овозӣ;
- тавҷеҳи хулосаҳои омори таълим;

- пешниҳоди порчаҳои афсона бо имконияти хондан ё шунидани матне, ки ҳомиёни забон овоз додаанд;

14. **Англисӣ барои кӯдакон: олами атрофи мо (Marilex, 2007)**). Барнома барои кӯдакони 6-11-сола таъйин гаштааст. Бар иловаи бахшҳои мавзӯии асосӣ, дар бозии мазкур машқҳо барои рушди қувваи ҳофиза вучуд доранд. Барнома луғати интерактивиро дар бар мегирад, ки бача метавонад ҳар вақти дилхоҳ, ғайр аз мавриде, ки аз тест мегузарад, дархост диҳад.

15. **Тим ва Том: Саёҳат ба Англия (United Soft Media, 2005)**. Барнома барои бачагони 6-11-сола таъйин шудааст. Бахшҳои барномаи мазкур ба барномаи таълими забони англисӣ дар мактаб мувофиқат мекунад, ки ин корро осон мегардонад. Дар ҳар бахш иттилооти лигвистӣ-минтақавӣ оид ба Англия хабар дода мешавад. Кор бо маводи лексикӣ дар шакли бозӣ ва ширкати қаҳрамонони асосии барнома иҷро карда мешавад. Кор натавонанд дар хона, балки дар мактаб ҳам пешбинӣ карда шудааст. Барнома якчанд варианти тестгузариро барои ҳар бахш пешниҳод мекунад, онҳоро чоп карда, дар дарс истифода бурдан мумкин аст, ҳамин тавр шумо метавонед назоратро амалӣ созед.

16. **Саргузашти хирс дар мамлакати забони англисӣ (Dorling Kindersley, 2008)**. Барнома барои бачагони 6-9-сола таъйин гардида, машқҳоеро дар бар мегирад, ки ба афзоиши лексика, беҳтарсозии малакаҳои грамматикӣ, инчунин рушди тафаккури мантиқӣ ва қобилияти шинохтани ашё аз рӯи хусусиятҳо ва сифатҳои он нигаронида шудааст.

17. **Teen Talk English (Young Digital Planet, 2009)**. Барнома барои таълими ҷанбаҳои мухталифи забон ба хонандагони хурдсол таъйин гаштааст. Ҳангоми таълим хонандагон бо вожаҳои нав ва сохторҳои грамматикӣ шинос мешаванд, истифодаи дурусти онҳоро меомӯзанд ва метавонанд тавассути низоми махсус коркардашуда талаффузи дурустро омӯзанд. Барнома аз 80 дарс (16-тои онҳо дарси видеоӣ аст), 570 машқ, 8 навъ бозии хурди таълимдиҳанда иборат аст. Дарсҳои видеоии таълимӣ видеоҳои

аниматсиякардашударо аз ҳаёти Гилберт (қаҳрамони асосӣ), инчунин хонавода ва дӯстонаш фаро мегиранд. Дигар ҳама вазифаҳои минбаъда ба видеоҳои мазкур асос ёфтаанд. Хусусиятҳои хоси барнома:

- методе, ки махсусан барои бачаҳои 8-13-сола коркард шудааст, бо баҳисобгирии шавқу рағбати онҳо ва хислатҳои психологиашон мавриди истифода қарор гирифтааст;

- низоми хуб фикркардашудаи ангега мавҷуд аст;

- бозиҳои хурд, кроссвордҳои гуногун васеъ истифода қарда мешаванд;

- мусаввараҳо, аксҳо ва аниматсияҳои рангоранг ҳастанд;

- луғати дохилӣ сохташудааст;

- дар ҷадвалҳо баҳши грамматикӣ пешниҳод қарда шудааст;

- низоми рейтингӣ пешниҳод қарда шудааст;

- имконияти нодири таҳияи дарсҳои худ аз рӯйи маводҳои курс вучуд дорад;

- интерфейси ҷолиби муосир вучуд дорад;

- дастгирӣ бо забони тоҷикӣ пешниҳод қарда мешавад.

18. Англисии дуруст бе қоидаҳои дилгиркунанда (*Auralog, 2009*).

Барнома барои бачаҳои 6-12-сола пешбинӣ гаштааст. Он ба рушди малакаҳои шунид ва талаффуз нигаронида шудааст. Зимни таълим методи қадам ба қадами омӯзиши нутқи гуфтугӯӣ истифода мегардад: 1) воридшавӣ; 2) фаҳмиш; 3) амалияи гуфтугӯӣ. Барнома 300 соат таълимро таъмин мекунад, ки дар тӯли онҳо омӯзиши 1000 вожа бо талаффузи дуруст қаролат дода мешавад. Чунин таълим дар асоси 1000 бозии шавқовар («Ҳичоҳои фирорқарда», «Ҷуфтҳои хушнуд», «Ибораҳои сеҳрнок», «Ёфтани фарқиятҳо» ва ғайра) таҳия қарда шудааст. Бозиҳо дар 15 категорияи имконпазир ба рушди малакаҳои гуфтор, хониш, имло мусоидат мекунанд. Ғайр аз ин, барнома ба раванд воридсозии 12 филми тасвирӣ: овоздиҳии персонажҳои дӯстдоштаро пешбинӣ менамояд, талаба метавонад талаффузи дурустро балад гардад. Дар барнома караоке мавҷуд аст, ки тавассути он кӯдак метавонад сурудҳои

хандаоварро бо забони англисӣ омӯзад. Афзалияти барнома аз он иборат аст, ки барои идоракунии раванди таълим марказ пешниҳод мекунад: бузургҳои тағйирёбандаро барои фаъолияти таълимии муҳассилин муқаррар намудан, бозиҳо, бахшҳои муайяно хомӯш намудан, речаи таълимро дигаргун кардан мумкин аст; таъсирҳои овозиро ба кор даровардан ва забони ёридиҳандаро (англисӣ/тоҷикӣ) интихоб кардан имкон дорад.

19. Англисӣ барои хонандагони синфҳои 3-4 (Технологияҳои мултимедиаӣ ва таълими фосолавӣ, 2007) - барномаи қулай ва босамар барои омӯзиши мустақилонаи забони англисӣ аз ҷониби талабагони синфҳои ибтидоӣ. Барнома ба концепсияи таълими маҳсулноқ ва интерактивии забонҳои хориҷӣ асос меёбад ва низоми интегралӣ бахшҳои зеринро дар бар мегирад:

- «Гуфтугӯ» - барои инкишофи малақаҳои коммуникатсияи гуфтугӯӣ таъйин гардидааст. Ин ҷо ҳолатҳои гуногун аз ҳаёти воқеӣ пешниҳод карда шудаанд, бахш бо расмҳо ороиш ёфта, ҳомиёни забон овоз додаанд;

- «Луғат» - луғати мусаввар (5450 вожа) барои пурра кардани мунтазами маводи лексикӣ дар вақти гузаштани якчанд давраи таълим: дар ёд доштани вожаҳои нав, коркарди талаффузи онҳо, имло;

- «Грамматика» - лексияҳои видеоӣ оид ба назарияи грамматика бо мисолҳои бешумор, инчунин машқҳои интерактивӣ барои қайди маводи назариявӣ;

- «Фонетика» - китоби ба низом даровардашудаи гиперматнӣ оид ба фонетикаи англисӣ бо мисолҳои овоздодашуда;

- Дарсҳои таҳқиқоти минтақавӣ, матнҳо барои хониш, дастурҳои видеоӣ ва маводҳои маълумотӣ.

20. *Bridge to English* (Интенс, 2008) - барномаи маҷмӯие, ки бахшҳои зеринро фаро мегирад:

- оид ба фонетика - дарсҳо барои омӯзиши транскрипсия ва овозҳои забони англисӣ, бо истисноии имконияти шунидани стандарти талаффуз

коркард шудааст, талаба метавонад овози худро тавассути микрофон сабт намояд ва онро бо стандарт муқоиса кунад, барнома иттилооти бадастомадаро таҳлил мекунад ва пешбинӣ мекунад, агар талаба вожа ё ибораро дуруст талаффуз карда бошад;

- оид ба грамматика - бахши таҳқиқоти назариявӣ бо миқдори зиёди машқҳое, ки барои муттаҳидсозии маводи гузашта мусоидат мекунанд, ҳамроҳӣ менамояд;

- аз мавқеи захираи луғавӣ - дар бахши мазкур луғати нав омӯхта мешавад, рушди минбаъдаи он давом меёбад, бахш бо чуғрофияи минтақавӣ зич робита дорад, чунки иттилооти лексикӣ бисёр вақт бо иттилооти лингвистии фарҳангӣ монанд аст;

- барои шунид - бахши мазкур бо ҳама бахшҳои пешгузашта интегратсия карда шудааст ва фаҳмиши маводеро, ки дар речаи алоҳида шунیدا шудааст, тафтиш кардан мумкин аст.

Барнома шомили ҳам реча барои интихоби бахше, ки талаба онро интихоб кардан мехоҳад, инчунин шомили чувствҷӯии дарсҳоест, ки иттилоот ва супоришҳо барои кулли бахшҳоро дар бар мегирад. Муҳим ин, ки низоми оморӣ ба хонанда барои назорат кардан бар болои таълими ӯ ёрӣрасон мебошад.

21. Профессор Хиггинс (Истра Софт, 1999). Барнома барои ду ҷанбаи омӯзиши забони англисӣ - фонетика ва грамматика таъйин гардидааст. Курси фонетика ба рушди малакаҳои талаффузи дурусти овозҳои англисӣ, хондани транскрипсия ва рушди малакаҳои шунид мусоидат мекунад. Амсилаи грамматика қоидаҳо ва вазифаҳо барои тесткунонии грамматика фаро мегирад, бахши мазкур хеле васеъ аст ва қисми калони грамматикаро дар бар мегирад (он аз ҷаҳорҷӯбаи синфҳои ибтидоӣ берун мебарояд, пас, барои омӯзгор болосохтҳои махсус тақозо карда мешаванд). Барнома низоми дарсбариро таъмин наменамояд, яъне худи талаба мавзӯъ ва супоришҳоро барои кор интихоб мекунад. Азбаски, низоми болосохтҳо барои иҷро на ҳама

вақт фаҳмост, оғози кор бо замимаи мазкур бояд дар синф бо муаллим ташкил карда шавад. Танҳо баъди он, ки талабагон маҷмӯи амалиёти кор бо барнома азхуд менамоянд, метавонанд мустақилона кор кунанд.

22. *Hot Potatoes (University of Victoria, 2012)* - заминаи компютерӣ намояндаи барҷастатарини барномаҳои қабатҳо мебошад. Кори мустақилона бо роҳбарияти мазкур метавонад танҳо баъди маҷмӯи амалиёти кор бо барномаи мазкурро азхуд кардани хонандагони хурдсол иҷро карда шавад. Барнома ба муаллим озодии пурраи амалиёт медиҳад - муаллим метавонад машқҳо, маводҳои тақсимӣ ё бозиҳои интерактивиро оид ба ҳама гуна мавзӯъ таҳия созад. Барнома 6 унсури асосиро дар бар мегирад - сохтани красвордҳо, машқҳо барои интиҳоб аз ҷавобҳои пешниҳодшуда, кушодани ноҳунақҳои мудаввар, мутаносибияти ду қисми ибора ё матн. Дар марҳалаҳои аввал омӯзгор метавонад ба хонандагон иҷрои вазифаҳои дар пешашон гузошташудаи худро (ҳам оид ба грамматика ва ҳам оид ба дигар паҳлуҳои забон) пешниҳод кунад, сипас хонандагон метавонанд тестҳо ва вазифаҳои худашонро таҳия созанд ва тавассути барномаи мазкур кор кунанд, ки ин дараҷаи азхудкунии мавод, инчунин ангезаро хеле афзоиш мебахшад.

Иттилоотро оид ба БТК, ки барои мақсадҳои таҳқиқоти мо хидмат расонд, ҷамъбаст карда, зарур мешуморем, ки барномаҳои мазкурро мунтазам пешниҳод намоем ва зимнан онҳоро бо барномаҳои таҳсилотие, ки барои МИТ лозиманд, ҳамоҳанг созем (ниг. ҷадвали 7).

Ҷадвали 7. Барномаҳои компютерии таҳсилотие, ки барои хонандагони хурдсол ҷиҳати таълими забони англисӣ заруранд

	Намудҳои БТК	Тюторӣ	Бозиҳои таълимӣ	Қабатҳо	Ҷанбаҳои гуногуни забон	Лингвистӣ-мамлакатшиносӣ
1	Lingua Match		X		X	X
2	Spelling Made Easy		X		X	

3	The Sky Pronunciation Suite		X		X	
4	Англисии шавқангез барои бачаҳо		X		X	
5	Story World		X		X	X
6	Lingva Land		X		X	
7	Tilly's Word Fun 1,2		X		X	
8	Enjoy Listening and Playing	X	X		X	X
9	Doki English		X		X	
10	Болек ва Лелек англисиро меомӯзанд		X		X	
11	Дракош ва англисии шавқангез		X		X	
12	Забони англисӣ аз A to Z		X		X	X
13	Алиса. English in Wonderland		X		X	
14	Англисӣ барои бачаҳо: олами атрофи мо		X		X	
15	Тим ва Том: Сафар ба Англия	X	X		X	X
16	Саргузашти хирсак дар мамлакати забони англисӣ		X		X	
17	Teen Talk English	X	X	X	X	X
18	Англисии дуруст бе қоидаҳои дилгирқунанда	X	X		X	
19	Англисӣ барои хонандагони синфҳои 1-4	X	X	X	X	X
20	Bridge to English	X	X	X	X	X
21	Профессор Хиггинс		X	X	X	
22	Hot Potatoes			X	X	

Чунон ки дида мешавад, барномаҳои интихобшуда хусусияти психологӣ доранд ва аксари онҳоро ба якчанд навъи БТК мутааллиқ доништан мумкин аст, ки онҳоро ба таври ниҳойи функционалӣ мекунад. Миқдори бештари барномаҳо мақоми бозиҳои таҳсилотӣ ва тамоюл ба малакаҳои нутқӣ: талаффуз, лексика, грамматика доранд. Гузашта аз ин, дар рӯйхати БТК-и интихобшуда 6 барномаи таълимдиҳанда, 5 барномаи қабат, 8 барномаи забонии фарҳангӣ мавҷуданд.

Дар ҷадвали наватӣ мо дараҷаи мувофиқати барномаҳоро бо принципҳои интихоб (мутаносибан бо ақидаҳои коршиносон) инъикос менамоем (ҷадвали 8).

Чадвали 8.

№ P	Номи барномаҳо	Мувофиқат бо мундариҷа	Ташаккули фарҳанги нутқӣ	Ташаккули фарҳанги забонӣ	Афзоиши бозиҳои таҳсилоти	Мувофиқат бо шавқу завқ	Мувофиқ бо барномаи таълимии заб.англисӣ	Рушди саводнокии ТИК
1	Spelling Made Easy			X		X	X	X
2	Lingua Match	X	X		X	X	X	X
3	The Sky Pronunciation Suite	X	X			X	X	X
4	Англисии шавқангез барои бачаҳо	X	X	X	X	X	X	X
5	Story World	X	X		X	X	X	X
6	Lingva Land		X		X	X	X	X
7	Tilly's Word Fun 1,2	X	X			X	X	X
8	Enjoy Listening and Playing	X	X	X	X	X	X	X
9	Doki English		X	X		X	X	X
10	Болек ва Лелек англисиро меомӯзанд	X	X			X	X	X
11	Дракош ва англисии Шавқангез	X	X			X	X	X
12	Забони англисӣ аз A to Z		X		X	X	X	X
13	Алиса. English in Wonderland	X	X			X	X	X
14	Англисӣ барои бачаҳо: олами атрофии мо	X	X			X	X	X
15	Тим ва Том: Саёҳат ба Англия	X	X	X	X	X	X	X
16	Саргузашти хирсак дар мамлакати забони англисӣ	X		X		X	X	X
17	Teen Talk English	X	X	X	X	X	X	X
18	Англисии дуруст бе қоидаҳои дилгиркунанда	X	X	X		X	X	X
19	Англисӣ барои	X	X	X		X	X	X

	хонандагони синфҳои 1-4							
20	Bridge to English	X	X	X	X	X	X	X
21	Профессор Хиггинс	X		X		X	X	X
22	Hot Potatoes	X		X		X	X	X

Тавре ки аз ҷадвал дида мешавад, БТК-е, ки мо баррасӣ кардем, бештар аз 70 % ба меъёрҳои интихоб мувофиқат мекунад. Истифодаи БТК-и мазкур дар дарсҳо мусоидат менамояд, ки муаллим ангезаи бачаҳоро баланд бардорад, зеро барномаҳои мазкур ба шавқу завқи хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҷавобгӯ мебошанд, ҳамчунин ба рушди саводноки дар соҳаи ТИК мусоидат менамоянд. Қариб ҳама барномаҳо ба мундариҷаи таълим мувофиқат мекунанд, фақат баъзеашон аз ҷаҳорҷӯбаи синфҳои ибтидоӣ берун мебароянд.

Дар давраи минбаъдаи таҳияи рӯйхати БТК вазифаи муайянсозии дараҷаи мувофиқати барномаҳои мазкур бо мундариҷаи қисматҳои КТМ «Забони англисӣ» (English: А. Саидов, З. Расулова) дар пеш гузошта шуда буд. КТМ-и мазкур барои хонандагони хурсоли соли 2-юми таълими забони англисӣ - талабагони синфи 4 пешбинӣ карда шудааст. Интихоб аз он мебоис сурат гирифт, ки маҳз дар давраи мазкури таълим мо бояд кори таҷрибавӣ-озмоиширо иҷро бикунем.

Дар КТМ номи дарс на ҳама вақт мундариҷаи дарси мазкурро дақиқ инъикос менамояд, пас, мо дақиқ кардани онро зарур мешуморем, ки кӯдакон дар ҳар дарс маҳз чиро меомӯзанд. КТМ-и мазкур аз 8 бахши мавзӯӣ иборат аст, ки онҳо дар навбати худ ба дарсҳо ҷудо карда шудаанд.

1. Unit 1. Round-Up lessons (Бахши 1. Такрор) - дар бахши мазкур талабаҳо ҷумлаҳои грамматикӣ ва воҳидҳои лексикӣ, ки дар синфи 3 омӯхта шудаанд, такрор мекунанд.

2. Unit 2. Food (Бахши 2. Ғизо) - талабаҳо мавзӯи «Ғизо, истеъмоли ғизо»-ро меомӯзанд. Аз лиҳози грамматикӣ вақти «гузаштаи сода», феъли «будан» дар замони гузаштаи вақт ва истифодаи зарфҳои «much, many» ва «a lot of» омӯхта мешаванд.

3. **Unit 3. Holidays (Баҳши 3. Идҳо)** - дар дарси мазкур луғати марбут ба мавзӯҳои «Дилхушӣ», «Вақти холӣ», «Ҷойивазкунии бозиҳо», «Варзиш» омӯхта мешавад. Хонандагон иборати «there is\there are»-ро истифода мебаранд, ҳамчунин бо исмҳои ҳисобшаванда ва ҳисобнашаванда ошно мегарданд.

4. **Unit 4. Pets and Other Animals (Баҳши 4. Ҳайвоноти хонагӣ ва дигар ҳайвонот)** - дар дарс аъзои бадан, номҳои ҳайвонот, дар соҳаи грамматика падежи соҳибӣ, ҷонишинҳои соҳибӣ, шумораҳои тартибӣ аз 1 то 100 ва дараҷаи муқоисаи сифат омӯхта мешаванд.

5. **Unit 5. Clothing (Баҳши 5. Либос)** - дарс ба мавзӯи «Либос» бахшида шудааст. Бачаҳо омӯзиши Present Simple-ро идома медиҳанд. Онҳо дараҷаи муқоисаи сифатҳо ва замони ояндаи содара меомӯзанд.

6. **Unit 6. Seasons (Баҳши 6. Фаслҳои сол)** - бахш хурдтарин дар КТМ аст, он ҳамагӣ аз ду дарс иборат мебошад, ки ба хонандаи хурдсол номҳои фаслҳои солро шинос менамояд, инчунин оид ба вазъияти обу ҳаво, ки дар ин ё он вақти фасли сол ба мушоҳида мерасад, ҳикоят мекунад.

7. **Unit 7. The English Year (Баҳши 7. Соли англисӣ)** - талабагон пешояндҳои ҳаракат, обу ҳаво, номи моҳҳоро меомӯзанд. Истифодаи вожаҳои «баъзе, ҳама гуна, не» («some», «any», «no»)-ро меомӯзанд, бо қоидаҳои одитарини ташкилдихии вожаҳо шинос мешаванд.

8. **Unit 8. Nature (Баҳши 8. Табиат).** Дар дарс талабагон бо лексикаи «Табиат» ошно мегарданд, ҳамчунин фарқияти байни ҷонишинҳои ишоратии this\that, these\those-ро баррасӣ мекунанд.

Барзиёдии барнома ошкор аст, ки инро мақсадҳои таҳқиқот асоснок мекунанд. Хонанда барномаҳои дастрасро санҷида, имкон дорад, ки аз рӯйхат маҷмӯи дастрасро, ки бо муқаррароти ангазавии ӯ, дараҷаи азхудкунии забони англисӣ, қобилияти хондан, яъне маҷмӯи комили шароитҳоеро, ки барои муайянсозии комёбии шахсӣ дар омӯзиши забони англисӣ имкон медиҳад, интихоб намояд.

Дар робита бо хулосаҳои баровардашуда, ба зарурати тартибдихии барномаҳо тибқи дараҷаи мураккабӣ омадем. Бо чунин мақсад дар марҳилаи мазкури таҳқиқот барои баҳодихии дараҷаи мураккабии БТК-ҳои интихобшуда чустуҷӯӣҳои кашшофӣ гузарондем. Дар тӯли соли таълимӣ (2016-2017) пешниҳод намудем, ки талабагони синфи 4 барномаҳои таълимро дар раванди кори мустақилона бар болои забон тестгузаронӣ кунанд. Ҳамзамон дар варақҳои таҳхисии махсусан таҳияшуда хоҳиш намудем вақтеро, ки талабагон барои супориш сарф карданд, дараҷаи қаноатмандӣ аз кор, мавҷудият/номавҷудии зарурати бо барнома кор оғоз карданро нишон диҳанд.

Маълумотҳои бадастомада нишон медиҳанд, ки БТК-ҳои интихобкардашуда аз лиҳози дараҷаи мураккабии истифода ва мундариҷаи онҳо тафовут доранд ва ин аз он гувоҳӣ медиҳад, ки зимни истифода таҳияи хатҳои ҳаракати инфиродан муайяни фаъолияти таълимӣ барои хонандагоне, ки забони англисиро меомӯзанд, иқонпазир мегардад. Диверсификатсияи барномаҳо ба хонандагон имкон медиҳад, ки мавқеи субъективии худро интихоб ва татбиқ намоянд, қарори мустақилонаро, ки ба технологияи сохташуда натиҷаи тарбиякунанда ва инкишофдиҳанда мебахшад, қабул кунанд.

Ҳамин тариқ, оқибат мо ба хулосае омадем, ки дар миёни барномаҳои бешумори таълими компютерӣ барномаҳоеро ҷудо кардан мумкин аст, ки барои а) хонандагони хурдсол, б) баланд бардоштани азхудкунии забони англисӣ, в) бо дарназардошти хислатҳои инфиродии талабагон таъйин гардидаанд. Дар баҳши минбаъда метод, принцип ва тарзҳои, ки амалигардонии дастгирии компютериро барои таълими забони англисӣ барои хонандагони синфҳои поёни дастгирӣ менамоянд, мавриди баррасӣ қарор мегиранд.

2.2. Метод, принцип ва воситаҳои дастгирии компютери таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ

Дар чаҳорчӯбаи ҳалли проблемаи бахш, ки дар номи он тавҷеҳ дода шудааст, вазифаҳои зерин ҳал карда мешаванд:

1. Ошкор намудан ва тавсиф кардани принципҳои асосии таҳсилот, ки барои татбиқи ДК заруранд.

2. Муайянсозии маҷмӯи методҳое, ки бо татбиқи дастгирии мазкур вобастаанд.

3. Ошкор кардан ва омӯхтани методҳое, ки имкон медиҳанд барномаҳои таълим бо компютер ба таълими забони англисӣ ворид карда ва бо ҳамин МИТ фароҳам оварда шавад.

4. Дар нақшаи умумӣ пешниҳод кардани технологияи интегралӣ дастгирии компютери раванди таълими забони англисӣ.

Дар адабиёти илмӣ принципи таҳсилот ҳамчун «принсип, қонуниятӣ бунёдӣ, ки низомии таълими субъект бояд мувофиқи он амал кунад ва инкишоф ёбад», муайян карда шудааст [39, с. 139].

Қоидаҳои мазкур аз рӯи моҳияти худ устувор нестанд, пас, бо мурури замон онҳо ба дигаргунӣҳои ҳам сифатӣ ва ҳам миқдорӣ тағйир меёбанд. Тағйироти мазкурро коркарди методология ҳамчун илм, инкишофи илмҳои ба ҳам наздик, инчунин тағйироти шароитҳои таълим ва омилҳое, ки дар бахши 1.1 баррасӣ гардидаанд, дар он ҷо тамоюлҳои асосии муайянкунандаи ислоҳоти таълими муосири забони англисӣ - тамоюлҳои иттилоотикунонӣ ва компютерикунонӣ муқаррар карда шудаанд. Тамоюлҳои мазкур зарурати марҳилаи аввалияи таълими ЗА-ро барои хонандагони хурдсол дар муҳити ғайрзабонии таҳсилотӣ-иттилоотӣ ба амал овардаанд. Маҳз воқеиятҳои мазкур имкон медиҳанд тасдиқ намоем, ки мутобиқати муайяни принципҳои таълим, мутобиқати онҳо ба тамоюлҳои наватарини таҳсилотӣ зарур аст.

Айни ҳол дар илми муосир се принципи асосӣ ҷудо карда мешавад: умумидидатикӣ, умумиметодологӣ ва методҳои хусусӣ. Гурӯҳҳои мазкур бо

тартиби табақотӣ, аз умумӣ ба мушаххас, чой гирифтаанд. Принсипҳои мазкурро зимни баррасии онҳо тавассути дидгоҳи ДК баррасӣ мекунем.

Принсипи шуурнокӣ. Принсипи мазкур мустақиман бо иҷрои амалиёте вобастагӣ дорад, ки онҳо ба ҳалли вазифаҳои маъмули коммуникативӣ, фаҳмиши моделҳои нутқии дар раванди коммуникатсия истифодашаванда, инчунин фаҳмиши хусусиятҳои хоси фарҳангии забони мавриди омӯзиш мусоидат менамоянд. Он чӣ, ки ба ДК ва воридсозии хонандаи хурдсол ба МИТ дахл дорад, принсипи мазкур функцияи нав - истифодаи бошуурокаи БТК-ро соҳиб мегардад: хонандаи хурдсол барномаеро аз рӯйхати пешниҳодкардаи муаллим, ки бошуурокаи барои ба даст овардани мақсадҳои ба миён гузошташуда - ташаккулдиҳии СМК истифода мегардад, интиҳоб мекунад. Беш аз ин, ӯ бошуурокаи ба МИТ ворид мешавад ва ҳама асбобҳои имконпазиреро, ки муҳити мазкур ба ӯ пешниҳод месозад, истифода мебарад.

Принсипи дастрасӣ. Принсипи мазкур ба қоидаи «аз сода ба мушкил» асос ёфта, пешбинӣ менамояд, ки дар ДК афзоиши тадриҷии мушкилот сурат мегирад, маҳз аз рӯйи ҳамин принсип пайдарҳамии шиносии хонандагон бо БТК муайян карда мешавад. Марбут бо ин, мушкилот рафъ карда мешаванд, раванди таълим бо лавозимоти иловагии дарсӣ душвор гардонида нашудааст, истифодаи БТК аз мавқеи муттасилии омӯзиши мавод ва ташаккули қисматҳои СМК асоснок мебошад.

Принсипи илмӣ будан. Он истифодаи танҳо БТК-ро бо мувофиқати комёбиҳои охирин дар соҳаи: а) лингвистикаи дидактикии компютерӣ, б) технологияҳои нави таҳсилотӣ ва в) омӯзиши забон ҳамчун объекти азхудкунӣ пешбинӣ мекунад.

Принсипи фаъолиятнокиӣ. Принсипи мазкур дар раванди дар амал татбиқсозии ДК истифодаи вазифаҳои эҷодкоронаро талаб менамояд, ки онҳо равандҳои фикрии талабагонро фаъол мегардонанд, ҳамчунин фаъолияти нутқии онҳоро таҳрик ва ангежа медиҳанд.

Принсипи мақсаднокии тамоюли шахсият ва принсипи фаъолияти асосҳои таълим. Принсипҳои мазкур ба он равона карда шудаанд, ки раванди таълим ба рушди шахсияти хонанда майлон дода шавад, қобилиятҳои нутқии ӯ беҳтар карда шаванд, субъективият ва мустақилияти ӯ инкишоф ва намоиш дода шавад, фардияти ӯ ба ҳисоб гирифта шавад. ДК барои ба толибилм пешниҳод кардани озодии интихоб, эҷод ва мустақилият таъйин гардидааст.

Чунин принсипҳо, аз қабилӣ табиатфаҳмӣ, мухторияти хонандаи мактаб, муносибати тафриқавӣ ва инфиродӣ, тамоюли иҷтимоӣ ҳам ба таҳсилоти хонандагони хурдсол таъсири калон мерасонад. Принсипҳои мазкур, ба ақидаи А. А. Миролубов, як қисми принсипи таълими дорой тамоюли шахсият мебошанд [95, с. 464]. Ҳар яке аз онҳо ба раванди таълим қисматҳои заруриро барои маҳорати сифатии ЗА ворид месозанд. Принсипҳои мазкур ба як воҳиди ягона муттаҳид шуда, барои баландбардории нақши кори мустақилона, таъминсозии истифодаи дурусти технологияҳои нав дар таълим ва ҳоказо мадад мерасонанд.

Ба баррасии принсипҳои умумӣ рӯҷӯ намуда, бояд гуфт, ки онҳо аз бисёр ҷиҳат бо хусусияти хоси фанни ЗА, инчунин ҳамкориҳои методология бо илмҳои мучовир - лингвистика ва психология муайян карда мешаванд. Ба дунболи А. А. Миролубов, мо танҳо принсипҳоеро, ки то имрӯз оӣ аз шакку шубҳаанд, баррасӣ мекунем.

Принсипи тамоюли коммуникативӣ барои равиши кулли ҷараёни таълим оид ба ташаккули малақаҳои коммуникатсионӣ дар ЗА ҷавобгӯ мебошад. Ба ҳисоб гирифтани принсипи мазкур ба муайянсозии мақсади таълим, интихоби мундариҷаи таълим, инчунин интихоби методҳо ва тарзҳои таълим ва мониторинги дараҷаи ташаккули салоҳияти коммуникативӣ таъсир мегузорад. Мундариҷаи принсипи мазкурро дар шароитҳои таълими хонандаи хурдсол бо ёрии ДК акс кунонда, барои қисматҳои ҳамоҳанги мазкур талаботи бунёдироо тавҷеҳ кардан мумкин аст: онҳо бояд тамоюли коммуникативӣ дошта бошанд. Бо БТК кор карда, талаба бояд раванди муоширати шифоҳӣ ва хаттӣ бо забони

англисиро тақлид намуда, ба муҳити атроф ворид шавад, ки ҷустуҷӯҳои мустақилонаи ӯро ба муоширати асли наздик мекунад. Зикр кардан муҳим аст, ки принсипи коммуникативият низ тавассути ДК ва ба тӯфайли он, ки барномаи компютерӣ метавонад ва бояд ҳамчун як навъ «шарик» барои муошират пазируфта шавад, таъмин карда мешавад.

Принсипи така ба забони модарӣ одатан ба рафъсозии монеаҳо (интерференсия) тамоюл дорад. Дар айни замон муқоисаи сохтор ва шакли ду забон - модарӣ ва хориҷӣ на ҳама вақт ба азхудкунии мавод таъсири мусбат мерасонад, алаҳусус дар давраҳои аввал, ки талаба кӯшиш мекунад айниятҳоро қариб бо ҳар зуҳуроти нав дар ЗА ва забони модарӣ (ЗМ) ҷалб созад. Дар робита бо он ҷӣ, ки гуфта шуд, истифодаи ДК бояд фаҳмой дар таҳияи супоришҳо, интихоби мавзӯҳо, тартиб додани таъйиноти грамматикӣ ва истифодаи феҳрастҳоро чунон пешбинӣ кунад, ки маводи талабгори муқоиса ҳам моҳиятан ва ҳам аз мавқеи сохт шоиста бошад.

Принсипи таълими тафриқавии маводи забонӣ дар вобастагӣ аз мақсади азхудкунии он тибқи мақсади ҳазми он ба ғояе асос дорад, ки барои истифодаи мавод дар дарҳости шифоҳӣ як қатор донишҳо ва малакаҳоро, ки аз нутқи барои шунид ва фаҳмиши матни хатгӣ зарур фарқ доранд, талаб карда мешаванд. Он ҷӣ, ки ба ДК дахл дорад, ин чунин маъно дорад, ки аз мавқеи муҳтаво барномаҳои таълими компютерӣ бояд ба тафриқаи талабагон бо мавод барои таҷдиди шифоҳӣ ва хатгӣ, барои истехсол ва қабул нигаронида шуда бошанд.

Принсипи таълими ҳамбаста ва мувозии навъҳои гуногуни фаъолияти нутқӣ мегӯяд, ки навъҳои мухталифи фаъолиятмандии нутқӣ бояд натавонанд ҳамчун вазифаи таълимӣ, балки инчунин ҳамчун воситаи таълим амал кунад. Он ҷӣ, ки ба ДК дахл дорад, он пешбинӣ мекунад, ки БТК-и ба рушди малакаҳо дар соҳаи як навъи фаъолияти нутқӣ тамоюлдошта бояд ба дигар маҳоратҳои нутқӣ асос ёфта бошанд. Ҳамзамон, вобастагии мутақобилаи қисматҳои СМК-ро аз мавқеи тобеияти ҳамдигарии «воситаҳои мақсаднокӣ»

ба ҳисоб бояд гирифт: масалан, салоҳияти забонӣ дар синфҳои ибтидоӣ мақсади мустақилона боқӣ монда, ҳамчун воситаи ташаккул ва рушди нутқ тафсир бояд кард ва муносибатҳои мазкури тобеияти ҳамдигарӣ бояд зимни истифодаи БТК ба назар гирифта шаванд.

Дар миёни принципҳои хусусӣ-методологии, ки барои амалисозии ДК муҳиманд, принципи асосӣ дастгирии раванди таълим аст. Принципи мазкур асоси вазифаи ДК, маҳз фароҳамоварии шароитҳо барои ҳамкориҳои бемонетаи талаба бо МИТ, бо муаллим ва дигар талабагонро ошкор мекунад. Мувофиқи принципи мазкур, ДК ба хонанда интихоби таҳсилоти пешниҳод карда, ба кори мустақилона, фикрронӣ ва ҳамкорӣ дар муҳит тавачҷуҳи махсус дода, дастгирии талабаро дар ҷодаи таълими ЗА таъмин месозад.

Дар синфҳои ибтидоӣ барои талаба имкони татбиқгардонии мавқеи субъективии худро дидан, ҷиҳати қабули қарорҳо ёрӣ расондан, талабагонро барои мушоҳида кардан, фикр рондан, мустақилона хулоса баровардан, инчунин онҳоро дар ҷустуҷӯи мустақилонаи иттилоот ҳавасманд гардонидан муҳим аст. Принципи тамоюли мавзӯи ДК чунин имкониятро ба хонандагон медиҳад.

Принципи барзиёдӣ, ки тибқи он ДК бояд вазифаҳои (машқҳои) ҳам таълимӣ ва ҳам эҷодкоронаро, ки миқдори онҳо набояд аз маҷмӯи ҳадди ақали муқарраркардаи китоби дарсӣ зиёд бошад, муҳим аст. БТК-ҳо бояд иттилоотро низ, ки хусусияти барзиёд будан дорад, пешниҳод кунанд, ки ин имкон медиҳад имкониятҳо, талабот ва қобилиятҳои муҳассилин ба таври ниҳой ба ҳисоб гирифта шаванд.

Низоми ташкилдошуда муайянсозии маҷмӯи методҳои таълим, методҳои фаъолият (фаъол будан)-ро, ки бадастоварии мақсадҳоро ба дараҷаи баландтарин таъмин мекунанд, талаб менамояд [31, с. 255].

Ҳамин тавр, барои ташкили дастгирии компютерии раванди таълими ЗА истифода бурдани кулли методҳои номбаршуда лозим аст. Ҳамзамон дар

муносибат бо ДК методҳо ба гунаи махсус гурӯҳбандӣ мешаванд, ба ҳам меомезанд ва бо якдигар ҳамкорӣ мекунанд.

Ҳамгирӣи методҳо дар сатҳи «намоиш» ба амал меояд. Омехташавии методҳои мазкур муносибати мусбатро ба истифодаи компютер бо мақсадҳои марбути азхудкунии забони англисӣ таъмин мекунад. Пас, методи мазкур дар марҳилаи ангешишдиҳандаи технологияи дастгирии компютери таълими забони англисӣ афзалият пайдо менамояд.

Барои дар амал татбиқ кардани тавсияҳои стратегии методҳои мазкур тарзҳои зерин лозиманд:

Сухбат (гуфтугӯ) - ин метод зарур аст, чунки хонандагони хурдсолро ба раванди муоширати шифоҳӣ ворид гардонид, муаллим метавонад ба онҳо моҳияти истифодаи ДК-ро фаҳмонад ва зимнан ҳама авлавиятҳои кор бо чунин ҳамоҳангиро таъкид кунад. Ба тӯфайли методикаи мазкур муаллим метавонад мақсади истифодабарии ДК-ро фаҳмонад. Сухбат метавонад ҳам дар синф ва ҳам дар вақти фаъолияти махсусан ташкилдодаи берунасинфӣ (масалан, иди «EnglishinmyComputer») иҷро карда шавад. Шакли гуфтугӯ метавонад гуногун бошад: гурӯҳӣ ё инфиродӣ, расмӣ ё ғайрирасмӣ.

Намунаи мундариҷаи сухбатро бо хонандаи синфи 4 меоварем.

Салом, бачаҳо, имрӯз ман мехоҳам ба шумо оид ба барномаҳои компютери, ки барои азхудкунии забони англисӣ мадад мерасонанд, нақл кунам. Ҳамаи шумо чӣ будани компютерро медонед, шумо онро дар дарсҳои информатика истифода мебаред, ба бозиҳои хонагӣ шугл меварzed, мултфилмҳо тамошо мекунед. Ягон кас аз байни шумо компютерро барои омӯзиши забони англисӣ ё дигар фан истифода бурдаст? Не? Ман ба шумо ҳикоя мекунам, ки ин корро чӣ тавр бояд кард ва чаро компютерро истифода бурда, шумо метавонед забони англисиро беҳтар ва зудтар омӯzed.

Дар айни замон бисёр барномаҳои компютери ҳастанд, ки тавассути онҳо шумо ҷанбаҳои забони англисиро дар хона меомӯzed. Барномаҳои компютериро дар хона истифода бурда, шумо метавонед вожаҳои навро ёд

гиред, талаффузро таҷриба намоед, малакаҳои худро оид ба грамматика тақомул диҳед, саргузаштҳо ва ҳикояҳои шавқангезро хонед. Бо замимаҳои компютери кор карда, шумо дар бозиҳои мароқовартарин иштирок мекунед, ба мамлакатҳои пурмуъҷиза бо ҷаҳрамонон сафар мекунед, оид ба фарҳанг, таърих ва маишати мамлакати забони мавриди омӯзиши бисёртар хоҳед донист. Мо бозикунон дуруст хондан, навиштан ва талаффуз кардани вожаҳои англисӣ, аз хусуси худ, ҳайвоноти хонагӣ, таомҳо, бозиҳо, китобҳо, филмҳо ва мултифилмҳои дӯстдоштаи худ ҳикоят карданро меомӯзем. Барномаҳои мазкур ба шумо барои меъёрҳои коммуникатсияи дар мамлакатҳои бо забони англисӣ пазируфташуда иҷро намуда, дуруст муошират кардан ёрӣ мерасонад.

Баъд ман ба шумо оид ба барномаҳое, ки дар ояндаи наздиктарин бо онҳо кор хоҳем кард, нақл менамоем. Дар тӯли 3 моҳ мо бо зиёда аз 10 барнома кор мекунем. Барои мо истифодабарии барномаи мазкур ва ба онҳо монандро омӯختан муҳим аст. Ин барои он зарур мебошад, ки шумо худатон барномаҳои таълимиро дар вақти таътил ё дар синфҳои болоӣ истифода бурдан битавонед ва ин ягон душворӣ намеорад. Имрӯз мо хоҳем донист, ки барномаи Tilly's World Fun-ро чӣ тавр истифода бурдан мебояд...

Дар миёни ҳама барномаҳое, ки дар синфҳои ибтидоӣ бо методи «намоишдиҳӣ - фаҳмондан» амалӣ карда мешаванд, тарзи «афсона» ё «саргузашти проблемавӣ» вучуд дорад. Дар мавриди мазкур хонандаи хурдсол ба саргузашти бофтаи муаллим ворид мегардад, ки дар он персонажҳои зиёди шавқангез, ҳодисаҳои шадид ва суръатнок майдони калоне барои истифодаи вазифаҳои интерактивӣ мешаванд, ки онҳо барои ҷалби тавачҷуҳи кӯдакон мадад мерасонанд. Якҷоя бо методҳои мазкур тарзи аудиовизуалӣ ё визуалиро (вобаста аз таҷҳизот) тавассути чопкунӣ ё проектор истифода бурдан мумкин аст ва рӯнамоиро нишон дода, омӯзгор натавонад ба талабагон вожаҳоро мефаҳмонад, балки инчунин порчаҳои барномаҳои рангорангро, ки талабагонро ҷалб месозад ва ангегашонро таҳрик медиҳад, намоиш медиҳад.

Мисоли саргузашти проблемави ро меорем.

Салом, бачаҳо, имрӯз ман вақте ба синфи шумо меомадам, дӯсти болдорам Тилли ба ман занг зад. Воқеан, ин парандаҳо кистанд? - Дуруст, пас, ӯ ҳақиқатан ҳам меҳаҳад номҳои аъзои баданро бо забони англисӣ фаҳмад, аммо ӯ инро намефаҳмад. Биёед ҳамаамон ба ӯ имрӯз ёрӣ расонем. Барои ин корро кардан мо бояд ба мамлакати муҷизаноки ӯ равон гардем ва ҳикоя кунем, ки аъзои бадан ба забони англисӣ чӣ гуна талаффуз карда ва навишта мешаванд. Барои он, ки ба мамлакати муҷизанок ва мароқангези Тилли равем, мо бояд аввал компютерҳоро ба кор дарорем ва барномаи Tilly's World Fun-ро кушоем...

Барои он, ки раванди «намоиш додан - фаҳмондан» тезонида шавад, муаллим метавонад аз вазифаи эҷодкорона истифода барад. Методи мазкур метавонад ҳама гуна саргузаштро фаро гирад, масалан:

Тасаввур кунед, ки шумо ба сайёраи дуре парвоз кардед, ки дар он ҷо аҳли сайёраи бегона умр ба сар мебаранд. Онҳо таҳсилро хеле дӯст медоранд, аммо намедонанд, ки чӣ тавр забонҳои хориҷиро беҳтар омӯختан мумкин аст. Ба онҳо мадад расонда, нақл кунед, ки вақте забони англисиро меомӯзед, чаро шумо барномаҳои компютериро истифода мебаред.

Методи мазкур ба хонандагон барои зуд ҷавоб додан ба ин савол ёрӣ мерасонад: чаро барномаҳои компютериро истифода бурдан ва раванди гузариш аз давраи муқаддимаӣ ва давраи дуҷум - «фаҳмондан/ташқилдиҳии тафаккури худӣ» зарур аст? Дар давраи мазкур хонандагон бо барномаҳои таълими компютерӣ, ки барои мушоҷаи раванди таълими забони англисӣ таъйин гардидаанд, шинос мешаванд. Методи мазкур мундариҷаи асосии марҳилаи иттилоотии технологияи дастгирии компютериӣ раванди таълим ба забони англисӣ мебошад.

Фаҳмонидан ва фикр рондан ҳамчун методҳо бо мадади як қатор тарзҳо дар амал ҷорӣ карда мешаванд:

1. Тарзи фаҳмонидан ба суҳбат хеле монанд аст, бо тафовути ягонае, ки фаҳмондан метавонад дар шакли қоида, дастур сурат гирад. Тавсияҳои зерин метавонанд ба сифати қоидаҳо хидмат кунанд:

Салом, бачаҳо, имрӯз мо бо барномаи компютери «Англисӣ аз А то Я» ошно мегардем. Акнун мо барномаро бо шумо оғоз мекунем, тавачҷуҳ намоед, ки ҳангоми воридшавӣ ба барнома дар пеши назаратон равзанае падид меояд, ки шумо бояд дар он истифодабарандаи навро таҳия кунед. Дар ин равзана шумо номи худро бо забони англисӣ менависед, баъд тугмаи «Бакорандозӣ»-ро пахш мекунед. Ба барнома ворид гардида, мо ба Лондон рафта мерасем. Он ҷо мо агенти махфиро мунтазир мешаваем, вай иттилооти муҳимро оид ба он ҷамъ меорад, ки навъҳои гуногуни нақлиёт ба забони англисӣ чӣ тавр номида мешаванд. Барои ба вай мадад расондан, ки тарзҳои нақлиётро фаҳмад, тугмаи чапи мушакро дар қасқон пахш кунед. Баъд шумо дар назди худ пули дарёи Темзаро мебинед. Дар болои пул дигар навъи нақлиёт пайдо мешавад ва шумо бояд вожаи дурустро бо ёрии мушак аз тарафи рост интихоб намоед...

Хонандагон бо барномаи таҳсилотӣ шинос мешаванд, инъикос менамоянд, бо дигар маҳсулоти барномавӣ муқоиса мекунанд, майлони барномаро барои ба даст овардани мақсадҳои муайяни таълими ЗА мефаҳманд. Ба туфайли муштараксозии мазкури методҳо талабагон донишҳои барои азхудкунии ДК заруриро ҳосил менамоянд.

2. Тарзи алгоритмикунонӣ талабагонро ба алгоритми кор бо БТК-и мушаххас шинос мегардонад. Мисол меорем:

TeenTalk-ро бо забони англисӣ ба кор дароред. Дар равзанаи пайдошуда ному насаби худро ворид созед. Баъд дараҷаи дуоми мураккабро интихоб кунед. Тугмаи «Бакорандозӣ»-ро пахш намоед. Дар барномаи кушодашуда баҳши «Мундариҷа»-ро интихоб кунед, дар он мо Воҳиди 1, Дарси 1-ро меёбем. Тугмаи таҷдид ва аломатчаи поёнро пахш кунед. Баъди он, ки мо нутқи писарбачаро шунидем ва хондем, рақами «як»-ро пахш менамоем.

Намунаи кори дар пеш истодаро аз назар гузаронда, мо вақтеро интихоб мекунем, ки дар давоми он вожа (дараҷаи мураккабӣ) намоён мешавад. Ва ба кор шурӯъ кунед: ибораро гӯш кунед, бубинед, ки он чӣ тавр навишта шудааст ва клавиатураи равзанаи махсусро истифода бурда, бо он ибора бозӣ кунед...

Дастур барои вазифаи мазкур метавонад ҳамчун стандарт гуногун бошад - ба дӯсте, ки дар дарс хузур надошт, мадад расондан ва ба ӯ нақл кардан, ки бо барномаҳо чӣ тавр кор кардан лозим аст, вале аҳли сайёраи бегона аз аҳли Замин ҳама дастурамалро оид ба истифодаи барномаҳои компютерӣ дуздидаанд, шумо ягона касед, ки онро дар ёд дорад, он дастурамалро пурра месозад ва ба одамон дар сайёраи маҳбубашон ёрӣ мерасонад. Ҳайат аз муаллим вобаста аст.

3. Тарзи «Ба дӯстат фаҳмон» (таълими мутақобила) - шакли таълими дутарафа.

Барои он, ки методи мазкур истифода бурда шавад, хонандагон метавонанд ба ду гурӯҳ муттаҳид гарданд: як гурӯҳ бо барномаи Bridge to English кор мекунад, гурӯҳи дуюм кор намекунад.

Салом, бачаҳо, имрӯз дарси мову шумо гайриодӣ мебошад. Талабагони гурӯҳи дуюм бо барномаи «Бриҷ» бо забони англисӣ тӯли ҳафтаи охир кор мекунанд. Вазифаи шумо аз ин иборат аст: шумо бояд ҷуфт-ҷуфт шинед, як хонанда аз гурӯҳи якум, як хонанда аз гурӯҳи дуюм. Хонандаи гурӯҳи якум бояд ба ҳамсинфи худ фаҳмонад, ки чӣ бояд кард, то кор бо барномаи компютери мазкур оғоз гардад. Фаҳмондан зарур аст, ки чӣ тавр барномаро ба кор даровардан лозим, чӣ тавр истифодабарандаи навро таҳия кардан лозим, чӣ тавр дараҷаи мураккабиро интихоб кардан, чӣ тавр дарси зарурӣ, бахши заруриро интихоб кардан лозим аст. Сипас ҳикоя кардан мебояд, ки чӣ тавр лугат, феҳрастро истифода бурдан ва чӣ тавр натиҷаҳои вазифаро дидан лозим аст...

4. Тарзи «Барномаро ёб» (чустучӯйи мустакилона) - кори бача оид ба интихоби барномаи дуруст барои коркарди маводи дуруст.

Бачаҳо, ба наздикӣ мо бо якчанд барномаи компютерӣ кор кардем, ки ҳар яке аз онҳо ба омӯзиши грамматика, талаффуз, захираи луғавӣ, хониш, фарҳанг ва тарзи зисти одамон дар мамлакати забони мавриди омӯзиши нигаронида шуда буд. Тамғаҳои ҳамаи ин барномаҳо дар мизи кори шумо истодаанд. Вазифаи шумо интихоб кардани барномаи нисбатан мувофиқтар барои кор бо зухуроти грамматикӣ мебошад... Он гоҳ барномаеро интихоб кардани шумо лозим аст, ки он ба шумо чӣ гуна беҳтар талаффуз кардани вожаҳоро меомӯзонад...

Марҳилаи таълим бо истифодаи ҷаблонҳои методҳои «ташкилдиҳии таълим» тавсиф карда мешавад. Давраи мазкур ба хонандаи хурдсол барои бо ДК оғоз намудани кор мадад мерасонад. Як қатор машқҳо, ки дар давраи мазкур мавриди истифода қарор мегиранд, ба худ тасаввур кунед.

Машқҳои омодагӣ. Дар машқҳои мазкур омӯзгор аёнӣтар тавасути тахтаи интерактивӣ ё экрани проектор ё маводи тақсимкунанда (вобаста аз таҷҳизоти ҳуҷраҳои синф) истифода бурда, ба хонандагони хурдсол нишон медиҳад, ки чӣ гуна корро бо ДК оғоз бояд кард. Омӯзгор замимаро дар компютери худ мекушояд, бо ёрии проектор ҳама чиро, ки дар компютер воқеъ мегардад, дар экран инъикос мекунад, бачаҳо тамошо мекунанд ва барномаҳои навро меомӯзанд, аҳамияти онҳоро барои азхудкунии забони англисӣ дарк менамоянд. Дар навъи мазкури машқҳо омӯзгор принципи иҷрошавандагиро истифода мебарад, аввал ба намоиши машқҳои содатарин шурӯъ менамояд, танҳо баъд ба машқҳои нисбатан мураккаб мегузарад. Мақсади ин машқҳо асосҳои тамоюлӣ барои ҷаблонӣтаро ташкил додан, ангезаи мусбатро ба вучуд овардан, пешбиниро ҷаблон гардонидан, ҳаёлот ва шавқу рағбати талабагонро ҷалб намудан мебошад.

Хусусиятҳои хоси машқҳои мазкурро дар мисоли истифодаи барномаи «Boleki Lelek Learn English» нишон медиҳем.

5. Ба ман пайравӣ кунед, барномаи «Volekva Lelek Learn English»-ро кушоед. Шумо киро дар экран мебинед? (Расми 1) Рамзҳоро тасвир кунед. Ёбед, номи онҳо чист? Онҳо дӯсти ҳамдигаранд?

Расми 1

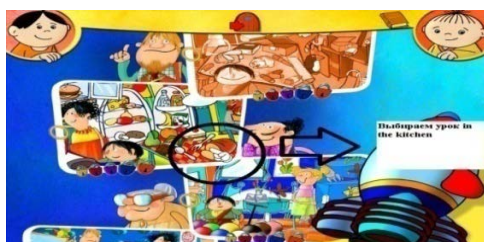
2. Ба аҳли сайёраи бегона ном гузored. Ба худ тасаввур кунед, ки ин чӣ гуна сайёра аст. Ба сайёра номи англисӣ монед.

3. Шумо чӣ фикр дored, персонажҳои барнома чӣ кор хоҳанд кард? Мақсади онҳо чист? Ба кӣ ёрӣ лозим аст?

4. Кадом вожаҳои англисиро онҳо бо аҳли сайёраи бегона гуфтанишон лозим аст?

5. Доирачаи бунфирангро паши кунед. Тасмим гиред, ки ба куҷо аввалин шуда рафтан мехоҳед, то ба сокини сайёраи бегона мадад расонед. Интихоби худро фаҳмонед.

Расми 2

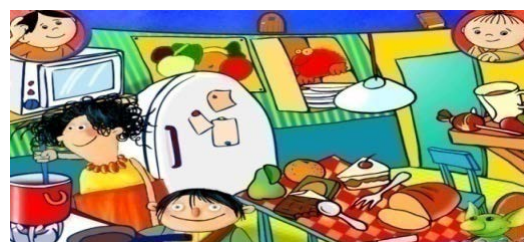

6. Вожаҳоero оид ба он ёбед, ки кадом мавзӯ лозим мешавад, то шумо ба сокини сайёраи бегона мадад расонед? (Расми 2).

7. Кадом вожаҳоро шумо аллакай медонед? Ва кадом вожаҳоро дар лугат ёфтанишон лозим аст?

8. Барои ба сокини сайёраи бегона гизо додан кӯшида, ба вай маҳсулоти гуногунро пешкаш намоед (Расми 3). Барои ин ифодаи: ин/онҳо мебошандро

Расми 3

истифода баред. Ҳар ҷавоби дуруст ба шумо бонус медиҳад. Биозмод, вагарна сокини сайёраи бегона гушна мемонад.

Машқҳои тақлидӣ - баъди он, ки давраи аввал ба охир мерасад, талабагон мустақиман ба машқ сар мекунанд. Муаллим дар компютери худ ба талабагон нишон медиҳад, ки чӣ тавр бо БТК-и муайян кор бояд кард, талабагон аввал, бо истифодаи техникаи вобастагӣ аз фаҳмой, вожаҳои калидӣ, моделҳо, нақшаҳои дар барнома дастрас, амалиёти асосиро баъди муаллим такрор менамоянд. Машқҳои мазкур ба баландбардории ангега, ба вучуд овардани эҳсоси иҷрошавандагӣ ва аҳамиятнокии истифодаи БТК, фаҳмиши мақсадҳои фаъолияти онҳо зимни интихоби барнома, бахши барнома, вазифаҳои марбут бо азхудкунии забони англисӣ нигаронида шудаанд. Яке аз муҳимтарин мақсадҳои машқҳои мазкур ба амал татбиқ гардонидани фаҳмиши он аст, ки технологияи компютерӣ нафақат барои дилхушӣ, балки ҳамчунин барои истифода дар раванди таълим вучуд дорад.

Машқҳои тақлидӣ ба якчанд навъ ҷудо мешаванд. Навъи якум бо такрори давра ба давра (алгоритмикунонӣ) тафтиш карда мешавад. Дар машқҳои мазкур бачаҳо амалиёти муаллимро назора мекунанд ва машқро якҷоя қадам ба қадам иҷро менамоянд. Дар мисоли барномаи «Пул ба англисӣ» («BridgetoEnglish») хусусиятҳои хоси кор бо чунин навъи машқҳо нишон дода мешаванд. Вазифаеро, ки бо омӯзиши миллатҳо вобастагӣ дорад, таҳлил мекунем. Вазифаи мазкур ба рушди огоҳии иҷтимоӣ-фарҳангии хонандагон нигаронида шудааст.

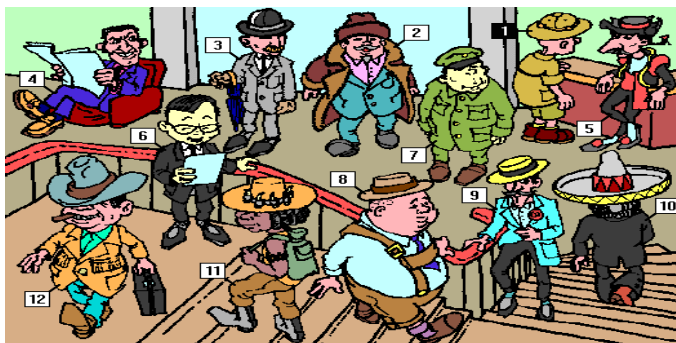
1. Барномаи «BridgetoEnglish»-ро дар компютерҳо кушоед.

2. Дар номгӯи асосӣ истифодабарандаи навро ташкил диҳед, ному насаби худро нависед.

3. Қаҳрамонони ин барнома ба шумо салом карданд. Бо кадом забон? Шумо чӣ фикр доред, аз кадом мамлакатанд? Оё шумо ба онҳо ҷавоб додан метавонед? Кадом ифодаҳоро шумо истифода мебаред?

4. Дар равзанаи кушодашуда дарси якумро интихоб кунед. Дар экран 12 одами гуногунро мебинед, шумо чӣ фикр доред, онҳо киянд? (Расми 4) Чӣ гуна ҳамаи онҳо аз ҳамдигар фарқ мекунанд? Кадом миллатро шумо бо англисӣ номбар кардан метавонед?

Расми 4

5. Тугмаи «Бакорандозӣ»-ро паҳш кунед, акнун шумо садои ровиро мешунавед, ки оид ба ҳама одамони рӯйи экран ҳикоят мекунад.

6. Дар расми 1 шаҳрванди кадом мамлакат нишон дода шудааст? Ва кадом мамлакатҳои дигарро шумо медонед? Биёед ба ёфтани он бикӯшем, ки кадом шаҳрвандон мамлакатҳоро дар экран нишон медиҳанд?

7. Номҳои миллатҳоро шунавед ва тақрор кунед.

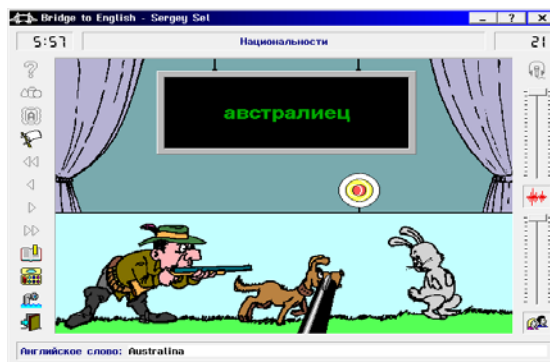
8. Акнун барои ба хотир овардан бикӯшед, ки кӣ аз кадом мамлакат аст. Ровӣ бояд миллатро номбар мекард ва шумо бояд рақами паҳлуи тасвирро интихоб менамудед. Ин вазифа яқоя иҷро карда мешавад.

Навъи дуоми машқҳо тақрори мустақилонаи алгоритмӣ ном дорад. Дар мисоли ҳамон барномаи «Пул ба англисӣ» нишон медиҳем, ки хонандагон бояд кадом амалиётро иҷро кунанд:

1. Бачаҳо, дар дарси охирин мо фаҳмидем, ки миллатҳоро чӣ гуна талаффуз кардан ва хондан лозим аст, акнун биёед имлои дурусти онҳоро таҷриба кунем.

2. Ба барномаи «BridgetoEnglish» гузаред, ному насабро дар номгӯ, баъд дарси 3-ро интихоб кунед. Шумо дар расм чиро мебинед? (Расми 5) Дар кадом мамлакат шикорчиён чунин намуд доштанд? Ва миллати ӯ чист?

Расми 5

3. Дар вазифаи мазкур шумо бояд номи шахрвандро шунавед ва вожадро бо забони англисӣ нависед, агар вожадро дуруст нависед, синас ба сайёд барои бурдани табақчаҳо мадад расонед.

4. Агар фаҳмидани шумо душвор бошад, ки нотиқ кадом вожадро гуфт, он гоҳ шумо метавонед ишора ба забони тоҷикиро ба кор дароред.

5. Акнун шумо машқро давом медиҳед, дар охир ровӣ ба шумо натиҷаҳои худро мегӯяд ва нишон медиҳад.

Машқҳои тавлидӣ-маҳсулӣ. Дар машқҳои мазкур хонандагон донишҳо ва малакаҳои худро барои ҳалли вазифа мустақилона истифода мебаранд. Мақсади чунин машқҳо аз малакаҳо ва маҳоратҳои кор бо БТК-ро беҳтар гардонидан, интиҳоб ва истифодаи мустақилонаи барнома барои ҳалли вазифаи мазкури азхудкунии забони англисӣ, беҳтар гардонидани малакаҳои худназоратбарӣ ва худомӯзӣ, баланд бардоштани қобилияти кор кардан бо барномаи компютерӣ, то муошират бо забони англисӣ муяссар гардад, иборат мебошад.

Дар технология машқҳои тавлидӣ ба ду навъ ҷудо мешаванд:

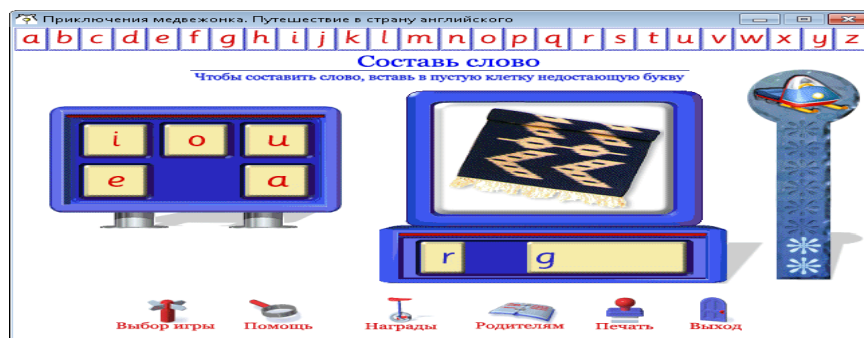
Машқҳои моделшаванда. Талабагони синфҳои ибтидоӣ кор бо БТК-ро аз рӯйи модели аллакай ташкилёфта идома мебахшанд. Ин навъи машқҳои тавлидӣ ба худтакомулдиҳии малакаҳо ва қобилиятҳои истифодаи ҳамон БТК-ҳое, ки хонандагон аллакай бо онҳо шинос мебошанд, мусоидат мекунад. Якчанд мисол аз машқҳое, ки зимни кор бо барномаи «Саргузашти хирсак дар мамлакати забони англисӣ» истифода бурданашон мувофиқи мақсад аст.

Мақсад аз он иборат мебошад, ки малакаҳои навиштор беҳтар гардонидани шаванд.

1. Бачаҳо, имрӯз мо ашӯро, ки дар хона мавҷуданд, омӯхтем. Ба хирс ҷиҳати ёфтани ашӯи зарурӣ барои хонааш мадад мерасонем. Ҳақиқат ин як мушкилист, вай намедонад, ки ин суханон чӣ тавр навишта ва талаффуз карда шудаанд, ҳамроҳи вай ба мағозаи афсонавӣ дар мамлакати шимолии вай меравем ва мадад мерасонем.

2. Барномаи «Саргузашти хирсак дар мамлакати забони англисӣ»-ро кушоед ва ному насаби худро интихоб кунед, сипас ба номгӯйи асосӣ гузашта, вазифаро интихоб кунед, вожаро тартиб диҳед (Расми 6).

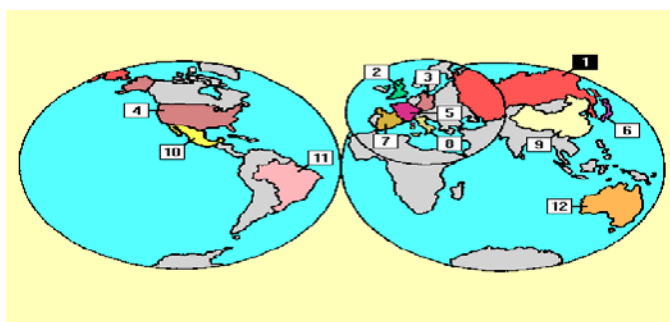
Расми 6

1. Бо диққат гӯш диҳед, ки хирсак чӣ мегӯяд ва ба ӯ ёрӣ расонед.

Машқҳои комбинатсионӣ - талабагон дар барномаи барояшон маълум, бо истифодаи машқҳое, ки алгоритми татбиқи онҳо дар дарс фаҳмида нашуда буд, мустақилона кор мекунанд. Масалан, дар дарс муаллим ва талабагон алгоритми кор бо вазифаҳои лексикӣ барномаи «Bridge to English»-ро баррасӣ намуданд (расми 7).

Расми 7.

Дар хона аз онҳо хоҳиш мекунанд, ки машқҳои грамматикиро дар ҳамон як барнома иҷро намоянд (расми 8).

Расми 8

Қадами навбатӣ водоштани малакаҳои истифодаи барномаҳои компютерӣ ба худкоркунӣ мебошад, муаллим аз талаба хоҳиш мекунанд, ки БТК-и худинтихобкардари истифода бурда, вазифаи тақозошавандари иҷро намояд. Техникаи мазкурро тарзи истифодаи озодона номидан мумкин аст. Хонандаи мактаби миёна ба таҷрибаи ҳосилгардида така карда, малакаҳои истифодаи озодонаи БТК-ро намоиш медиҳад.

Марбут бо татбиқи силсилаи мазкури машқҳое, ки ба иҷрои методҳои «ташқилдиҳии таълим» нигаронида шудаанд, хонанда малакаҳо ва маҳоратҳои кор бо ДК-ро беҳтар мегардонад. Ба ҳисоб гирифтани муҳим аст, ки алгоритми кор бо навъҳои гуногуни БТК (китоби дарсӣ, бозиҳои маърифатӣ, барномаи кабат, барномаҳои ба омӯзиши ҷанбаҳои мухталифи забон нигаронидашуда) гуногун мебошад ва дар баъзе ҳолатҳо ба омӯзгор зарур меояд, ки таълимро якҷанд маротиба ташқил диҳад.

Давраи истифодаи машқҳои дорои хусусияти тавлиди ро пешбинӣ мекунанд, ки ин бо густариши тарзҳои «ташқили замима» фаҳмонда мешавад. Ба машқҳои тавлидӣ машқҳое дохил мешаванд, ки нигаронида шудаанд ба:

- беҳтар гардонидани малакаҳои нутқӣ (салоҳияти забонӣ);
- рушди малакаҳои нутқӣ (салоҳияти нутқӣ);
- баланд бардоштани огоҳии иҷтимоӣ-фарҳангӣ.

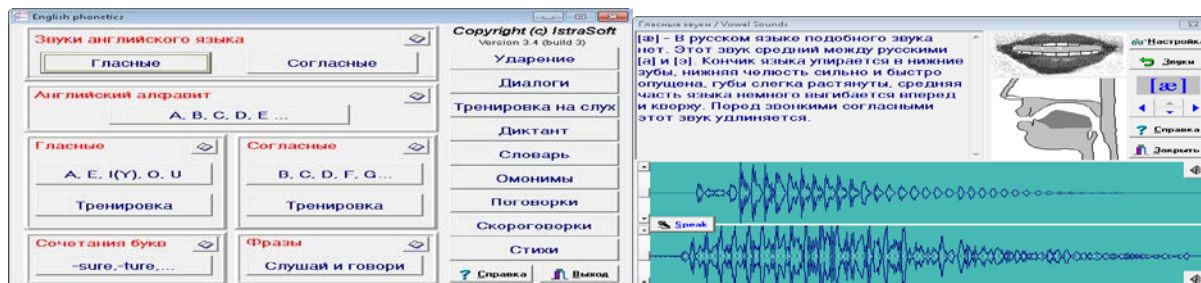
1. Машқҳое, ки ба рушди салоҳияти забонӣ тамоюл доранд.

«Машқҳои фонетикӣ» - навъи мазкури машқҳо ба истифодаи БТК барои рушди малакаҳои талаффуз нигаронида шудааст.

Бачаҳо, имрӯз мо оид ба овозҳои забони англисӣ кор мекунем. Он гуна, ки шумо дар ёд доред, дар забони англисӣ, тавре дар забони тоҷикӣ, садонокҳо ва ҳамсадоҳо вучуд доранд. БТК-и маълумро истифода баред ва овозҳоро ба ду сутунча тақсим кунед (садонокҳо ва ҳамсадоҳо), баъд гурӯҳи аввали хонандагон овозҳои садонокро тақмил медиҳад, гурӯҳи дуюм ҳамсадоҳоро. Баъди ин як гурӯҳ ба гурӯҳи дуюм талаффузи садонокҳоро, гурӯҳи дуюм мутаносибан ҳамсадоҳоро таълим медиҳад. Фаромӯш насозед, ки БТК ва намунаҳои талаффузро истифода бурда, тафштиш намоед.

Барои иҷрои вазифаи мазкур бачаҳо метавонанд барномаҳои истифода баранд, ки онҳо ба амалияи малакаҳои фонетикӣ нигаронида шудаанд, масалан, «профессор Хиггинс» (ниг. расми 9).

Расми 9

Машқҳои лексикӣ. Машқҳои мазкур ба ташаккул ва тақомули малакаҳои лексикӣ мусоидат мекунанд, кор бо онҳо ба васеъ гардонидани захираҳои луғавӣ, ғаҷол гардонидани воҳидҳои аллакай маълуми лексикӣ таъсир мерасонад.

Бачаҳо, мо ба омӯзиши мавзӯи «Касбҳо» шурӯъ намудем. Мо бо муҳимтарини онҳо шинос шудем, акнун биёд бифаҳмед, ки боз кадом касбҳои дигар вучуд доранд ва одамоне, ки ба онҳо шугл меварзанд, чӣ кор мекунанд. Барномаи дилхоҳи бароятон маълумро истифода баред, то оид ба касбҳо беиштар бидонед, баъди ин мо касбҳои мазкурро баррасӣ менамоем. Омода

бошед, ки номи касбро нафақат дуруст талаффуз кунед, балки инчунин дуруст нависед.

Бо ин вазифа кор карда, хонандагони хурдсол метавонанд барномаи «Teen Talk English»-ро истифода баранд (ниг. расми 10).

Расми 10

Машқҳои грамматикӣ ба ташаккул ва тақомули малақаҳои грамматикӣ нигаронида шудаанд.

Бачаҳо, мо имрӯз гузаштаи содара баррасӣ кардем, ман мехоҳам, ки шумо ҳама гуна барномаи омӯхтамонро дар хона истифода баред, то вақт ва тарзҳои истифодаи он истифода бурда шавад. Ҳамчунин бо ҷумлаҳои тасдиқӣ, манфӣ ва саволӣ кор кунед.

2. Машқҳое, ки ба инкишофи салоҳияти нутқӣ нигаронида шудаанд.

Машқи «хониш - нутқ (дар мисоли бахши «Clothing» китоби дарсӣ, «Забони англисӣ 3»). Машқҳои мазкур барои беҳтар намудан ва рушд бахшидани малақаҳои хониш ва нутқ нигаронида шудаанд. Дар БТК-е, ки хонандагон истифода бурданд, мавзӯи мазкур васеъ пешниҳод шудааст. Дар дарсҳо ба хонандагон барои истифодаи яке аз се барнома имкон дода мешавад, ки ҳар яки онҳо дорои бахши муносиб бо матн (матнҳо) барои ин барнома мебошад. Баъд суҳбат бо савол-ҷавоб ташкил карда мешавад:

1. Қаҳрамонони ин барнома ба кадом либосҳо афзалият медиҳанд?
2. Чаро онҳо ин навъи либосро менӯшанд?
3. Онҳо дар либос ба кадом рангҳо афзалият медиҳанд?

4. *Лутфан бигӯед, шумо нӯшидани кадом либосро дар мактаб дӯст медоред?*

5. *Муқоиса кунед, дар мамлакати мо асосан кадом либосро менӯшанд ва дар мамлакат чӣ гуна қаҳрамонон ҳастанд?*

6. *Бигӯед, кадом либосро дар кор ва кадомаширо рӯзи истироҳат менӯшанд?*

7. *Ба дӯсти худ нақл кунед, ки дар интернет-сайтҳо вай кадом либосро интихоб кардан метавонад ва гайра.*

Машқи «Хат» ба беҳтарсозии малакаҳои нутқи хаттӣ нигаронида шудааст.

Шумо мехоҳед, ки ба дӯсти худ мактуб нависед, вале тасмим нагирифтаед, ки корро чӣ тавр бояд анҷом дод. Аввал шумо тасмим гирифтаед, ки онро дар лифофа тавассути почта фиристонед, аммо барои ин ба шумо лозим меояд, ки аз волидони худ хоҳиш кунед, ки муҳр бихаранд ва шумо мехоҳед, ки ин корро худатон баҷо оред. Он гоҳ шумо тасмим гирифтаед, ки мактубро тавассути барномаи компютери бароятон маълум нависед. Барномаро интихоб кунед ва дар он барои дӯстатон мактуб нависед - ба мо оид ба вақти холии худ ва либоси дӯстдоштаи худ нақл кунед.

Машқи «истимоъ» ба рушди малакаҳои шунид мусоидат менамояд. Чунин замимаҳоро истифода бурда, хонанда беҳтар дарк ва ҳазм намудани нутқи саҳеҳро меомӯзад. Навъи мазкури машқҳоро дар мисоли якчанд барнома «Teen Talk English» ва «Bridge to English» баррасӣ мекунем. Инҳо барномаҳои таълимдиҳандае мебошанд, ки дар онҳо машқҳои истимоъ дар ҳар яке аз бахшҳо мавҷуданд. Дар барномаи «Teen Talk English» ҳар дарси аввал бо вазифа барои истимоъ оғоз меёбад.

Дар вазифаи мазкур хонандаи хурдсол бояд иттилоотро оид ба он, ки қаҳрамони барнома ба вай гуфт, шунавад, баъди ин дар асоси иттилооти шунидаи худ ҷавобҳои дурустро интихоб кардан лозим аст. Дар барномаи «BridgetoEnglish» қаҳрамони барнома бо мо суҳбати виртуалӣ анҷом медиҳад,

ба мо саволҳои медуҳад, ки ба онҳо ҷавоб гардонидан зарур меояд. Вобаста бо дараҷаи мураккабии сатрҳои равоноро хомӯш кардан мумкин аст.

Расми 11

Расми 12

1. Писарон ва духтарон, имрӯз мо ба мамлакати дигар, ба назди дӯстамон Вилли, парвоз менамоем, аммо барои ин мо бояд аз тафтишии шиноснома дар фурудгоҳ гузарем ва ба саволҳои корманди тафтишии гумрукӣ ҷавоб гӯем. Шумо ягон бор дар тайёра парвоз кардаед? Афсар ба шумо саволҳо дод? Шумо ба онҳо ҷавоб дода тавонистед ё падару модаратон ба ҷойи шумо ҷавоб доданд?

2. Ба барномаи «Bridge to English» мегузарем, дарси 6-ро оғоз менамоем. Барои он, ки ба саволҳои афсар ҷавоб диҳед, шумо бояд ҷавоби худро дар ҳошияи зерин расм нависед, эҳтиёт кунед ва бикӯшед, ки хато накунед, банохост агар бисёр хато кунед, шуморо ба тайёра наметишонанд.

3. Оқибат шумо тафтишии шиносномавиرو гузаштед, ба дидори Вилли рафтед. Мо ба барномаи «Teen Talk English» ворид мешавем. Мо бахшии нуҳумро интихоб менамоем. Вилли ба мо чизе гуфтан мехоҳад ва чӣ мегӯяд?

4. Машқҳои, ки ба тавсияи оғоҳии иҷтимоӣ-фарҳангӣ нигаронида шудаанд.

Машқҳои мазкур ба пуррагардони донишҳои хонанда дар соҳаи мазкур: анаъанаҳо, фарҳанг, меъёрҳо ва қоидаҳои муошират ва рафтор дар мамлакати забони мавриди омӯзиш мусоидат мекунанд. Масалан:

1. Замимаҳои компютери омӯхташударо истифода бурда, тарзҳои умумӣ ва гуногуни тавсифи обу ҳаво, мавсимҳо ва рӯзҳои ҳафтара дар миёни Тоҷикистон ва Британияи Кабир ёбед.

2. Ҳангоме ки оиди вақт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон суҳан мегӯем, чадвали иборат аз 24 соатро истифода мебарем, замимаҳои компютери шиносро истифода бурда, оид ба он иттилоъ меёбем, ки вақт дар Англия чӣ тавр нишон дода шудааст.

Мо БТК-ҳои зеринро коркард намудем, ки бевосита дар раванди таълими дарсҳои талабагони синфҳои 3-4 истифода бурда мешаванд.

Мо барномаҳои компютери таҳсилоти дар асоси китоби дарсии «Забони англисӣ, синфи 4» коркард намудем, то омӯзиши забони англисӣ беҳтар ва самарабахштар гардад.

1. **At school again.** Барнома барои таълими забони англисӣ ба хонандагони синфи чорум омода гардидааст. Барнома боби якуми китоби дарсии «Забони англисӣ, синфи 4»-ро фаро мегирад, ки аз тести электронӣ, тест барои мутобиқат, тест барои истимоъ ва хат, алифбои англисӣ ва гуфтугӯ оид ба бозгашти хонандагон аз таътил иборат мебошад.

Муаллимон ва талабагон метавонанд аз ин барнома ҳама суҳанон, аз ҷумла саволҳо ва алифбои 26-ҳарфаи англисиро дар боби 2 аз ҳомиёни забон шунаванд. Зимни омӯзиши алифбои англисӣ талабагон метавонанд суруди алифбои англисиро шунаванд ва онро такрор намоянд.

Расми 13

II. Read.
Nozarin: Good morning.
Komron: Good morning.
Nozarin: Do you like your summer holidays?
Komron: Yes, I do. I like it very much.
Nozarin: Where did you go in your summer holidays to?
Komron: I went to the village.
Nozarin: Are you happy to be at school again?
Komron: Yes, I am.
Nozarin: What form are you in?
Komron: I am in form 3.
Nozarin: All right, see you.

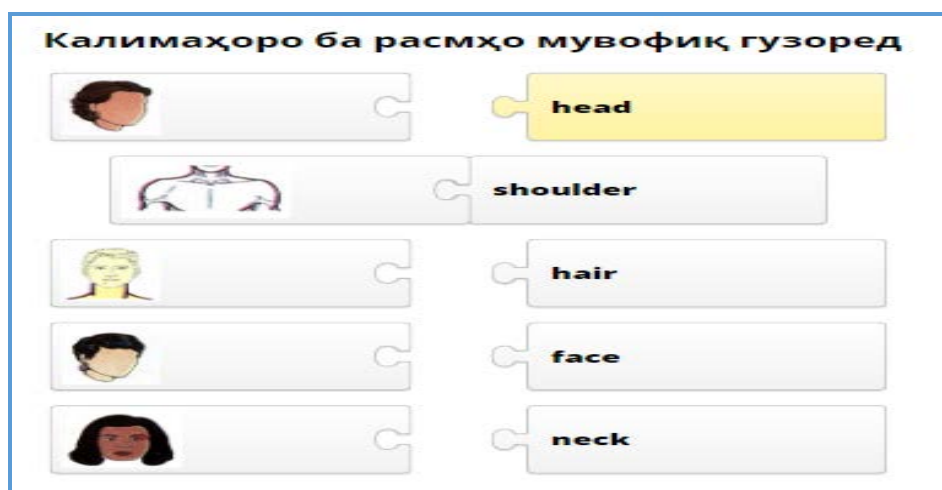
III. Work in pairs. Act the dialogue.
IV. Play a game «Champion».
V. Write.
The Day of knowledge, school, summer holidays, to be at school again, to be happy.

Do you like...?
Yes, I do.
No, I don't.

1. **Human body.** Ин барномаи компютерӣ барои омӯзиши узвҳои бадан бо забони англисӣ буда, барои бачагони синни 10 то 12-сола пешбинӣ шудааст. Нақшаи таълимӣ забони англисии асли дорад ва метавонад барои талабагон луғатҳои расмӣ пешниҳод намояд. Ғайр аз ин, баъди омӯзиши гуруҳи луғатҳои расмӣ тестҳои электронӣ коркард шудаанд, то ки ба хонандагон барои азёд кардани вожаҳои нав ёрӣ расонда шавад. Дар ин барнома талабагон 16 вожаи интерактивиро оид ба узвҳои бадан мехонанд ва хондану навиштани имлоро ба тарзи электронӣ ё дар компютер меомӯзанд. Барнома як қатор маводҳои зеринро фаро мегирад:

- 4- матн бо сабти овозии ҳомиёни забон;
- 3- тести интерактивӣ;
- 3- тафтишҳои мувофиқат;
- 4- тестҳои интихоби ва пӯшида;
- 13- машқи имло;
- 6- машқи фонетикӣ;
- 4-гурӯҳи луғатҳо доир ба узвҳои бадан бо талаффузи англисӣ ва тарҷумаи тоҷикӣ;
- 10- машқи грамматикӣ.

Расми 14

2. **Clothes. What do we wear?** Мақсади ин барномаи компютери таҳсилотӣ аз он иборат аст, ки ба хонандагон иттилооти кифоиро оид ба он, ки чӣ тавр бояд либос пӯшид ва бо истифодаи технологияҳои навтарин

(компютер, тахтаи электронӣ ва ҳоказо) чӣ тавр омӯхтан лозим аст, пешниҳод менамояд. Вақте омӯзгор ба талабагон дарсро мефаҳмонад, онҳо метавонанд ин барнома ро барои таҳкими мавзӯӣ ва визуалӣ кардани машқҳо, матнҳо ва луғатҳои бо забони визуалӣ пешниҳодкардашуда истифода баранд.

Хусусиятҳои хоси барнома:

- 5-матн дар мавзӯи «Либос», ки дар ҳар яке аз онҳо сабти овози ҳомиёни забон мавҷуд аст;
- 6-акс, ки 26 луғатро бо тестҳои пӯшида ва сабти овозӣ фаро мегирад;
- шомили функцияи тафтиши босуръати дурустӣ ё нодурустии навишти (ё имлоӣ) вожаҳо аз ҷониби хонанда;
- барнома барои ғанигардонии захираи луғавии талабагон, беҳтаргардонии малакаҳои шунид ва такроркунӣ, инчунин барои тафтиши худбахудии хонандагон бе ёрии омӯзгор таъйин гардидааст;
- барнома бештар аз 40 машқи грамматикӣ ва фонетикиро фаро мегирад.

Расми 15.

МАТНРО ХОНЕД ВА ВАРИАНТҲОИ ДУРУСТИ ЗЕРИНРО ИНТИХОБ НАМОЕД.

The clothes can be old or new, cheap or expensive, large or small. We put on hats, caps, skullcaps on our head. We put socks, shoes, boots on our feet. the men wear shirts and ties; the women wear dresses, blouse, and skirts. When it is cold we wear coats, snowsuits, gloves, mittens, boots.

1. We put _____, _____ and _____ on our head.

hats, caps, skullcaps

noses, cups, pens

gloves, boots, ties

ТАФТИШ

3. **Shopping. At the grocery.** Ин барномаи компютери таҳсилотӣ ба кӯдакон чихати дар мавзӯи рӯзмарра бо забони англисӣ сухан гуфтан мадад мерасонад. Дар барномаи мазкур талабагон имкон доранд, ки донишҳои худро бо ёрии грамматика, фонетика, матнҳо ва муколамаҳо, инчунин бо ёрии тестҳои электронӣ беҳтар намоянд ва дар мағозаи маҳсулот, мағозаи қаннодӣ ва пироканҳо харидорӣ бикунанд. Дар барнома бозии махсусе ҳаст, ки дар

экран вожаҳои тоҷикӣ акс меёбанд ва талаффузи онҳо бо англисӣ шунида мешавад, хонанда бояд вожаи англисии шунидаашро бо ёрии клавиатура хуруфчинӣ кунад. Баъди пахш кардани тугмачаи тафтиш, барнома ба хонанда ба таври худкор нишон медиҳад, ки ин дуруст аст ё не.

Хусусиятҳои хоси барнома:

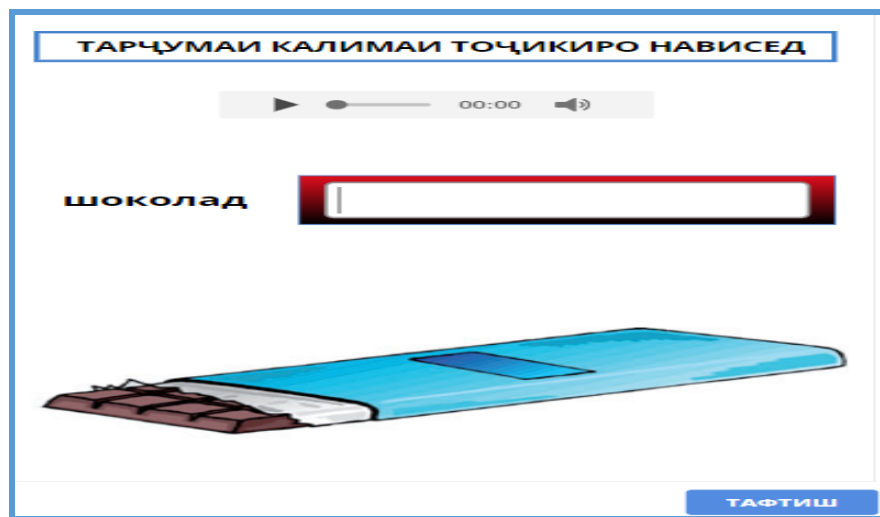
- барнома барои кӯдакони аз синни 10 то 13-сола бо назардошти хислатҳои психологӣ пешбинӣ карда шудааст;

- як қатор луғатҳоро бо расмҳо, ки дар барнома муқаррар карда шудааст, фаро мегирад;

- 120 вожа, 10 муколама ва 7 бозии интерактивӣ, ки барои ташаккули бунёди луғавии талаба ва ғанигардонии нутқҳои шифоҳии вай таъйин гардидаанд;

- барнома 7 матнро дар бар мегирад: «Харид дар мағозаи маҳсулот», «Қаннодӣ», «Вақти хӯроки чошт», «Сарпӯшҳо» ва ҳамаи онҳо ҳам дар матн ва ҳам дар забон.

Расми 16

4. **Fruit and vegetable.** Барнома барои осон кардани хониш ва омӯзиши интерактивии луғат, гуфтугӯ ва машқҳо оид ба мавзӯҳои меваҳо ва сабзавот таъйин карда шудааст. Машқҳои ин барнома ба машқҳои марбути забони англисӣ барои синфи 4 (боби 5 «Меваҳо ва сабзавот»), ки барои бачаҳои синни 10 то 12-сола пешбинӣ шудаанд, асос ёфтаанд. Дар ҳар

саҳифаи китоб, ҳангоме мо бо луғатҳои расмӣ вомехӯрем, барнома ба онҳо сабти овоз пешниҳод мекунад ва тестҳо ва машқҳои интерактивиро барои ҳар гурӯҳ пешкаш менамояд, то хонанда тавонад бо мадади ин машқҳо ва тестҳо вожаҳои навро азбар кунад. Дар чаҳорҷӯбаи барномаи мазкур як қатор ҳайвоноти хонагӣ ва ваҳшӣ бо аксҳои онҳо пешниҳод карда шудаанд, ки дар он хонанда метавонад номи ҳар ҳайвонро зери расм бо забони тоҷикӣ хонад ва номи ҳайвонро бо забони англисӣ шунавад.

Хусусиятҳои хоси барнома:

- ҳар машқе, ки талаба иҷро менамояд, ба таври худкор донишҳои хонандаро баъди иҷрои машқ арзёбӣ мекунад ва иштибоҳи дигарро нишон медиҳад;
- чӣ гуна иҷро кардани машқҳо, тугмаҳои барнома ва дигар дастурҳои барнома бо забони тоҷикӣ додааст, то хонанда онҳоро фаҳмида тавонад;
- барнома аниматсия ва тасвирҳои рангаро дар бар мегирад;
- барнома силсилаи машқҳои фонетикиро фаро мегирад, ки онҳо ба хонанда барои омӯзиши тарзи навишти вожаҳо дар транскрипсия мадад мерасонад.

Расми 17.

Калимаҳои интихоб намоед, ки хурданашон мумкин аст.

☐ Chestnut	☐ Strawberry
☒ Cake	☐ Horse-chestnut
☐ Pomegranate	☐ Nut
☐ Balloon	☐ Doll
☐ Sling	☐ Ball

ТАҒТИШ

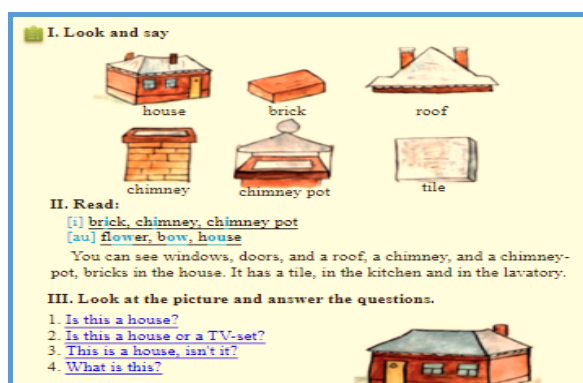
5. **House-flat.** Барнома барои осон кардани хониш ва омӯзиши интерактивии луғатҳо, муколамаҳо ва машқҳо оид ба мавзӯҳои меваҳо ва сабзавот таъйин гардидааст. Машқҳои ин барнома ба оид ба забони англисӣ барои синфи 4 (боби «Меваҳо ва сабзавот»), ки барои кӯдакони аз 10 то 12-

сола пешбинӣ шудаанд, асос ёфтаанд. Дар ҳар саҳифаи китоб мо бо луғатҳои расмӣ вомехӯрем, барнома ба онҳо сабти овозӣ пешниҳод мекунад, тестҳои мухталиф ва машқҳои интерактивӣ барои ҳар гурӯҳ пешниҳод мекунад, то хонанда тавонад бо ёрии ин машқҳо ва тестҳо вожаҳои навро азхуд кунад. Дар чаҳорчӯбаи барномаи мазкур як қатор ҳайвоноти хонагӣ ва ваҳшӣ бо аксҳои онҳо пешниҳод карда шудаанд, ки дар он хонанда метавонад номи ҳар ҳайвонро зерин расм бо забони тоҷикӣ хонад ва номи ҳайвонро бо забони англисӣ шунавад.

Хусусиятҳои хоси барнома:

- ҳар машқе, ки талаба иҷро мекунад, ба таври худкор донишҳои хонандаро баъди иҷрои машқ арзёбӣ мекунад ва иштибоҳи дигарро нишон медиҳад;
- чӣ гуна иҷро кардани машқҳо, тугмаҳои барнома ва дигар дастурҳои барнома бо забони тоҷикӣ додааст, то хонанда онҳоро фаҳмида тавонад;
- барнома аксҳо, аниматсия ва тасвирҳои рангаро дар бар мегирад;
- барнома силсилаи машқҳои фонетикиро фаро мегирад, ки онҳо ба хонанда барои омӯзиши тарзи навишти вожаҳо дар транскрипсия мадад мерасонад.

Расми 18

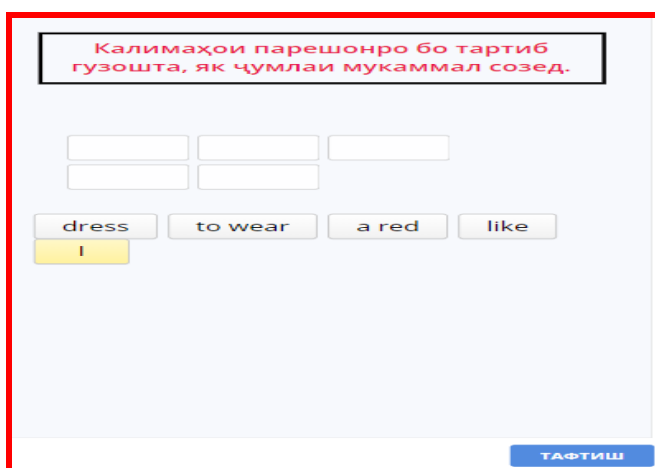
6. Sports and Entertainments. Барнома барои кӯдакони аз 9 то 11-сола пешбинӣ гардидааст. Матнҳо, бозиҳо ва машқҳо барои кӯдакон як қатор истилоҳоти варзиширо фаро мегиранд, ки онҳоро хонандагон метавонад мустақиман аз барнома ва талаффузи британиягии худ шунаванд ва дар хотир

гиранд. Матнҳои барнома барои хониш ба варзиш, варзишгарон ва дӯстдорони варзиш бахшида шудаанд. Қоидаҳои грамматикӣ ва захираи луғавие, ки ба ин барнома дохил гаштаанд, бо грамматика ва лексикаи китоби дарсии «Забони англисӣ, синфи 4» вобаста мебошанд.

Хусусиятҳои хоси барнома:

- барнома 300 вожа, 5 муколама ва 10 машқи фонетикиро дар бар мегирад;
- бештар аз 10 машқи грамматикӣ барои тавҷеҳ ворид карда шудааст;
- дар барнома функсияе ҳаст, ки талаба метавонад дар хона таъйин намояд ва супориши муаллимро мустақилона иҷро кунад;
- барнома 5 бозии инкишофдиҳандаро фаро мегирад, ки онҳо ба талабагон оид ба варзиш бисёртар дониш имкон медиҳанд.

Расми 19.

7. **In the kitchen.** Барномаи компютери таҳсилотӣ хонандаро бо шароитҳои ошхона ошно месозад ва барои аз нуқтаи назари ғизо ва кори қаннодӣ бо забони англисӣ сухан гуфтан мадад мерасонад. Дар вақти иҷрои машқҳо талаба бояд вожаҳоро ба тартиби вожаҳои таваччуҳро ба дигар сӯ кашанда ҷойгузорӣ кунад ва ҷумлаҳои дуруст созад. Дар ҳолати иштибоҳ қардан барнома ба хонанда имкон медиҳад, ки худро дубора баҳодихӣ кунад ва вожаҳоро дар ҷойи дуруст монад, то онро дуруст сохтан имконпазир бошад. Дар охири як ҷумла барнома ба талаба нишон медиҳад, ки оё вай тестро гузашт ва қадом хатоҳоро содир намуд. Мо метавонем ин замимаҳоро инфиродан дар тахтаи электронии худ ё дар экрани компютери худ истифода

барем. Толори аксҳои ин барнома аз ҷониби ҳомиёни забонҳо таҷдид карда мешавад. Барнома 6 матн, 3 машқи фонетикӣ барои талаффуз ва 6 машқи грамматикиро барои сохтани ҷумлаҳо фаро мегирад.

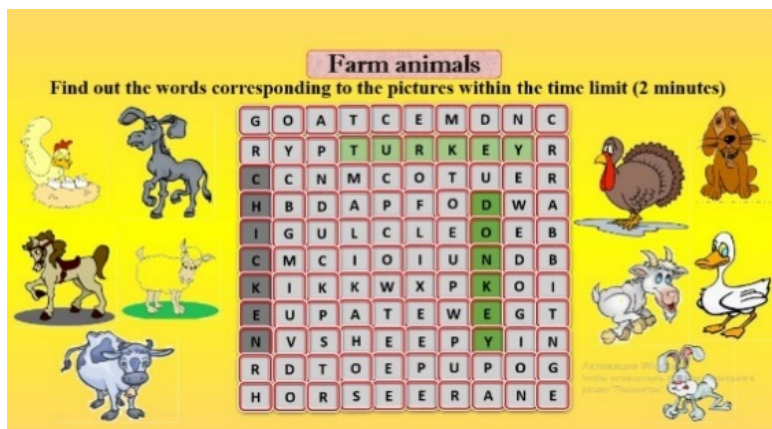
Расми 20.

8. **Word search.** Барномаи 15-рӯзаи мавзӯӣ. Мавзӯҳои интихобкардаи ин барнома: Accessories, action verbs, appliances, at the hotel, at the restaurant, bathroom, colours, farm animals, fast food, fruits, gardening tools, hand tools, hobbies, in my school bag, in the classroom, барнома барои бачагони аз 8 то 14-сола пешбинӣ карда шудааст. 10 вожа аз ҳар расм дар ҳар мавзӯӣ интихоб карда шудааст.

Ҳангоме ки замима кушода мешавад, як мавзӯӣ аз рӯйхат интихоб карда мешавад, он гоҳ дар экран ҷадвали шомили ҳарфҳои англисӣ падида меояд, он баъди ду дақиқа лозим мегардад, то вожаҳоро, ки ҷадваламонро иҳота гирифтаанд, ёбем. Агар мо ҳама вожаҳоро дар вақти таъйиншуда наёбем, барнома ба таври худкор саҳифаро мепӯшонад ва саҳифаи ҷавоби дурустро мекушояд. Мо метавонем ин барномаро ҳам дар синф ва ҳам берун аз мактаб истифода барем, то лексикаи марбут ба мавзӯҳои муайянро аз ёд кунем.

Расми 21.

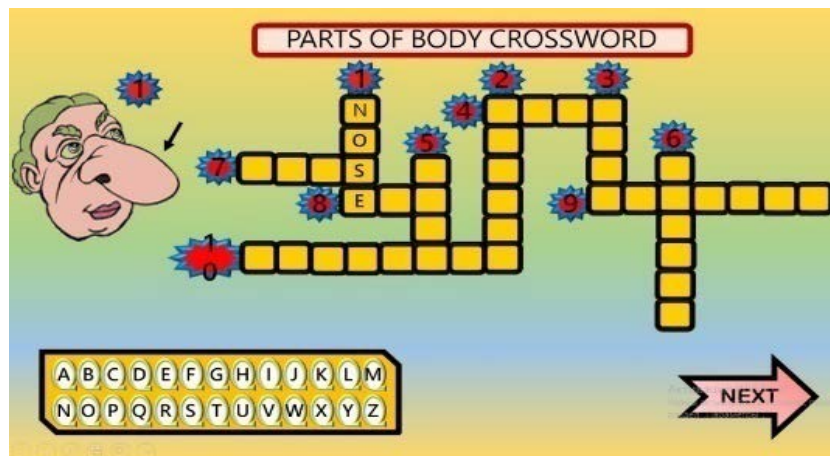

10. Crosswords - барномаи красвордӣ дар 15 мавзӯъ: In the kitchen, in the living room, insects, parts of body, pets, place a city, places at school, professions, school subjects, sea animals, sports, transportation, vegetables, wild animals, winter clothes ва зиёда аз 200 вожаро дар бар мегирад. Ҳар мавзӯъ аз 10-20 вожа иборат мебошад. Барнома барои васеъ намудани захираи луғавии талабагон таъйин гардидааст. Истифодаи барномаи мазкур натавонанд захираи луғавии талабагонро беҳтар мегардонад, балки вақте кроссвордро пур менамоянд, инчунин ақли онҳоро мустаҳкам мекунад. Ба андозаи пеш рафтани фан омӯзгор метавонад барномаро ҳангоми супориши луғавӣ истифода барад. Баъди кушоиши барнома мо бояд аввал якеро аз рӯйхатҳои худӣ корҳо интихоб кунем. Баъдан мавзӯи интихобкардашуда ба экран тавассути кроссворд чаҳида мебарояд.

Хусусиятҳои хоси барнома:

- мавзӯҳои таълимро фаро мегирад (ҳашарот, аъзои бадани инсон, варзиш, ҳайвоноти хонагӣ, ҳайвоноти ваҳшӣ, сабзавот, фанҳои таълимӣ, ихтисос, либоси зимистонӣ ва ҳоказо);
- барнома 15 кроссворд ва 200 вожаи расмро дар бар мегирад;
- кроссвордро пур карда, имлоро омӯختан мумкин аст.

Расми 22

Машқҳои маҳсулотиро баҳо дода, зикр кардан мебояд, ки онҳо бо маҳсулнокии зиёд, хусусияти бисёрмақсадӣ тавсиф карда мешаванд. Масалан, кор бо БТК барои ташаккул ва беҳтарсозии малакаҳои лексикӣ хонандагони хурдсол донишҳо, малакаҳо ва қобилиятҳоро дар соҳаи саводноқӣ дар соҳаи ТИК истифода мебарад. Малакаҳои грамматикӣ худро беҳтар гардонид, талабаҳо дар хониш, суҳбат, шунид, имло ва ғайра фаъолтар мешаванд. Муҳим аст, ки зимнан хонандаи хурдсол бо ҳамсуҳбати виртуалии ба забони англисӣ тақаллумкунанда, ки аз хонанда оид ба ягон чиз пурсад (вазифаи сохтани гуфтугӯ), ба вай саргузаштеро нақл кунад (вазифаҳо барои хониш ва шунид), дуруст навиштанастро бисанҷад (имло ва грамматика), муошират намояд.

Бар иловаи мисолҳои машқҳои дар боло овардашуда тазаққур додан муҳим аст, ки бо ёрии БТК муаллим метавонад таътилҳои мавзӯӣ гузаронад.

Принсипҳо, методҳо ва тарзҳои зарурии дастгирии компютери технологияи таълими забони англисиро ба хонандагони хурдсол ба таври умумӣ тавсиф карда, ба пешниҳоди муназзами он муроҷиат менамоем.

Ба ҳама маълум аст, ки технологияи педагогӣ маҷмӯи дастурҳои психологӣ-педагогӣ мебошад, ки маҷмӯи махсуси таркиби шаклҳо, методҳо, воситаҳо, тарзҳои таълим, асбобҳои таҳсилотиро муайян мекунад.

Ҳама гуна технология бояд чунин бузургихоро шомил бошад:

-концептуалӣ будан - ҳар технологияи педагогӣ бояд ба концепсияи он таъяс намояд;

-низомнокӣ - бояд низоми комил бошад;

-идорашавандагӣ - имкони муқаррар гардонидани мақсадҳои таъхисӣ, тарҳрезӣ, банақшагирии раванди таълим, таъхиси давра ба давра, тағйирёбӣ бо ёрии воситаҳо ва методҳо бо мақсади тасҳеҳ намудани натиҷаҳо;

-самаранокӣ - технология бояд дар натиҷаҳои ҳуд самаранок, аз мавқеи хароҷот ва рақобатпазирӣ созгор бошад;

-таҷдидшавандагӣ - имконияти истифодаи тақрорӣ дар шароитҳои дигар.

Технологияи таъхилоти муро ба назар гирифта, зикр намудан мумкин аст, ки он қулли талаботи мазкурро фаро мегирад:

Концептуалӣ будан - технология ба концепсияи таълими хонандагони ҳурдсол асос ёфта, онҳоро ба маркази таъхилот ва таълими ибтидоии касбӣ ворид месозад ва ташаккул ва рушди саводнокии ТИК ва СМК-ро таҳрик медиҳад (ниг. боби 1).

Низомнокӣ - умуман ин низоми мураккаби ҳамкорӣ дар байни муаллим, талаба ва компютер, ҳамчун муҳитест, ки дар он ҳамаи онҳо ҷой гирифтаанд.

Таҷдидшавандагӣ - технология дар боби якуми тақҳикот баён карда шудааст ва курси истифодаи он дар банди 2.3 муфассал тасвир карда мешавад ва корро дар шароитҳои дигар бо мадади технологияи мазкур тақрор кардан душвор нест.

Идорашавандагӣ - технология ҳуб идора карда мешавад, вобаста аз вазифаҳо ва мақсадҳое, ки муаллим барои давраи таълим ё дарси мушаххас муқаррар намудааст, он метавонад муҳтаво ва воситаҳоро тағйир диҳад, маҷмӯи дигари методҳоро истифода барад, ки ин имкон медиҳад натиҷаҳоро, ҷунон ки барояш лозим аст, танзим намояд.

Самаранокӣ - таълим бо ёрии технологияҳои коркардшуда самаранокии ҳудро нишон дод. Натиҷаҳои сатҳи ташкили СМК ва сатҳи рушди саводнокии

ТИК дар гурӯҳҳои озмоишӣ нисбат ба гурӯҳҳои таҷрибавӣ баландтар мебошанд

Ҷадвали 9.

Технологияи дастгирии компютерӣ							
Мундариҷа		Интихоби барнома	Технология				Меъёрҳо
Мақсадҳо	Мундариҷаи маводи таълимӣ		Ташкили раванди таълим	Намудҳои кори таълимӣ	Тарзҳо ва методҳо	Принсипҳо	
Ташаккули СМК	Истифодаи ДК Кор бо БТК	Мувофиқат бо мундариҷа	Машғулиятҳои амалӣ	Дарс	Намоишдиҳӣ ↔ шиносондан	Шуурнокӣ	Консептуалӣ будан
Рушди саводноки ТИК		Таъмини ташаккули салоҳияти нутқӣ ва забонӣ			Машғулиятҳои назариявӣ	намоишдиҳӣ ↔ фаҳмондан	
		Беҳтаргардонии огоҳии иҷтимоӣ-фарҳангӣ			шиносондан / бароҳандозии ҷустуҷӯӣ	Тамоюл ба муошират	Идорашавандагӣ
		Мувофиқат бо шавқу завқи талабаҳо			шахсӣ ↔ фикрронӣ	Тамоюл ба шахсият	Самаранокӣ
		Таъмини рушди саводнокии ТИК	Кори инфиродӣ		гузарондани машқ ↔ машқ	Тақия ба забони модарӣ	Таҷдидшавандагӣ
		22 аз 50 барнома интихоб карда шуд			омодагӣ ба истифодабарӣ ↔ истифодабарӣ	Муносибати тафриқавӣ	
						Ҳамбастагӣ ва мувозӣ будани таълим	
						Ҳамроҳӣ Тамоюл ба субъективият Барзиёӣ	

Дар баҳши мазкур низоми принсипҳо, методҳо ва тарзҳои ДК мавриди баррасӣ қарор гирифтааст, низоми машқҳо, ки зимни ташкилдиҳии ҷунин

таълим истифода мегарданд, пешниҳод карда шудааст, талабот нисбати технологияи дастгирии компютерӣ муайян карда шудаанд.

Дар баҳши навбатӣ (2.3) раванд ва натиҷаҳои кори таҷрибавӣ-озмоишӣ бо мақсади тафтиш кардани самарабахшии технологияи коркардшудаи дастгирии компютерӣ раванди таълим бо забони англисӣ баррасӣ карда шудаанд.

2.3. Кори назоратӣ-озмоишӣ оид ба самаранокии технологияи дастгирии компютерӣ таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ

Дар таҳқиқот методи озмоиш истифода бурда мешавад. «Озмоиш тағйир ё таҷдиди зухурот мебошад, то он дар шароитҳои нисбатан мусоид, ба таври дақиқ сабтшуда ва назоратшаванда мавриди омӯзиш қарор гирад». Одатан озмоишро ҳамчун методи маҷмӯии таҳқиқот, ки санҷиши аз лиҳози илмӣ объективӣ ва далелноки дар оғози таҳқиқот асоснокшударо таъмин менамояд, муайян кардан мумкин аст. Озмоиш даҳолати банақшагирифтаи таҳқиқотчиро ба раванди таълим ва тағйири шароитҳо мутобиқи талабот нисбати таҳқиқоти сомондодашуда пешбинӣ мекунад. Тазаккур додан меарзад, ки озмоиш барои робитаҳои такроршаванда, мунтазам муҳимро бар байни зухурот ошкор намудан, яъне омӯхтани қонуниятҳои, ки барои раванди педагогӣ хосанд, имконият фароҳам меоварад.

Дар ҷаҳорҷӯбаи таҳқиқоти мо нави нисбатан муносиби озмоиш, яъне озмоиши муқоисавӣ интиҳоб карда шуд, ки дар он 4 гуруҳ шомил буда, дар ҳар чор давра иштирок намуданд. Гуруҳҳои якум ва сеюмро ҳамчун гуруҳҳои назоратӣ ва гуруҳҳои 2-юму 4-умро ба сифати озмоишӣ истифода бурдем. Дар ҳамаҷлали 3 тақсимоти гуруҳҳо нишон дода шудааст.

Ҷадвали 10.

Зердавраҳои озмоиши ташаккулди и-ҳанда	Гуруҳи 1	Гуруҳи 2	Гуруҳи 3	Гуруҳи 4	Дарси КТМ
---	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	------------------

1	Назоратӣ	Озмоишӣ	Назоратӣ	Озмоишӣ	Боби 5 Либос Давраи 1
2	Назоратӣ	Озмоишӣ	Назоратӣ	Озмоишӣ	Бобҳои 6-7 Фаслҳои сол ва соли англисӣ Давраи 2
3	Назоратӣ	Озмоишӣ	Назоратӣ	Озмоишӣ	Боби 7 Соли англисӣ Давраи 3
4	Назоратӣ	Озмоишӣ	Назоратӣ	Озмоишӣ	Боби 8 Табиат Давраи 4

Гуруҳҳои назоратӣ дарсҳояшонро дар вақти таҳқиқот тибқи методологияи стандартӣ (мисли қаблӣ ё ба таври анъанавӣ) мегузаранд. Гуруҳҳои озмоишӣ бошанд, дар рафти таҳқиқот дарсҳояшонро бо истифодати БТК ва методу принципҳои нави омӯзиш пеш мебаранд.

Чунин гуруҳбандӣ ба мо мадад мерасонад, тамоюли беҳтаршавӣ ё бадшавии азхудкунии мавод аз ҷониби хонандагонро пайгирӣ кунем, инчунин дараҷаи рушди саводнокиро дар соҳаи ТИК дар гуруҳе, ки дар ҳолати озмоишӣ меистад, назорат барем ва эътимоднокии худӣ озмоишро тафтиш намоем.

Гузаштан аз 4-давра ёрӣ мерасонад, ки воқуниши талабагон ба шароитҳои тағйирёбандаи таълим пайгирӣ карда шавад ва имконият медиҳад, ки даврахоро муқоиса кунем ва дараҷаеро, ки дар он талабагон ба шароитҳои нави пешниҳодшудаи таълим воқуниш нишон доданд, таҳлил намоем.

Дар озмоиши мо талабагони синфи 3 ширкат меварзанд ва ҳар синф ба ду гуруҳ ҷудо мешавад. Озмоиш 9 моҳ давом меёбад, ки дар тӯли он ташхис, ташаккул, санҷиш ва марҳилаи ҷамъбасти гузаронда мешавад. Тибқи банақшагирии тақвимӣ-мавзӯӣ гузаштани 4 боби китоби дарсӣ (20 дарс, 2 дарс ҳар ҳафта) КТМ барои ҳар ду гуруҳ - муаллифони «Забони англисӣ 3» А. Саидов ва «Забони англисӣ 4» А. Саидов, З. Расулова. Дар давраи мазкур азхудкунии 4 бахш - «Либос», «Фаслҳои сол», «Соли англисӣ» ва «Табиат»

талаб карда мешавад. Раванди ташкил ва гузаронидани озмоиш дар чадвали 4 инъикос карда шудааст.

Чадвали 11.

Озмоишӣ	Мухлати ташкилдиҳӣ ва гузарондан	Бунёди ташкилдиҳӣ ва гузарондан	Ширкатдорони озмоиш
Ташхисдиҳанда	Сентябр ва октябри соли 2017	МТМУ №№1, 2, 3, 5 Синфҳои 3а, 3в Гурӯҳҳои 1, 2, 3, 4	Муаллими ЗА Муаллими информатика Талабагони 4 зергурӯҳ
Ташаккулдиҳанда	Ноябр, декабри 2017 феврал ва марти 2018	МТМУ №№ 1, 2, 3, 5 Синфҳои 3а, 3в Гурӯҳҳои 1, 2, 3, 4	Муаллими ЗА Талабагони 4 зергурӯҳ
Санҷишӣ	Апрел ва майи 2018	МТМУ №№1, 2, 3, 5 Синфҳои 3а, 3в Гурӯҳҳои 1, 2, 3, 4	Муаллими ЗА Талабагони 4 зергурӯҳ
Чамъбасти	июни 2018	МТМУ №№1, 2, 3, 5 Синфҳои 3а, 3в Гурӯҳҳои 1, 2, 3, 4	Муаллими ЗА Талабагони 4 зергурӯҳ

Давраҳои озмоишро муфассалтар баррасӣ менамоем. Аз он оғоз мекунем, ки банақшагирии тақвимӣ-мавзӯиро таҳлил менамоем ва ҳар давраи таълимро аз мавқеи гурӯҳҳои озмоишӣ баррасӣ мекунем. Бояд тазаққур дод, ки пеш аз шурӯи озмоиш ҳамаи 4 гурӯҳ бояд аз тести ҳатмӣ гузаранд, то дараҷаи донишҳои онҳо дар аввали озмоиш ошкор гардонида шавад ва оид ба мувофиқати байни «тавоноён» ва «нотавонон» тасаввур пайдо гардад. Ин барои эътимодноки ва саҳеҳияти таҳқиқот лозим аст, зеро оид ба сатҳи гурӯҳи мушаххас тасаввур дошта, мо метавонем доир ба имкониятҳои эҳтимолии афзоиш тибқи муқоиса бо ҳолати воқеӣ, ки баъди анҷоми таҳқиқот ба даст меояд, ҳукм барорем.

Давраҳои озмоишро муфассалтар баррасӣ менамоем. Аз он оғоз мекунем, ки банақшагирии тақвимӣ-мавзӯиро таҳлил менамоем ва ҳар давраи таълимро аз мавқеи гурӯҳҳои озмоишӣ баррасӣ мекунем. Бояд тазаққур дод, ки пеш аз шурӯи озмоиш ҳамаи 4 гурӯҳ бояд аз тести ҳатмӣ гузаранд, то дараҷаи

донишҳои онҳо дар аввали озмоиш ошкор гардонида шавад ва оид ба мувофиқати байни «тавоноён» ва «нотавонон» тасаввур пайдо гардад. Ин барои эътимоднокӣ ва саҳеҳияти таҳқиқот лозим аст, зеро оид ба сатҳи гурӯҳи мушаххас тасаввур дошта, мо метавонем доир ба имкониятҳои эҳтимолии афзоиш тибқи муқоиса бо ҳолати воқеӣ, ки баъди анҷоми таҳқиқот ба даст меояд, ҳукм барорем.

Ғайр аз ин, ҳама гурӯҳҳо мавриди назарпурсӣ қарор мегиранд, ки зимнан аз хонандагони хурдсол фаҳмидан зарур аст, ки кадом донишҳо, малақаҳо ва қобилиятҳо барояшон ҷиҳати кор бо компютер ва барномаҳои омодагии компютерӣ зарур мебошанд.

Чунин назарпурсии хонандагон дар се давра гузаронида мешавад: дар оғоз, миёна ва дар охири озмоиш. Ғайр аз саволнома, дар анҷоми ҳар чор давраи таълим гузаронидани бахши донишҳо дар шакли корҳои мустақилона тарҳрезӣ карда мешавад ва ин ба мо ёрӣ медиҳад 4 гурӯҳро ба маҳраҷи умумӣ бурда расонем ва нисбатан муваффақоро муайян созем. Дар охири озмоиш аз нав назарпурсии кӯдакон гузаронида мешавад, ки дар он онҳо бояд муносибати шахсии худро ба технологияи пешниҳодшудаи таълим нишон диҳанд, ки то кадом андоза маъқул шуд ё маъқул нашуд ва чаро.

Маълумотҳо ба мо ёрӣ мерасонанд, ки «маҳсулот»-и худро аз нуқтаи назари истеъмолгари ниҳони он таҳлил намоем ва зимни лозимомад ба муҳити худ тасҳеҳҳо ворид созем.

Дар давраи ташҳисии озмоиш мо пеши худ вазифаи муайян кардани нишондодҳои бунёдиро гузоштем:

а). муносибати хонандагон ба истифодаи компютерҳо дар азхудкунии забони англисӣ;

б). ташҳиси дараҷаи аввалияи таҳсилот дар байни хонандагон ҷиҳати саводнокӣ дар соҳаи ТИК (тавассути тестгузаронӣ бо муаллими информатика).

Барои ҳаллаи вазифаи якум назарпурсии хонандагон гузаронида, дар он нишон дода шуд, ки бачаҳо ғояи истифодаи технологияҳои компютери ро дар дарсҳои забони англисӣ мусбат қабул мекунанд. Ба ақидаи хонандагони хурдсол, дарсҳо нисбат ба қабл шавқовартар мегарданд ва супоришҳои дилхушкунандаро бештар фаро мегиранд.

Бо мақсади муайян намудани дараҷаи ибтидоии саводноқӣ дар соҳаи ТИК назарпурсии талабагон гузаронида шуд, ки аз саволномаи шомили 15 савол иборат буд. Саволҳои мазкур ба се гурӯҳ ҷудо карда шуда буданд: «Ман медонам», «Ман метавонам», «Ман наметавонам», ҳар гурӯҳ 5 саволро фаро мегирифт. Дар назарпурсӣ 54-нафар талабагони синфи 3 ширкат варзиданд. Холи ба ҳадди ниҳой имконпазир 840-ро ташкил медиҳад, ки дараҷаи баландтарини донишро ҷиҳати саводноқӣ дар соҳаи ТИК инъикос менамояд. Мувофиқи натиҷаҳои бахши мазкур, холи умумие, ки хонандагон ба даст оварда тавонианд, 372-ро ташкил дод.

Агар натиҷаҳои назарпурсиро аз рӯйи гурӯҳҳо пешниҳод кунем, маълумотҳои ҳосилшуда метавонанд дар шакли диаграмма (Диаграммаи 1) пешниҳод карда шаванд. Маълумотҳои пешниҳодкардашуда аз он шаҳодат медиҳанд, ки дараҷаи саводноқӣ дар соҳаи ТИК дар миёни талабагони ҳамаи 4 гурӯҳ тақрибан дар як сатҳ мебошанд.

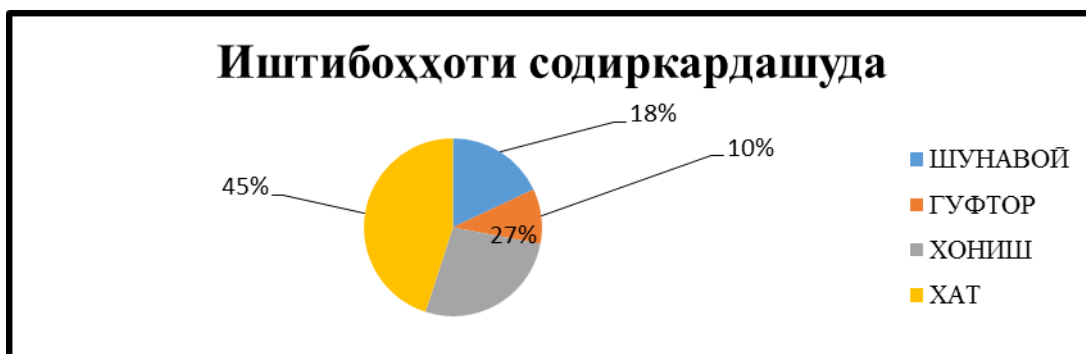
Диаграммаи 1. Дараҷаи саводноқии ТИК (давраи ташхис)

Таҳлили сифатӣ ва миқдории иштибоҳҳо, ки хонандагони хурдсол ба онҳо роҳ доданд, гузаронида, тавре мушоҳида намудем талабагон бо натиҷаҳои барои шумид, хониш ва суханронӣ бадастovarда барои хат холҳои

пасттарро соҳиб шуданд. Агар фоизи иштибоҳхоро нишон диҳем, чунин манзараро дидан мумкин аст (Диаграммаи 2):

Диаграммаи 2.

Таҳлили иштибоҳҳо имкон доданд, ки паҳлуҳои қавӣ ва заифӣ кӯдакони дар тестгузаронӣ ширкат варзидаро ошкор созем.

Дар марҳилаи ташаккул таълими гурӯҳҳои озмоиширо бо мадади БТК шурӯъ намудем. Мувофиқи талабот дарсҳо бо истифодаи компютер вобаста аз вазифаҳои таъйингардида на бештар аз 10-15 дақиқа давом мекарданд. Дар дарсҳои аввал муаллим тахтаи смарт-электронӣ ё компютерҳоро дар ҳуҷраи информатика истифода бурда, дар дарсҳо алгоритми кор бо компютеру дастгоҳҳои компютерӣ ва ҳуди замимаи компютерро мефаҳмонид. Зикр кардан лозим аст, ки аксари бачагон аллакай бо дастгоҳи компютерӣ ва функцияҳои асосии амалиёт ошноянд, яъне дар раванди озмоиш нисбати истифодаи мушак ё клавиатура душворие вучуд надошт.

Баъди фаҳмонидани муаллим, бачаҳо бо компютер мустақилона кор карданро идома доданд, вақте ки талабагон вазифаро иҷро менамуданд, муаллим амалиёти онҳоро мушоҳида мекард. Дар ҳолати зарурӣ муаллим ба талаба ёрӣ мерасонд, дар охири дарс мактаббачагон вазифаи хонагӣ гирифтанд, ки онро бо мадади истифодаи баъзе замимаҳои компютерӣ иҷро карданашон зарур мегардад.

Тазаккур додан зарур аст, ки дар қисми мазкури озмоиш ба як қатор мушкилот дучор мешавем, яқум, на ҳама хонандагони хурдсол тавонистанд барномаҳои мазкурро дар компютерҳои худ муқаррар намоянд, ки ин бо пешрафти суръатнокии технологияҳои компютерӣ дар давоми 10 соли охир

вобаста буд. Мошинҳои нисбатан пуриқтидор, босуръат ва мураккаб заифхоро зуд иваз карданд, ки баъзе БТК-ҳое, ки санаи интишорашон поёнтар аз соли 2010 буд, дар низомҳои муосири амалиётӣ насб карда нашуда буданд. Вобаста ба вазъияти мазкур аз рӯйихати барномаҳои интихобшуда дар давраи ташаккули озмоиш маҳсулотеро мисли «Doki English», «Англисии шавқовар барои бачаҳо», «Lingvo-match» -ро хориҷ намудем. Бо вучуди мушкилоти баамаломада аз вазъият роҳи ҳал пайдо шуд. Дар синфҳои ибтидоӣ бештар аз 90 % хонандагон дар гурӯҳи рӯзи мутааддид мемонанд, пас онҳо метавонанд вазифаи хонагиро дар мактаб зери роҳбарии омӯзгор анҷом диҳанд.

Се ҳафтаи аввал хонандагони хурдсол бо барномаҳои рӯҳангез - бозиҳо, барномаҳои лингвистӣ-дидактикӣ ва фонетикӣ кор карданд. Ин бо он вобаста буд, ки бачаҳо бояд малакаҳоро ҷиҳати истифодабарии замимаҳо ва барномаҳои компютерӣ инкишоф диҳанд, онҳо принсипи иҷрошавандагиро истифода бурда, аз сода ба мураккаб гузаштанд.

Дар ҳар ду дарс хонандагон ба ду саволи хурд ҷавоб медоданд:

-Ба шумо истифода намудани технологияҳои компютерӣ барои омӯзиши забони англисӣ писанд аст? - Ҳа. Не.

-Бигӯед, ба шумо истифодаи технологияҳои компютерӣ дар рафти омӯзиши забони англисӣ душвор буд? - Осон/падару модар (омӯзгор) ба ман ёрӣ расониданд/Мушкил.

Назарпурсиҳои мазкур бо мақсади омӯзиши муносибати хонандагон ба истифодаи ТИК дар раванди таълими забони англисӣ гузаронида шуданд. Таҳарруки рӯҳияи бачагонро пайгирӣ карда, оид ба он ҳукм баровардан мумкин аст, ки истифодаи технологияҳои компютерӣ ба муносибати бачаҳо нисбати таълим таъсир мегузорад.

Тазаккур бояд дод, ки таҳқиқоти дуҷум бо яқум зич вобаста буд, зеро муносибати бачаҳо натавонанд аз истифодаи технологияҳо, балки аз дараҷаи мураккабии онҳо низ вобастагӣ дошт. Ҳамин тариқ, агар барнома сода ва мароқангез мебуд, ин дар бачаҳо инъикос меёфт, агар барнома мураккаб ва бо

он мустақилона кор кардан душвор мебуд, мо метавонистем инро ҳамон замон дар асоси натиҷаҳои ду назарпурсӣ бубинем.

Муоинаҳои мазкур 20 маротиба гузаронида шуданд. Дар давраи озмоиш мо тавонистем ба бачаҳо пешниҳод кунем, ки бо 10 БТК кор кунанд, ин ба мушкилиҳои дучоромада ва мавзӯи маводи дар давраи мазкури таълим омӯхташуда вобаста буд. Ба ҳисоби миёна, барои он, ки бо ҳар БТК кор бурда шавад, 3 дарс таъйин кардем. Талабагони синфҳои ибтидоӣ бо барнома дар як дарс ошно гашта, дар дарси наватӣ назарпурсӣ гузаронданд, баъди ин онҳо ҳамин гуна дарс гузарониданд, оқибат онҳо боз як назарпурсӣ гузаронданд. Дар ҳамон дарс онҳо бо БТК-и нав шинос шуданд.

Диаграммае, ки натиҷаҳои бахши дуюмро барои муайянсозии дараҷаи саводнокии ТИК нишон медиҳад, баррасӣ мегардад (диаграммаи 3). Дар асоси натиҷаи бахши мазкур ба назар мерасад, ки гурӯҳҳои таълими технологияҳои компютериро гузаштаанд, дараҷаи саводнокӣ дар соҳаи ТИК-ро хеле баланд бардоштаанд. Гурӯҳи 2 аз 86 то 140 нукта боло рафтааст, гурӯҳи 4 аз 103 то 152 нукта. Натиҷаҳоро таҳлил карда, хулоса баровардан мумкин аст, ки хонандагони хурдсол истифодаи технологияҳои муосир, инчунин ба шакли нави кор мутобиқшавиро зуд меомӯзанд.

Диаграммаи 3. Дараҷаи саводнокии-ТИК (анҷоми таҳлис)

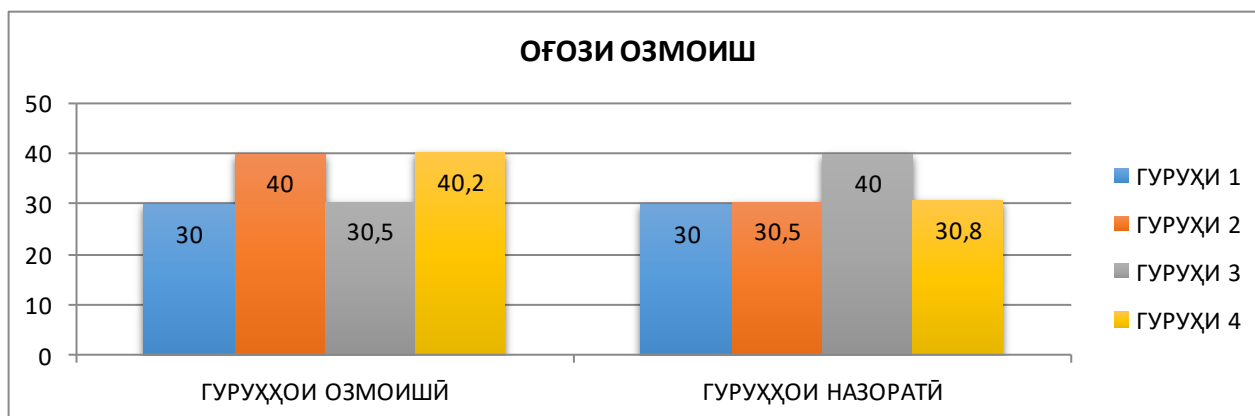
Натиҷаҳои бадастомадаро таҳлил карда, зикр намудан мумкин аст, ки гурӯҳҳои 2 ва 4 натиҷаҳои аз гурӯҳҳои 1 ва 3 баландтар нишон додаанд. Ин бо он вобаста мебошад, ки гурӯҳҳои 2 ва 4 иштироки худро дар озмоиш зимни дар ҳолати гурӯҳи озмоишӣ будан оғоз намуданд. Дар робита бо чунин

чараёни озмоиш онҳо мавридеро низ дар ихтиёр доштанд, ки оид ба истифодаи БТК андеша варзанд ва онҳо метавонистанд кори худро дар хона мустақилона давом диҳанд. Зикр бояд кард, ки ангезаи бачаҳои 4 гурӯҳ аз ҳисоби истифодаи БТК ҳам дар синф ва ҳам дар хона афзуда буд.

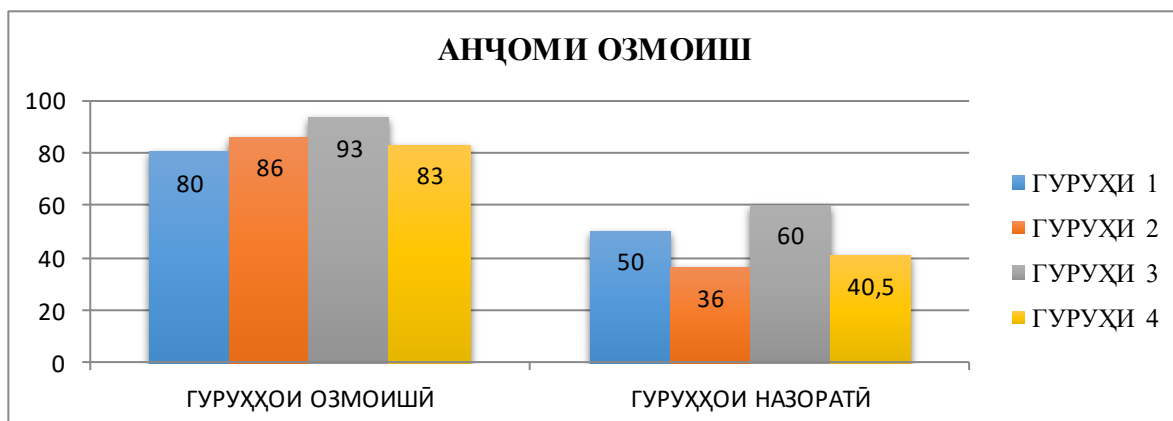
Ҳамин тавр, давраи санчишии озмоиш фарзияи моро оид ба он тасдиқ намуд, ки таълими забони англисӣ, агар дар шароитҳои технологияи пешрафтаи дастгирии компютери раванди мазкур сурат гирад, беш аз пеш самараноктар хоҳад гашт. Зикр кардан мумкин аст, ки озмоиш муваффақонаву бо самар буд ва маълумотҳои бадастовардашуда гувоҳи онанд, ки ба хоҳири дарҷи зиёдтар чадвали муттаҳид шудаи буришҳо, инчунин муносибати мусбат ба омӯзиши забони англисӣ дода мешавад.

Баъди таҳлили маълумотҳое, ки дар тӯли давраи озмоишӣ ба даст омаданд, онҳоро бо ду диаграмма пешниҳод намудем, якум (диаграммаи 4) оғози озмоиш ва дуюм (диаграммаи 5) анҷоми озмоиш.

Диаграммаи 4. Маълумотҳо оид ба дониши хонандагон дар оғози озмоиш

Диаграммаи 5. Маълумотҳо оид ба дониши хонандагон дар анҷоми озмоиш

Тавре ба назар мерасад, дар диаграммаи 4 дониши хонандагон (гуруҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ) дар оғози озмоиш нишон дода шудааст, ки қариб ҳамашон баробаранд. Дар диаграммаи 5 бошад, натиҷаи озмоиш акс гардидааст, ки сатҳи донишазхудкунии ин гуруҳҳо аз якдигар ба кулӣ фарқ мекунад. Масалан; дониши гуруҳи якуми озмоишӣ дар аввал 30%-ро ташкил меод ва дар охир бошад, дониши онҳо 50% боло рафта, 80%-ро ташкил дод. Гуруҳи якуми назоратӣ бошад, дар аввали озмоиш донишашон 30% буд ва дар охир он ҳамагӣ 20% боло рафта, 50%-ро ташкил дод, ки нисбат ба гуруҳи якуми озмоишӣ 30% ақиб мондааст. Ҳол он ки дар аввали озмоиш дониши гуруҳи якуми озмоишӣ аз гуруҳи якуми назоратӣ 30% паст буд. Ҳамин тариқ маълум гардид, ки дар рафти озмоиш гуруҳҳои шомили озмоишӣ буда, нисбат ба гуруҳҳои шомили назоратӣ буда, на камтар аз 30% сатҳи донишашон ба боло рафтааст.

Дар натиҷаи таҳқиқоти гузарондашуда ба хулоса омадем, ки самарабахшии таълими забони англисӣ ба хонандагони хурдсол метавонад афзоиш дода шавад. Барои он ки самараи таълим баланд бардошта шавад, дар муҳити махсусан коркардшудаи иттилоотӣ-таҳсилотӣ, бо истифодаи БТК барои кор бо бачаҳо, кор кардан зарур аст. Омили муҳими бадастоварии натиҷаи мусбат омилҳои ташаккули саводнокӣ дар соҳаи ТИК, таваччуҳи хоса ба ташаккули СМК ва муносибати мусбат ба дарсҳои забони хориҷӣ мебошад, агар омилҳои мазкур якҷоя карда шаванд, онгоҳ, таълими мактаббачаи хурдсол босамар хоҳад шуд. Натиҷаҳои озмоиши мо натиҷаҳои мазкурро тасдиқ карданд.

Хулосаи боби дуюм

1. Маълумотҳоро оид ба тасниф, мундариҷа ва истифодаи БТК зимни кор бо МИТ дар синфҳои ибтидоӣ истифода бурда, тартиботи интихоби БТК-ро мувофиқи принципҳои аз лиҳози илмӣ асоснок гузарондем. Интихоб дар 3 давра гузаронда шуд: тавсифи густариши умумии БТК; тавсифи маҷмӯи принципҳои интихоб, ки тавассути хусусиятҳои хоси таҳқиқоти мо ба вуҷуд омаданд; интихоби БТК мувофиқи принципҳои муқарраркардашуда. Ва принципҳои мазкур мувофиқати БТК-ро ба мундариҷаи таҳсилоти ибтидоии умумӣ фаро мегиранд; таъмини ташаккули салоҳияти нутқӣ, афзоиш ва амиқгардонии огоҳии иҷтимоӣ-фарҳангӣ, риояи манфиатҳои хонандаҳои хурдсол, мувофиқати талабот ба воситаҳои таълими компютерӣ. Барномаҳое, ки оид ба фанни СМК ва дараҷаи мураккабӣ интихоб ва тақсим карда шудаанд, аз нигоҳи равиши функционалӣ ва фарогирӣ, инчунин давраҳои истифодабарӣ муфассал тавсиф карда шудаанд. Умуман 22 барнома барои синфи 3-и мактаби миёна.

2. Технологияи дастгирии компютери раванди таълими забони англисӣ дар асоси истифодаи БТК ба принципҳои зерин асос ёфтааст: умумидидатикӣ: шуурнокӣ, дастрасӣ, илмӣ будани хусусият, фаъолият, таълими дорои тамоюли шахсиятӣ, асоси фаъолияти таълим; методӣ: тамоюли коммуникативӣ, вобастагӣ аз забони модарӣ, тадриси тафриқакардашудаи маводи забонӣ вобаста аз мақсадҳои азхудкунии он, омӯзиши ҳамбаста ва мувозии навъҳои фаъолияти нутқӣ; методологии хусусӣ: ҳамоҳангӣ, тамоюли мавзӯӣ, барзиёдӣ.

3. Принципҳои муайянкунандаи бузургҳои ташкили раванди дастгирии компютерҳоро муайян карда, маҷмӯъ ва пайдарҳамии методҳои ҳамкори байни муаллим ва талаба дар фазои МИТ-ро муқаррар намудем. Онҳоро ҳамчун гурӯҳҳои чунин методҳо тасниф кардем: намоишдиҳӣ - шиносондан, намоишдиҳӣ - фаҳмондан, шиносондан - тафаккур варзидан, ташкили тамрин - тамрин, ташкили истифодабарӣ - истифодабарӣ. Ҳар метод бо ёрии маҷмӯи

методҳо, аз ҷумла машқҳо, ки барои ҳамгирӣи МИТ дар сохтори раванди омӯзиши забони англисӣ тавассути дастгирии компютерӣ имкон медиҳанд, муфассал тавсиф карда мешавад. Маҷмӯи ҳама маълумотҳо, ки дар натиҷаи таҳқиқот ба даст оварда шуданд, имкон дод, ки модели умумии ташкили мавзӯӣ ва тартиботии дастгирии компютерии таълими забони хориҷӣ (англисӣ) дар синфҳои ибтидоӣ пешниҳод карда шавад.

4. Дар қисми ҷамъбастии қор натиҷаҳои таҳқиқоти озмоишӣ пешниҳод карда шудаанд. Баъди таҳлиле, ки дар раванди озмоиш бо мадади методҳои таҳлили математикӣ ҳосил карда шуданд, фарзияи моро аз он хусус тасдиқ карданд, ки таълими хонандагони хурдсол бо забони англисӣ самараноктар мешавад, агар технологияи дастгирии компютерии раванди мазкур қорқард ва ба амал татбиқ карда шавад.

ХУЛОСА

Бояд қайд кард, ки дар марҳилаи кунунии рушди чомеа технологияҳои иттилоотӣ бо истифодаи воситаҳои компютерӣ ва телекоммуникатсионӣ муайян карда мешаванд. Интегратсионии технологияҳои иттилоотӣ ба таҳсилот ба пайдоиши консепсияи «омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ», ки аз нуқтаи назари мо, чамъ оварда, коркард, нигоҳдорӣ, паҳнкунӣ ва нишон додани иттилоот ҳангоми истифодаи имкониятҳои компютерӣ ва телекоммуникатсионӣ барои баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои иттилоотӣ барои беҳбудӣ ва тақвияти раванди таълими забони англисӣ мебошад.

Рушди маориф дар замони мо бо баланд бардоштани сатҳи нерӯи иттилоотии он вобаста мебошад. Яке аз дастовардҳои инқилобӣ дар даҳсолаи охир, ки ба раванди таълим дар тамоми ҷаҳон таъсир расонд таъсиси сохти Интернетӣ буд, ки маънои шабакаи байналмиллалиро дошт. Ҳамчун системаи иттилоотӣ, Интернет ба истифодабарандагони худ барои дастрасии захира ва гуногунии маълумот имконият медиҳад: бо истифодаи почтаи электронӣ, телеконференсияҳо, видеоконференсияҳо, имконияти нашриёти саҳифаҳои хусусӣ, дастрасӣ ба захираҳои иттилоотӣ, системаҳои ҷустуҷӯӣ ва муошират дар сайт.

Телекоммуникатсияҳои компютериӣ замонавӣ интиқоли дониш ва дастрасӣ ба маълумотҳои таълимии гуногун назар ба воситаҳои таълимии анъанавӣ тезтар ва самаранок пешкаш менамоянд. Маълум аст, ки китобҳо ва дастурҳои таълимӣ бо забони англисӣ ба қадри кофӣ пешкаш намешаванд ва аз ин рӯ баъзан вақт маълумотҳои дар дастурҳо ворид шуда ба хонандагон муносиб шуморида намешаванд.

Натиҷаҳои омӯзиши таҷрибавӣ бо намунаи омӯзиши забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ тавассути дастгирии компютерӣ ба мо имконият медиҳад, ки тавсияҳо ва истифодаи технологияҳои муосири омӯзиши педагогӣ дар машғулиятҳои забони англисӣ на танҳо афзалият дошта бошанд, балки

самаранок бошанд ва метавонанд ҳамчун асос барои ташкили раванди таълимии муассисаҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурии истифода шаванд.

Таҳқиқоти мазкур собит сохт, ки масъалаи таълими забони хориҷӣ дар синфҳои ибтидоӣ ҳамеша дар маркази тавачҷуҳи ҷомеаи кишвар қарор дошта, яке аз вазифаҳои марказии дидактикаи гузашта ва муосир ба шумор мерафт. Ин бо заминаҳои таърихии ворид шудан ба асри XXI дар шароити тағйирёбии мавҷуда ва назаррас дар ҳаёти иҷтимоию фарҳангии ҷомеа, яъне тамоюли умумии истифода аз технологияи компютерӣ дар омӯзиши забони англисӣ муайян карда мешавад. Дар ин самт, маориф ҳамчун падидаи педагогӣ, бо фарҳанги ҷомеа алоқаманд буда, шарт ва зарур аст, ки ҳалли масъалаҳои технологияи таълими забони хориҷӣ дар синфҳои ибтидоиро тавассути дастгирии компютерӣ ба роҳ монад.

Ҳаллу фасли ин масъала дар замони ҳозира дар баробари дигар соҳаҳои ҳаёт, дар назди муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, олии касбӣ, маориф, коллективҳои педагогӣ талаботҳо ва вазифаҳои нав гузошта, боз ҳам аҳамияти баландро касб карда истодааст. Зеро муваффақият дар таълим ва тарбияи насли муосири шоиста аз фаъолияти самарабахши онҳо вобастагии ҷиддӣ дорад. Ин ҳанӯз аз замони ба даст овардани истиқлолияти миллии Тоҷикистони азиз, ки таҳти сарвари Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, боз ҳам обод шуд ва ҷаҳониён онро пазируфтаанд, сарчашма мегирад. Муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳаввулоти ҷиддиро, ки дар ҷомеа рӯй медиҳад, таъкид карда, чунин зикр карданд: «Оид ба тарбияи насли наврас сухан карда набояд фаромӯш кард, ки онҳо бояд дар мактабҳои таҳсил кунанд, ки бо таҷҳизоти муосир, аз ҷумла, компютерҳо, мучаҳҳаз бошанд».

Пеш аз ҳама барои мо масъалаҳои омӯзиши забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ тавассути дастгирии компютерӣ аҳамияти муҳим доранд, зеро ки дар замони муосир қонеъ гардонидани талаботи хонандагон бо методҳои анъанавӣ хеле душвор аст.

Аз натиҷаҳои таҳқиқот маълум гардид, ки омӯзгор зимни таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ бидуни истифодаи технологияи компютерӣ натиҷаи хуберо ба даст нахоҳад овард. Зеро истифодаи технологияи компютерӣ дар омӯзиши забони англисӣ ба хонандагони хурдсол на танҳо барои баланд бардоштани дониши забондонии онҳо мусоидат мекунад, балки метавонад донишҳои компютерии онҳоро сайқал диҳад, то ин ки зимни омӯзиши дигар фанҳои таълимӣ низ маҳорати азхуднамудаи тарзи истифодаи технологияи компютерии худро бо самар истифода намояд.

Дар асоси натиҷаҳои илмӣ ба дастовардашуда метавон ба **хулосаҳои зерин** омад:

1. Натиҷаҳои таҳқиқоти баргузоргардида аз он шаҳодат медиҳанд, ки омӯзиши забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ тавассути дастгирии компютерӣ шакли самаранокӣ ташкили раванди таълим ба ҳисоб меравад ва чунин шакли таълим имкон медиҳад, ки оид ба натиҷаҳои баланд дар таълим ҳарф зада, ба масъалаи омӯзиши фанҳои таълимӣ дар синфҳои ибтидоӣ бо ҷиҳатҳои сифатан нав муносибат намоем [1-М, 2-М, 3-М, 5-М, 6-М, 8-М, 9-М].

2. Таълими забони англисӣ тавассути дастгирии компютерӣ дар синфҳои ибтидоӣ ба рушди тафаккур ва нутқи хонандагон нигаронида шудааст, барои такмили маҳорат ва малакаҳои забонӣ имконият муҳайё месозад, шавқу завқ ва вачҳи талабагонро ба забони англисӣ афзун мегардонад; [1-М, 3-М, 5-М, 6-М, 8-М, 9-М].

3. Тавре муқаррар гардид, ки методикаи коркардшуда ва ба таври озмоишӣ санҷидашудаи омӯзиши забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тавассути дастгирии компютерӣ на танҳо ба ташаккули рушди нутқии хонандагон, балки инчунин ба сатҳи воқеии донишҳои онҳо таъсири мусбат мерасонад, ки инро маълумотҳои озмоишӣ исбот карданд [1-М, 2-М, 3-М, 4-М, 5-М, 7-М, 8-М].

4. Ошкор шуд, ки кори мақсаднок оид ба хусусиятҳои технологияи

таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тавассути дастгирии компютерӣ дар асоси амсилаи таҳиякардаи мо бо татбиқи шароитҳои педагогии номбаршуда бештар дараҷаҳои баланд ва миёнаи ташаккулёбии маҳорати нутқии талабагонии синфҳои ибтидоиро таъмин месозад [1-М, 2-М, 4-М, 5-М, 7-М, 9-М].

5. Исбот карда шуд, ки дар амал қорӣ намудани усулҳои самараноки таълим дар гурӯҳҳои озмоишӣ ба баланд бардоштани натиҷанокии омӯзиши забони англисии хонандагон мусоидат кард. Мо муайян намудем, ки азхудкунии низоми забони дигар бо роҳи ташаккули лаёқат ва малақаҳои нави нутқӣ сурат мегирад [1-М, 3-М, 4-М, 6-М, 7-М, 8-М].

6. Муайян карда шудааст, ки технологияи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ тавассути дастгирии компютерӣ бо мақсади оmodасозии хонандагон ба ҳамкориҳои педагогӣ дар ҳолати муоширати байнифарҳангӣ ҳамчун технологияи пешқадами шахсиятӣ-фаъолиятмандӣ амал менамояд ва бар хилофи низоми анъанавӣ, ба сифати яке аз шароитҳои самарабахши ташаккули муоширати байнифарҳангии талабагон дар муҳити бисёрэтникии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад [1-М, 2-М, 3-М, 4-М, 5-М].

7. Маҷмӯи метод, принцип ва равияҳои методии таҳияшуда ба истифодаи қорҳои фардӣ ва гурӯҳӣ барои қорӣ намудани технологияи компютерӣ зимни таълими забони англисии хонандагонии синфҳои ибтидоӣ имконияти баланд бардоштани сатҳи дониши хонандагон, фаъолияти маърифатӣ, тафаккур ва тасаввуроти эҷодии онҳо мусоидат карда, раванди таълимро самарабахш мегардонад. [1-М, 2-М, 3-М, 4-М, 5-М, 7-М, 9-М].

Дар асоси хулосаҳои бароварда дар хотима чунин **тавсияҳои методӣ** пешниҳод гаштаанд:

1. Пешниҳод карда шуд, ки бо мақсади беҳтар гардонидани раванди таълим ба муаллим зарур аст, ки таъсири забони модариро ба забони хориҷӣ ба ҳисоб гирад, нуқтаҳои бо ҳам наздикии забонҳои робитакунандаро, ки ба кӯчониши мусбати дониш, қобилият ва малақаҳо аз забони модарӣ ба забони

англисӣ мусоидат мекунад, ҳамчунин чихатхоеро, ки бо сабаби таъсири мутақобилаи забони модарии донишҷӯён дар азхудкунии забони англисӣ душворихо ба вучуд меоварад, ба таври мушаххас донад.

2. Мувофиқи мақсад аст, ки робитаҳои байнифаннӣ дар сатҳи қоидаҳои пешбарандаи мавзӯи таълимӣ амалӣ гардонида шаванд, ки ин барои таъмини ягонагии баррасии таҳлилӣ ва ҷамъбастии маводи таълимӣ имконият медиҳад. Дар амал қорӣ намудани робитаҳои байнифаннӣ ба баланд бардоштани сифати азхудкунии мафҳумҳои бунёдии илмӣ мусоидат мекунад, раванди ташаккулдиҳии лаёқатҳои зеҳнӣ ва малакаҳои амалиро дар хонандагон метезонад.

3. Кори мустақилонаи синфҳои ибтидоиро, ки қобилиятҳои ақлонӣ ва сифатҳои муҳими маърифатии талабагон, ташаббускорӣ ва фаъолиятнокии онҳоро густариш медиҳад, диққат, хотира ва тафаккурашонро тарбия менамояд, дуруст ба роҳ мондан зарур аст. Кори мустақилонаи талабагони синфҳои ибтидоӣ аз забони англисӣ тавассути дастгирии компютерӣ яке аз воситаҳои муҳими инкишофдиҳии нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ, азхудкунии маводи таълимӣ, мустаҳкамкунии он, тафтиши дониш ва малакаҳои хонандагон мебошанд. Бе кори мустақилона донишҳои устувор ва амиқи талабагон вучуд доштан наметавонанд.

4. Ҳолатҳои бозигро мақсаднок истифода бурдан зарур аст, ки он сатҳи таълимро баланд мебардорад ва онро барои хонанда шахсан аҳамиятнок мекунад. Ба андешаи мо, бозиҳои қорӣ, нақшофарӣ ва дидактикӣ яке аз воситаҳои босамари таълим ва суръатбахшии фаъолияти маърифатии талабагон мебошад.

5. Барномаҳои компютерӣ бояд ба сифати қисмати муҳим, аммо иловагии барномаи таълим дар баробари мавод ва методҳои анъанавӣ истифода бурда шаванд.

6. Дар оғози машғулиятҳо зимни дархости барномаҳои компютери таълим талабагон бояд: - қоидаҳои бехатарӣ; - мафҳумҳои «иттилоот»,

«компютер», «барнома», «номгӯ», «мизи корӣ», «аломат», «муҳаррири графикӣ»; - таҷҳизоти воридшавӣ - клавиатура ва мушак; - асбобҳои сармуҳаррири матн; - асбобҳои асосии муҳаррири графикаро донанд.

7. Талабагон бояд чунин донишхоро оид ба истифода бурдани баҳши алифбой ва рақамии клавиатура; кор кардан бо фармонҳо, кушодан ва пӯшондани файлҳо; сохтан ва таҳрир кардани диаграммаи одӣ ва тасвирҳои матнӣ тавассути номгӯи асбобҳоро дошта бошанд.

Ҳамин тариқ, таълими ТИК дар дарсҳои забони англисӣ воситаи муассири педагогӣ барои омӯзиши фарҳанги забони хориҷӣ ва рушди малакаҳои муоширатӣ мебошад. Бояд қайд кард, ки истифодаи ТИК ба суръатбахшии раванди таълим, афзоиши ҳавасмандии хонандагон ба фан мусоидат мекунад, сифати омӯختани маводро беҳтар мекунад, имкон медиҳад, ки чараёни таълим фардиқунонида шавад ва субъективии арзёбӣ пешгирӣ карда шавад. Дарсҳои забони хориҷӣ бо истифодаи ТИК бо гуногунрангӣ ва ҳавасмандии хонандагон ба забони хориҷӣ фарқ мекунад.

Истифодаи ТИК дар синф, ҳамкориҳои омӯзгорон ва муҳассилин барои баланд бардоштани ҳавасмандии хонандагон ба таҳсил, ташкили фазои рушди озоду мустақилона барои ҳар як хонанда бо ҳамроҳии хушҳолӣ ва сатҳи баланди маърифатӣ мусоидат мекунад.

Таҳқиқоти мазкур ба ҳалли пурра ва мукаммали масъалаи хусусиятҳои технологияи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тавассути дастгирии компютерӣ иддао надорад. Он танҳо баъзе ҷанбаҳои ин масъаларо ошкор месозад ва барои пажӯҳиши беш аз ин густардатари масъалаҳое, ки ба коркарди минбаъда ниёз доранд, имкониятҳои нав фароҳам меоварад.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

- [1]. Абрамов С.А. Компьютерная графика для школьников / С. А. Абрамов [Текст]//. -М: Наука, 1988. -60 с.
- [2]. Авғонов С.С. Профессиональная подготовка будущего учителя иностранных языков на основе применения компьютерных технологий для общеобразовательных школ [на материале английского языка]: дис. д-ра пед. наук /С.С.Авғонов [Текст]// -Душанбе, 2010. - 354 с.
- [3]. Аганова О.И. О трех поколениях компьютерных технологий обучения / О.И.Аганова, А.О.Кривошеев, А.С.Ушаков [Текст]// // Информатика и образование. -1994. № 2. -С. 34-40.
- [4]. Алексеев О.Г. Организация и проведение занятий с применением моделированных на ЭВМ учебных заданий / О.Г.Алексеев, А.А.Бабаев [Текст]//. -Л., 1977. -13 с.
- [5]. Алексеева И.Ю. Что такое общество знаний? / И.Ю.Алексеева [Текст]//. - М: Когнито-Центр,2009. -96 с.
- [6]. Алиев С.Н. Научно-педагогические основы формирования профессиональной компетенции будущих учителей иностранных языков в педвузах Республики Таджикистан (на материале английского языка): дис...д-ра пед. наук. / С.Н.Алиев [Текст]//. -Душанбе, 2009. - 370 с.
- [7]. Алиев С.Н. Общая методика обучения иностранным языкам (на тадж.яз.): учебник для студентов факультетов иностранных языков педагогических университетов / С.Н.Алиев [Текст]//. -Душанбе: ТГПУ, 2019. -336 с.
- [8]. Алимӣ Қ. Мушкилоти педагогӣ (дидактика) / Қ.Алимӣ, А.Даминова [Матн]// Д: Эргграф, 2014.-220 с.
- [9]. Алимӣ Қ. Технологияи такмилисозгории касбии омӯзгорони ҷавон /Қ. Алимӣ, А. Даминова [Матн]// -Душанбе: Сабрина-К, 2016.-238 с.
- [10]. Алимӣ Қ. Методологияи такмили тахассуси омӯзгорони ҷавон /Қ.Алимӣ, А.Даминова [Матн]// - Душанбе: Сабрина-К, 2016. -166 с.

- [11]. Амонов Н.К. Асосҳои психологияи муоширати педагогӣ /Н.К. Амонов. [Матн]// -Душанбе, 2003.-С.97.
- [12]. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава английского языка / Н.Н.Амосова [Текст]//. -М: Литература на иностранных языках, 1956. -218с.
- [13]. Английский язык в учебно-воспитательном комплексе «Детский сад начальная школа» (авторская программа) / Под ред. Л.Е.Курнешовой [Текст]//. -М., Центр инноваций в педагогике, 1999. -96 с.
- [14]. Атаханов Т. Очеркҳои идеяи педагогӣ / Т.Атахонов, М.Лутфуллоев, Ф.Шарифов [Матн]// -Душанбе, 2005. -С.68.
- [15]. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов /О. С. Ахманова [Текст]//. - М.: Советская энциклопедия, 1969. -607 с.
- [16]. Ачкасова Н.Н. Методика построения пропедевтического курса по английскому языку для детей 5 лет на музыкальной основе (на материале детской оперы: автореф. дис... канд. пед. наук / Н.Н.Ачкасова [Текст]//. - М.,1997.-16 с.
- [17]. Ашурова Б. Ташаккули арзишҳои умуминсонии хонандагони мактабҳои умумии типии нав (дар мисоли мактабҳои ҚТ) / Б. Ашурова [Матн]// - Душанбе, 2006.-174 с.
- [18]. Багаева Т.В. Методические основы обучения лексике с помощью компьютерных технологий: Начальный этап обучения: автореф. ... канд. пед. наук /Т.В.Багаева [Текст]//. -М., 2006.-26 с.
- [19]. Барномаи давлатии компютерикунонии мактабҳои умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015.-Душанбе, 2010.-42 с.
- [20]. Барномаи давлатии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2015. -Душанбе, 2009.-48 с.
- [21]. Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020.-Душанбе, 2015.

- [22]. Барномаи омӯзиши забони англисӣ барои синфҳои 3-11-и мактабҳои таҳсилоти умумӣ / П.Чамшедов (муҳаррир), Д.Самади [Матн]// -Душанбе, 2014.-55 с.
- [23]. Барсуқ Р.Ю. Основы обучения иностранному языку в условиях двуязычия / Р.Ю.Барсуқ [Текст]//. -М.,1970.-55 с.
- [24]. Барсуқ Р.Ю. Основные проблемы обучения иностранному языку в национальной школе /Р.Ю.Барсуқ [Текст]//. -М.,1967.-29 с.
- [25]. Бахталинова Е.Ю. Интегрированное обучение английскому языку в детском саду: автореф. дис ... канд. пед. наук /Е.Ю.Бахталинова [Текст]//. -Петрозаводск, 1998.-21с.
- [26]. Белавина Й. Психологические последствия компьютеризации детской игры / Й.Белавина [Текст]// // Информатика и образование. -1991. - № 4. - С. 92-102.
- [27]. Беспалько В.П. Программированное обучение: дидактический аспект / В. П. Беспалько [Текст]//. -М. : Педагогика, 1970. - 300 с.
- [28]. Биболетова М. З. Английский язык для маленьких: книга для учителя / М.З.Биболетова, Н.В.Добрынина, Е.А.Ленская [Текст]//. -М., Просвещение, 1994. - 124 с.
- [29]. Биболетова М. З. Учебник английского языка для начинающих: 2004, Enjoy English /М. З. Биболетова [Текст]//. - М., 2004.
- [30]. Бим И. Л. Общая методика обучения иностранным языкам /И. Л. Бим [Текст]//. - М.: Просвещение, 1991. - 254 с.
- [31]. Бим И.Л.Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе /И. Л. Бим [Текст]//. - М.: Просвещение,1988.-255 с.
- [32]. Бовтенко М.А. Компьютерная лингводидактика: учебное пособие /М.А.Бовтенко [Текст]//. - М.: Наука, 2005.
- [33]. Бозорова С.Ш. Таҳсилот: таърихи пайдоиш ва рушд /С. Ш. Бозорова [Матн]// -Душанбе: Матбуот, 2005.- 230 с.

- [34]. Большой психологический словарь /Сост. и общ. ред. Б.Г. Мещеряков, В.П.Зинченко [Текст]//. - СПб: прайм - ЕВРОЗНАК, 2004. - 289 с.
- [35]. Большой толковый социологический словарь. В 2-х томах. - Т. 1.-М.: Вече. АСТ. 1999. -544 с.
- [36]. Вишнякова А.В. Образовательная среда как условие формирования информационно-коммуникационной компетентности учащихся: дис...канд. пед. наук / А.В. Вишнякова [Текст]//. - Оренбург, 2002.
- [37]. Вопросы компьютеризации учебного процесса: книга для учителя /Сост. Н. Д. Угринович, под ред. Л. П. Шило [Текст]//. -М.: Просвещение, 1987. - 127 с.
- [38]. Газман О.С. Роль игры в формировании личности школьника /О.С.Газман [Текст]// // Советская педагогика. -1982. № 9. - С. 12-16.
- [39]. Гальскова Н.Д. и др. Первые шаги. Программа обучения иностранным языкам учащихся начальной школы /Н.Д.Гальскова [Текст]//. - М.:МИПКРО,1995. -46 с.
- [40]. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам /Н. Д. Гальскова [Текст]//. - М.: АРКТИ, 2000. -165 с.
- [41]. Гальскова Н.Д. Теория и практика обучения иностранным языкам. Начальная школа: методическое пособие / Н.Д.Гальскова, З.Н.Никитенко [Текст]//. -М.: Айрис-пресс, 2004. -240 с.
- [42]. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез [Текст]//. -М.: Академия, 2004. - 336 с.
- [43]. Гальскова Н.Д. К проблеме содержания обучения иностранным языкам на современном этапе развития школы / Н.Д.Гальсков, Э.И.Соловцова [Текст]// // Иностранные языки в школе. -1991. №3. -С. 31-35.
- [44]. Гапарова Л.А. Использование интенсивных игровых технологий при коммуникативном изучении иностранных языков / Л.А.Гапарова, Ф.Т.Салиева [Текст]// // Наука и инновация. 013. -№1.-С.10.

- [45].Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере образовании: проблемы и перспективы /Б.С. Гершунский [Текст]//. -М.: Педагогика, 1987. - 265 с.
- [46].Горюнова М.А. Образовательная информационная среда: экскурс в терминологию и обоснование понятия / М.А.Горюнова. - [Электронныйресурс]<http://rois.loiro.ru/index.php?module=articles&action=view&cid=9&id=51>
- [47].Горячев А.В. Подходы к формированию ИКТ-грамотности в образовательной системе «Школа 2100» / А.В.Горячев [Текст]// // Информатика и образование -2006. -№5. -44 с.
- [48].Гребенев И.В. Методические проблемы компьютеризации обучения /И. В. Гребенев [Текст]// // Педагогика. -1994, № 5. -С.87.
- [49].Гречихин И.Е. Методические подходы к комплексному использованию средств информационных и коммуникационных технологий в процессе подготовки студентов неязыковых специальностей университета: дис. ... канд. пед. наук /Е.И. Гречихин [Текст]//. - М., 2004. -С.81.
- [50].Грицков Д.М. Подготовка педагогических кадров к разработке авторских Интернет-ресурсов по иностранному языку / Д.М. Грицков, П.В. Сысоев, М.Н. Евстигнеев [Текст]//. // Материалы XII Междунар. науч. - практ. Конф. - Тамбов: ТГУ им. Г.Р. Державина, 2008. -С. 33-35.
- [51].Даминова А. Роҳнамои омӯзгорони ҷавон /А.Даминова, М. Иззатова [Матн]// - Душанбе: ДМТ, 2012. - 36 с.
- [52].Даминова А. Ташаккул ва рушди маҳорати педагогика (дидактика) /А.Даминова [Матн]// - Душанбе: Деваштич, 2014. -114 с.
- [53].Добрынин С.Н. Некоторые аспекты использования новых информационных технологий в обучении /С.Н.Добрынин [Текст]// //Материалы всероссийской конференции. -М.: Наука и образование, 2002. -С.57.
- [54].Евстигнеев М.Н. Методика формирования компетентности учителя иностранного языка в области использования информационных и

- коммуникационных технологий: дис. ... канд. пед. наук /М. Н. Евстигнеев [Текст]//. -М., 2012.-158 с.
- [55].Ежкова Л.С. Английский для малышей. Путешествие с рифмой /Л.С. Ежкова [Текст]//. -М. : АЙРИС-пресс, 1997. - 64 с.
- [56].Захарова И.Г. Информационные технологии для качественного и доступного образования /И.Г.Захарова [Текст]// // Педагогика, №1, 2002.- С. 27-33.
- [57].Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе /И.А.Зимняя [Текст]//. -М.:Просвещение, 1991. -208 с.
- [58].Зухуров Б.С. О путях компьютеризации обучения в школах и педвузах Республики Таджикистан /Б. С. Зухуров [Текст]// //Наука и Школа. -1997. -№1. -С. 29-31.
- [59].Зухуров Б.С. Обучающая игровая программа «Рустам» для знакомства таджикских школьников с компьютером и приобретения ими простейших умений работать с ним / Б.С.Зухуров [Текст]// // Научные труды МПГУ. Естественные науки. -М. : Прометей, 1999.
- [60].Зухуров Б.С. Основные знания и умения, необходимые учащимся для работы в качестве пользователей IBM PC в учебных целях /Б. С. Зухуров, С.Е.Каменецкий [Текст] //Научные труды МПГУ. Естественные науки. - М. : Прометей, 1997. - С. 89-90.
- [61].Иванова Е.О. Теория обучения в информационном обществе /Е.О.Иванова, И.М.Осмоловская [Текст]//. -М., Просвещение, 2011. - 130 с.
- [62].Игумнова Е.А. Системный подход как методологическая основа исследования регионального образовательного пространства /Е.А.Игумнова [Текст]// // Вопросы современной науки и практики // Университет им. В. И. Вернадского. -2011. - № 3. - С. 21-26.
- [63].Ильин М.С. Основы теории упражнений по иностранному языку /М. С. Ильин [Текст]//. - М., 1975. -С. 263.

- [64].Ильченко О.С. Организационно-педагогические условия разработки и применения сетевых курсов в учебном процессе (на примере подготовки специалистов с высшим образованием): автореф. дис.... канд. пед. наук /О. С. Ильченко [Текст]//. - М., 2002.
- [65].Инновационные образовательные системы XX века // Педагогика. -М.: Издат. дом «Питер», 2003.
- [66].Информатика. Базовый курс / С.Симонович и др. [Текст]//. - СПб: Изд. "Питер", 2000. -640 с.
- [67].Карпов И.В. Методика начального обучения иностранному языку /И. В. Карпов [Текст]//. -М., 1957. -С. 10-37.
- [68].Китайгородская Г.А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам /Г. А. Китайгородская [Текст]//. -М., 1986. - С. 103.
- [69].Клейман Т.М. Школы будущего: компьютеры в процессе обучения /Т. М. Клейман [Текст]//. - М.: Радио и связь, 1997. -С.58.
- [70].Коджаспирова Г.М. Технические средства обучения и методика их использования: уч. пособие для студентов высших учебных заведений /Г. М. Коджаспирова, К. В. Петров [Текст]//. - М.: Изд. центр. "Академия", 2001. -С.74.
- [71].Козлова Г.А. Дидактическая эффективность компьютеризации обучения (по материалам зарубежных публикаций): автореф. дис.... канд. пед. наук /Г. А. Козлова [Текст]//. - М.: МПУ, 1992. -23 с.
- [72].Комилов Ф.С. Асосҳои техникаи компютерӣ /Ф.С.Комилов, А.Р.Додихудоев, Н.Н.Меҳмонов [Матн]// - Душанбе 2005. -С.36.
- [73].Комилов Ф.С. Информатика /Ф.С.Комилов, Ш.М.Тоиров [Матн]// - Душанбе, 2002. -С.32.
- [74].Коммуникативный метод обучения иностранному говорению //Под ред. Е.И.Пассова. -М. : Просвещение, 1991. -С.51.
- [75].Компьютерные технологии в высшем образовании /А. Н. Тихонов, В. А. Садовничий и др. [Текст]//. -М.: Изд. МГУ, 1994. - 370 с.

- [76]. Компьютерные обучающие системы /И.С.Коноплева, А.П.Чубова [Текст]// // Учитель, 2007, № 5. - С. 16-17
- [77]. Концепсияи миллии тахсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2025. -Душанбе: Матбуот, 2003. -24 с.
- [78]. Концепсияи миллии маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ахбороти Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе: Шарқи озод, 2003. - С.74.
- [79]. Кувакина Е.В. Обучение русскому языку с помощью компьютерной поддержки: дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 02 /Е.В.Куваника [Текст]//: - Ярославль, 2009. -С.67.
- [80]. Курбонова Ф. Технологияи таълими ҳамгиروي забони англисӣ дар муассисаҳои тахсилоти миёнаи умумӣ /Ф.Курбонова [Матн] //Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф.-Душанбе,2020, №1 (29).- С.103-108.
- [81]. Лалов Б.Д. Дидактические основы использования автоматизированных средств обучения: автореф. дис. ... канд. пед. наук /Б.Д.Лалов [Текст]//. - М.: МГПИ, 1982. -21с.
- [82]. Леонтьев А.А. Принцип коммуникативности сегодня / А.А.Леонтьев [Текст]// // Иностранные языки в школе. - 1986. - № 2. -С.36.
- [83]. Лингвистические основы преподавания языка / отв. ред. Н. А. Баскаков, А. М. Шахнарович [Текст]//. - М.: Наука, 1983, -272 с.
- [84]. Лингвистический энциклопедический словарь. -М.: Советская энциклопедия, 1990. - 683 с.
- [85]. Лобанова Е.В. Дидактическое проектирование информационно-образовательной среды высшего учебного заведения: дис. ... д-ра пед. наук /Е. В. Лобанова [Текст]//. - М., 2005. - 314 с.
- [86]. Лутфуллоев М. Дарс /М. Лутфуллоев [Матн]// - Душанбе, 1985. - 87 с.
- [87]. Лутфуллоев М. Дидактикаи муосир /М.Лутфуллоев [Матн]// -Душанбе, 2001. -С.61.

- [88].Лутфуллоева П. Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках английского языка /П.Лутфуллоева [Текст]// // Наука и инновация. -Душанбе, 2015.-№1-2.(12).- С.59-64)
- [89].Лялина Г.А. Игра как средство активизации учебно-воспитательного процесса /Г.А. Лялина [Текст]//. - Алма-Ата: Мектеп, 1978. - 64 с.
- [90].Малаева А.В. Кейс-метод в технологии формирования иноязычной коммуникативной компетентности студентов-экологов /А.В. Малаева [Текст]// // Электронное научное издание «Эмиссия. Оффлайн», 2012. - [Электронный ресурс] / <http://www.emissia.org/offline/2012/1814.htm>
- [91]. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе /И.М.Махмутов [Текст]//. - М.: Просвещение, 1977. - 239 с.
- [92].Машбиц Е.И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы /Е. И. Машбиц [Текст]//. -М.: Знание, 1986. - 80 с.
- [93].Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения /Е.И.Машбиц [Текст]//. - М.: Педагогика, 1988. - 191 с.
- [94].Медведева Е.А. Основы информационной культуры: программа курса для вузов /Е.А.Медведева [Текст]// //Социологические исследования. -1994. - №11. -С.72.
- [95].Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность / под ред. А.А. Миролюбова [Текст]//. - Обнинск: Титул, 2012. -464 с.
- [96].Методы изучения лексики /под ред. Е. А. Супруна [Текст]//. -Минск,1975. - 184 с.
- [97].Миралиев А.М. Педагогика ва психология /А.М.Миралиев, М.Давлатов [Матн]// -Душанбе: Ирфон, 2007. - 343 с.
- [98].Миралиев А.М. Системаи педагогии тайёр кардани донишҷӯён ба самти касбӣ ва тарбияи меҳнатии хонандагон: автореф. дис. ... д-ра пед.наук /А.М. Миралиев [Матн]// - Душанбе, 2006. -43 с.
- [99].Мирзоев М. Истифодаи технологияи иттилоотӣ дар системаи маориф /М.Мирзоев [Матн] // Мактаб ва ҷомеа. -2004, №2(5).- С. 43-47

- [100]. Мирмамадов У.М. Использование информационных технологий в образовательном процессе /У.М.Мирмамадов [Текст]// //Наука и инновация. -№1-2, 2014 (7-8).- С.41.
- [101]. Нақшаи стратегии рушди системаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2015. - Душанбе, 2006.
- [102]. Ҳасанов Ф. Технологияи муосири таълими забони англисӣ дар факултети ҳайрифилологӣ /Ф.Ҳасанов [Матн] // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. -Душанбе, 2019. -№4 (28). - С. 27-31.
- [103]. Обучающие компьютерные программы: новые возможности преподавания иностранных языков // Вопросы филологии, 1995, № 1. - С. 102-109.
- [104]. Ожегов С.И. Словарь русского языка /С. И. Ожегов [Текст]//. - М.: Рус. яз., 1989.
- [105]. Олимов И.И. Проблемы формирования и подготовки студентов к компьютерной грамотности: автореф. дис. ... кан. пед. наук /И. И. Олимов [Текст]//. - Душанбе, 2004. -31 с.
- [106]. Органов А.А. Теория культуры /А. А. Органов, И. Г. Хангельдиева [Текст]//. - М.: Гранд, 2001. -С.48.
- [107]. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению /Е. И. Пассов [Текст]//. -2 изд-е. -М.: Просвещение, 1991. -208 с.
- [108]. Педагогический словарь /Составители: В.И.Загвязинский, А.Ф. Закирова и др. [Текст]//. - М.: 2008. - 352 с.
- [109]. Пидоймо Л.П. Современная экономика: проблемы и решения /Л.П. Пидоймо Е.В. Бутурлакина [Текст]// // Сущность категорий «информационное общество», «информационная экономика».- 2010. -№ 4.

- [110].Раджабов М. Информационно-коммуникационные технологии в педагогической наукометрии: к постановке вопроса /М.Раджабов [Текст]// //Наука и инновация. -№1-2,2014 (7-8). - С.5-9.
- [111].Раҳимов З.А. Системаҳои эксперти ва системаҳои идоракунии базаи маълумотҳо /З.А.Раҳимов [Матн]// - Душанбе, 2003. -С.43.
- [112].Раҳимов Х. Педагогика /Х. Раҳимов [Матн]// - Душанбе, 1997. -с.94.
- [113].Расулов Д. Педагогика: назарияи тарбия /Д.Расулов, Л.Сайдахмадов, А. Гаффоров [Матн]// -Душанбе, 2009. -267 с.
- [114].Расулова М.И. Способы выражения категории уменьшительности в узбекском и английском языках: автореф. дис. ... канд. филол.наук /М. И. Расулова [Текст]//. - Ташкент, 1979. -16 с.
- [115].Раҳмон Э. Ответственность за будущее нации. Послание Маджлиси Оли Таджикистан /Э. Раҳмон[Текст]//. - «Азия Плюс»: 2012.
- [116].Раҳмон Э. Послание президента РТ Маджлиси Оли. -«Азия Плюс», 2003.
- [117].Раҳимов З.А. Мошинҳои ҳисоббарор, системаҳо ва шабакаҳо /З.А.Раҳимов, А.М.Мирзоев [Матн]// - Душанбе, Сино,1999. -С.44.
- [118].Раҳимов З.А. Технологияи коркарди ахбори иқтисодӣ /З.А.Раҳимов, Н.Х.Мирзоев, А.М.Мирзоев ва диг. [Матн]// - Душанбе, Сино, 2004. - С.52.
- [119].Раҳимов Х. Педагогика: китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олии педагогӣ /Х.Раҳимов, А.Нуров [Матн]// -Душанбе, Ҳумо, 2007. - 447 с.
- [120].Роберт И.В. О понятийном аппарате информатизации образований /И. В. Роберт [Текст]// //Информатика и образование. -2002. № 12. -С. 2-7.
- [121].Роберт И. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы: перспективы использования /И. Роберт [Текст]//. - М. : ИИОРАО, 2010. -С.67.
- [122].Саидов А. Забони англисӣ: китоби дарсӣ барои синфи 4 /А.Саидов, З.Расулова [Матн]// -Душанбе: Маориф, 2015.-135 с.

- [123]. Саидов А. Забони англисӣ: китоби дарсӣ барои синфи 3. /А.Саидов [Матн]// -Душанбе: «Маориф», 2016.-119 с.
- [124]. Саидов С.А. Педагогические особенности применения компьютерных технологий в школьном обучении: автореф. дис. ... пед. наук /С.А.Саидов [Текст]//. -Душанбе,2012.-24 с.
- [125]. Саидов С.А. Хусусиятҳои педагогии истифодаи технологияҳои компютерӣ дар таълими мактабӣ /С.А.Саидов [Матн]// - Душанбе, 2018. - С.57.
- [126]. Саидов С.А. Педагогические особенности применения компьютерных технологий в школьном обучении: на материале уроков русского языка в средней школе с таджикским языком обучения: автореф. дисс. ... канд. пед. наук /С.А.Саидов [Текст]//. -Душанбе, 2012. -24 с.
- [127]. Сайфуллаев Х.Г. Педагогические условия формирования лингвосоциокультурной компетенции студентов в полиэтнических группах педагогических вузов Республики Таджикистан (на материале немецкого языка): дис....д-ра пед.наук /Х.Г.Сайфуллоев [Текст]//. - Душанбе,2014. -306 с.
- [128]. Сайфуллоева З.Х. Теория и практика формирования коммуникативной компетентности студентов в условиях поликультурной образовательной среды (при обучении двум иностранным языкам): дис....д-ра пед.наук /З.Х.Сайфуллоева [Текст]//. -Душанбе, 2018. -285 с.
- [129]. Салоҳиддинова Г. Истифодаи технологияи муосир ва роҳҳои беҳтарсозии сифати таълим дар дарсҳои забони англисӣ /Г.Салоҳиддинова [Матн] //Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф.- Душанбе,2020.№1 (29).- С.185-188.
- [130]. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций /В.В.Сафонова [Текст]//. - Воронеж: Истоки, 1996.- 237 с.

- [131]. Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях /В.В.Сафонова [Текст]// //О чем спорят в языковой педагогике. - М.: Еврошкола, 2004.- 234 с.
- [132]. Сафонова В.В. Проблемные задания на уроках английского языка в школе /В.В.Сафонова [Текст]//. - М.: Еврошкола, 2001.-С.66.
- [133]. Селиванов С.И. Технология компьютерного сопровождения процесса обучения иностранному языку младших школьников (английский язык). автореф. дис. канд. пед. наук /С.И.Селиванов [Текст]// -М., 2014.-29 с.
- [134]. Семенов В.В. Компьютерная технология обучения /Новые информационные технологии в университетском образовании /В.В. Семенов [Текст]// //Материалы международной научно-методической конференции. Новосибирск: НГУ, 1995. -С.114-118.
- [135]. Словарь-справочник лингвистических терминов /Д.Э.Розенталь, М.А.Теленкова [Текст]//. - М., «Просвещение», 1976. -544 с.
- [136]. Совершенствование учебного процесса вузов на основе его компьютеризации: опыт, исследования /С.И.Акопов,В.Д.Алексеев, А.А.Андреев и др. [Текст]// /Под. ред. О.В.Золотарева.- М.:ВПА,1991. - 260 с.
- [137]. Советский энциклопедический словарь. -М., 1981. -1338 с.
- [138]. Солопова Е.В. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции младших школьников с применением компьютера в процессе обучения: дис. ... канд. пед. наук /Е.В.Солопова [Текст]//. -Елец, 2008. - 214 с.
- [139]. Спичко Н.А. Образовательная среда в обучении иностранным языкам /Н. А.Спичко [Текст]// //Иностранные языки в школе.-2004. -№5. -С.68.
- [140]. Спичко Н.А. Проектирование эффективной образовательной среды при обучении английскому языку на первом курсе педагогического ВУЗА: грамматический аспект, факультет английской филологии дис... канд. пед. наук. /Н.А. Спичко [Текст]//. -М.,2006. -С.59.

- [141]. Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015. - Душанбе: Матбуот, 2007. -81 с.
- [142]. Стратегияи миллии рушди таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2015.-Душанбе,2005.-32 с.
- [143]. Стронин М.Ф. Обучающие игры на уроке английского языка: из опыта работы /М.Ф.Стронин [Текст]//. -М.:Просвещение,1984.-99 с.
- [144]. Сысоев П.В. Развитие информационной компетенции специалистов в области обучения иностранному языку /П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев. - [Электронный ресурс]/[http://www.lib.tsu.ru/mminfo/000349304/04/ image /04-096](http://www.lib.tsu.ru/mminfo/000349304/04/image/04-096).
- [145]. Тағайназарова М.С. Роль современных педагогических технологий в обучении английскому языку / М.С.Тағайназарова [Текст]// //Наука и инновация.-Душанбе,215.- №4 (14). - С.66-68.
- [146]. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка /Д. Н.Ушаков [Текст]//. - М.: ЛадКом, 2011.
- [147]. Фарҳанги тафсирии тоҷикӣ-русӣ /Муратиббон: П.Чамшедов, Розӣ Толиб [Луғат] // -Душанбе: Пайванд, 2005. -1202 с.
- [148]. Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ. -Душанбе: Дониш, 2004. Ҷ.1. - 388 с.
- [149]. Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ. -Душанбе: Дониш, 2005. Ҷ. 2. -461 с.
- [150]. Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ.- М.:Советская энциклопедия,1969.Ҷ.II.-949 с.
- [151]. Федяинова Н.В. Использование информационных технологий в учебном процессе начальной школы /Н.В.Федяинова [Текст]//. -Омск: Государственный Университет, 2004. -71 с.
- [152]. Философский словарь.-М., 1968. -748 с.
- [153]. Фролов И. Мультимедиа для Windows 98 и Windows 2000 /И.Фролов, Е.Музыченко [Текст]//. -М.: Познавательная книга плюс, 2000. -192 с.
- [154]. Фурсенко С.В. Веселый алфавит английского языка /С.В.Фурсенко [Текст]//. - М.: Творческий центр «СФЕРА»,2000.-35 с.

- [155]. Харламов И.Ф. Дидактические основы компьютеризации обучения. - М. : Гардики, 2005. - 277 с.
- [156]. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты /А.В.Хуторской [Текст]// Интернет-журнал "Эйдос".-2002.- [Электронный ресурс] / <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
- [157]. Черкашина О.А. Создание информационной образовательной среды для формирования иноязычного компонента модели специалиста: дис... канд. пед. наук /О.А.Черкашина [Текст]//. -Ярославль,2011.-219 с.
- [158]. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: учебное пособие для вузов /Д. В. Черниловский [Текст]//. -М., 2002.
- [159]. Шарипов Т.З. Луғати Internet. Луғати терминологӣ (англисӣ-русӣ-тоҷикӣ) /Т.З. Шарипов [Текст]//. -Душанбе, 2003, -235 с.
- [160]. Шарипов Т.З. Луғати компютер /Т.З.Шарипов [Текст]//. -Душанбе: Пайванд, 1995. - 352 с.
- [161]. Шарифов Ҷ.Ш. Татбиқи методҳои фаъоли таълим /Ҷ.Ш.Шарифов [Матн]// - Донишгоҳи давлатии Қурғон-теппа, «Шафақ»» 2003. -С. 1-2.
- [162]. Шарифов Ф. Назария ва амалияи таълими байниҳамдигарӣ дар марҳилаи аввали мактаби миёна /Ф. Шарифов [Матн]// - Душанбе,1997. -С.55.
- [163]. Шарифов Ф. Педагог - ин кори эҷодӣ /Ф. Шарифов [Матн]// - Душанбе, 1984. -С.67.
- [164]. Шукуров М. Методикаи забони тоҷикӣ дар синфҳои ибтидоӣ /М.Шукуров, А.Эшонҷонов, А.Раҳмонов [Матн]// - Сталинобод: НДТ, 1956. - 232 с.
- [165]. Шукуров Т. Дидактическая система активизации познавательной деятельности школьников игровыми средствами: дис. ... д-ра. пед. наук /Т.Шукуров [Текст]// Душанбе, 2002. -367 с.
- [166]. Эль-Амин Мухаммед Абдалла Халафалла. Педагогические условия формирования готовности будущего учителя к компьютеризации учебно-воспитательного процесса: автореф. дис. ... канд. пед. наук /

- А.Мухаммед Абдалла Халафалла Эль-амин [Текст]//. -Ходжент, 2007. - 18 с.
- [167].Юнусов Ю. Педагогика /Ю.Юнусов [Матн]// -Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2005. - 327 с.
- [168].Bumann P. ICT-Skills Certification in Europe/P. Bumann, D. Dolan, W. Stucky, P. Weiß. - CEPIS (Council of European Professional Informatics Societies). : 2004. -P. 161.
- [169].Clark C. The Conditions of Economic Progress/C. Clark. -London: Macmillan, 1957. - С. 51
- [170].Duff A.S. On the present state of information society studies /A. S. Duff // Education for Information. - 2001. - № 3. -С. 231-232.
- [171].Garret N. Computer-Assisted Language Learning Trends and Issues Revisited: Integrating Innovation/N. Garret//The Modern Language Journal, Focus Issue. - 2009.
- [172].<http://www.uchiyaziki.ru>,«компьютерные образовательные программы»; (<http://learnenglish.britishcouncil.org/en/games>; <http://www.onestopenglish.com>; <http://www.macmillan.ru>; <http://www.pearsonelt.com>
- [173].http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/8410/Информация.
- [174].<http://enc-dic.com/philosophy/Sreda-2248.html>.
- [175].Ito Y. Johoka as a driving force of social change /Y.Ito// Keio Communication Review.- 1990. - № 12. – page 56.
- [176].Katz R. Irvin Information and Communication Technology (ICT) Literacy: Integration and Assessment in Higher Education/Irvin R. Katz, Alexius Smith MaClin [text]// Systematics, cybernetics and informatics. -2006.
- [177].Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States / F. Machlup [text]//. - Princeton: Princeton University Press, 1962.
- [178].Shittek M. Computer Assisted Learning. A Review/ M. Schittek, N. Mattheos, H. C. Lyon, R. Attstrom [text]// Dental Education, №5. - 2001.

Феҳристи интишороти илмии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ

А) Мақолаҳои илмие, ки дар нашрияи тақризии тавсияшудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд:

- [1-М]. Мирзоев, Ш.С. Таълими ибтидоии забони англисӣ бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ. /Ш.С.Мирзоев [Матн] //Паёми ДДОТ ба номи С.Айнӣ(ISSN 2219-5408), 2018. -№ 3 (75).-С.58-62.
- [2-М]. Мирзоев, Ш.С. Ҳамсафарии компютерӣ - унсуре иттилоотӣ-таҳсилоти муҳити забони хориҷӣ /Ш.С.Мирзоев [Матн] //Паёми ДМТ (ISSN 2074-1847), 2017. -№ 3/7.Қисми-II -С. 323-326.
- [3-М]. Мирзоев, Ш.С. Ҳадафҳои таълими забони хориҷӣ ба хурдсолон дар давраи иттилоотӣ. /Ш.С.Мирзоев [Матн] //Паёми ДМТ/(ISSN 2074-1847), 2018.-№ 1. -С.259-264.
- [4-М]. Мирзоев, Ш.С. Усулҳои ҳамсафарии компютери раванди омӯзиши забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ /Ш.С.Мирзоев [Матн] // Паёми ДМТ(ISSN 2074-1847), 2018. -№ 2.-С. 259-262.

Б) Мақолаҳои илмие, ки дар дигар маҷаллаву нашрияҳо ба таъб расидаанд:

- [5-М] Мирзоев, Ш.С. Вижагиҳои истифодаи технологияҳои интерактивӣ ва мултимедӣ дар дарсҳои забони англисӣ барои синфҳои ибтидоӣ /Ш.С.Мирзоев [Матн] // Паёми ДДЗТ ба номи С.Улуғзода (ISSN 222-9355), 2018. - №2-3 (30-31). -С.114-118.
- [6- М] Мирзоев, Ш.С. Специфика информационной среды начального общего образования /Ш.С.Мирзоев [Текст]// //Вестник КГУ имени А.Рудаки (ISSN 2616-5260), 2018. № 1(18).-С 34-40
- [7-М] Мирзоев, Ш.С. Информационное пространство и обучение иностранному языку /Ш.С.Мирзоев [Текст]// //Вестник КГУ имени А.Рудаки (ISSN 2616-5260), 2018. № 2(19).-С.24-30
- [8-М] Мирзоев, Ш.С. Обучение иностранному языку и компьютерное сопровождение /Ш.С.Мирзоев [Текст]// //Вестник КГУ имени А.Рудаки/ (ISSN 2616-5260), 2018. № 2(19).-С 30-36

[9-М] Мирзоев, Ш.С. Истифодаи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар омӯзиши забони англисӣ ҳамчун воситаи афзоиши сифати таълими хурдсолон /Ш.С.Мирзоев [Матн] //ДДОТ ба номи С.Айнӣ, конференсияи илмӣ-амалии Ҷумҳуриявӣ, бахшида ба 80-солагии таъсисёбии факултети забонҳои хориҷӣ ва амалигардонии - барномаи давлатии омӯзиш ва такмили забонҳои русӣ ва англисӣ барои солҳои 2015-2020 //Масъалаҳои мубрами методикаи таълими забонҳои хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. -Душанбе: ДДОТ, 2020. -С.52-53.

Китоб ва монографияҳо:

[10-М] Мирзоев , Ш.С. Ибтидои фонетикаи забони англисӣ: дастурамали таълимӣ /Ш.С. Мирзоев [Матн] // Матбааи “Промэкспо”], 2016.- 72 с.

[11-М] Мирзоев, Ш.С. Методикаи таълими забони англисӣ дар синфҳои ибтидоӣ тавассути технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ: дастури илмӣ-методӣ/Ш.С.Мирзоев [Матн] //-(Матбааи“Дурахшон”], 2019).- 102 с.

[12-М] Мирзоев, Ш.С.Луғати мусаввара бо машғулятҳои компютерӣ: дастури таълимӣ/Ш.С.Мирзоев, У.Б.Абдуллоев [Матн]//-(Матбааи “Дурахшон”], 2019).-136 с.

[13-М] Мирзоев, Ш.С. , Абдуллоев, У.Б., Каримова,Н. Tracing practice for kids: дастури таълимӣ /Ш.С.Мирзоев, У.Б.Абдуллоев, Н.Каримова [Матн] //-(Матбааи“Пайванд”], 2020). -40 с.